

Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за историју

Мастер рад

***Критика америчке политике и друштва у протестној музици
седамдесетих година***

Ментор:

Др. Дубравка Стојановић

Студент:

Исидора Смиљанић ИС18/32

Београд,
септембар 2019.

Садржај:

Предговор.....	1
Увод.....	4
Линдон Џонсон	6
Борба за грађанска права	7
Вијетнамски рат	12
Ричард Никсон	23
Вијетнамски рат у протестној музици	26
Песме антиратног покрета.....	28
Патриотске песме	43
Нове промене	49
Конзумирање дроге	51
Сексуална револуција	57
Екологија	62
Мањине и маргинализоване групе у популарној музици	67
Борба Афроамериканаца за грађанска права.....	69
Феминизам.....	77
Покрет хомосексуалаца	83
Закључак.....	86
Прилог.....	90
Извори	100
Литература	103

Предговор

Након 1945. године и коначне победе над фашизмом и нацизмом, Америка је, заједно са СССР-ом, заузела позицију светске суперсиле. Америчка политика доминирала је западним светом, а свој утицај појачавала је и у другим деловима света. Ширење утицаја и успостављање доминације у различитим деловима света догађало се у оквирима константног сукоба између две најјаче државе тога времена, али у врло специфичним и деликатним околностима. Страх од поновног рата светских размера, који би услед усавршавања атомске бомбе био далеко разорнији од Првог и Другог светског рата, условио је да се надметање две силе одиграва у новонасталим земљама трећег света, далеко од јавности и далеко од куће.

Поред промене политичког курса, у Америци долази и до друштвених и социјалних превирања. Нове генерације "бејбибумера" постају носиоци нове културе, начина размишљања и стила живота, који се суштински не слаже са вредностима њихових родитеља, односно вредностима које је поштовала већина америчког друштва пре и током два светска рата. Главна карактеристика нове генерације је бунт – од бунта према уштогљености и родитељским стегама, до његовог врхунца у виду побуне против система, политичког курса Америке и њеног репрезентовања остатку света.

Тај бунт се манифестовао на различите начине, пре свега кроз контракултуру. Она је са собом донела нову филозофију живота, оличена у хипи покрету. Пратила је посебна мода, другачије понашање и нова музика. Због великог значаја музике као дела ове нове културе, кроз свој рад представићу њен утицај на младе. Објаснићу како је формирала њихове ставове и подстакла их да постану главни критичари новонастале ситуације у Америци. Кроз плејаду различитих жанрова музике, од рока до кантри музике, фанка и есид рока, као и различитих тема и проблема којих се дотичу млади музичари. Од спољнополитичких дешавања као што је рат у Вијетнаму до домаћих питања као што је сегрегација, приказатићу у раду шири контекст стварања овакве музике и шта је то заправо пропагандно у текстовима песама између 1965. године и 1975. године, односно кога и шта најпознатији музичари тога времена критикују. Критику америчког друштва и политике сагледаћемо кроз мотиве који се појављују у протестним и популарним песмама овог периода. Кроз рад ћу такође читаоце упознати са најпопуларнијим музичарима овог периода, попут Фила Оха, Пита Сигера, Џенис Џоплин, Џони Мичел,

Џејмса Брауна, и какав утицај су они сами оставили на омладину и каква је била њихова улога у протестима.

Као извор користићу протестне песме значајних музичара које критикују америчко друштво, масовно наоружавање и разарајући рат који се водио у држави Вијетнам. Акценат ће бити на самој анализи текста, какву поруку шаљу музичари, каквим се епитетима служе при описивању "непријатеља" или "потлаченог", али и на који начин су мотивисали масе и формирали њихов став. Протестна и популарна музика покривала је најразличитије политичке и друштвене феномене, али у овом раду анализираћемо песме које су се односиле на три посебне теме. У првом поглављу обрадићемо Вијетнамски рат, који је свакако био међу првима на листи проблема који су потресали Сједињене Државе. У другом поглављу обрадићемо нове појаве које су се појавиле у оквирима контракултуре: конзумација дроге, сексуална револуција и еколошки активизам. Последње поглавље посвећено је положају угрожених и маргинализованих група америчког друштва. Првенствено ћемо се бавити борбом за грађанска права, а затим и положајем жена и хомосексуалаца у друштву.

Протестна музика представља посебан историјски извор, који нам саопштава друштвене реакције на одређене политичке догађаје и културолошке промене које су обележиле шездесете и седамдесете године. Ипак, као и други историјски извори и музика има своја ограничења. Музика, заједно са текстовима песама, нуди једну ограничену перспективу првенствено због саме дужине. Протестне и популарне песме трајале су између три и пет минута, што представља један врло кратак временски период да аутор песме или извођач изнесе одређене ставове. Њихова популарност такође је била условљена комерцијалним успехом, што је захтевало да текстови буду пријемчиви, јасни и конкретни, како би их јавност лакше и брже прихватила. Ипак комерцијални успех није спутавао одређене музичаре да пишу текстове песама око чијег циља и поруке се и данас води дебата. Радио пренос и продаја плоча биле су главни начини да одређена песма постане популарна. Неке популарне песме биле су пуштане на свим радио станицама у периоду до десет недеља недеља, након чега би пале у заборав. Ови недостаци представљали су проблем за протестну музику у смислу њеног утицаја и како ће и на који начин допрети до публике. Слушаоци су могли прихватити протестне песме и поносно их певати на антиратним скуповима. Могли су је занемарити у мору других популарних песама које су се бавиле једноставнијим и лепшим темама попут младости, провода и љубави. Одређени део публике је и одбацио протестну музику зато што се она

косила са утемељеним вредностима америчког друштва и била асоцирана са нередом и деградацијом. Колика је била пропагандна улога протестних песама остаје отворено питање на које једино могу одговорити њени аутори, али дефинитивно можемо закључити да иако музика није била "беспрекорно огледало историје"¹, она представља неизоставни део америчког друштва и контракултуре. Самим тим је важно сагледати историјске догађаје и промене из перспективе популарне музике и текстова.

Америчке студије културе развиле су се током осамдесетих година и развиле су се из студија медија. Протестне песме, које ће бити главни извор за писање овог рада, биће стављене у шири политички и друштвени контекст како бисмо боље разумели њихову поруку и значај. Да би се постигао тај циљ за израду рада употребљена је научна литература која је публикована последња два века. За општи контекст и објашњење одређених политичких и друштвених појава у Америци током шездесетих и седамдесетих година биће употребљена *Модерна Америчка култура* Кристофера Бигзбија, затим *America in modern times since 1890*, A. Brinkley и E. Fitzpatrick, Gary B. Nash *American Odyssey*, као и литература која се фокусира на саму контракултуру попут R. Brownell *American Counterculture of the 1960s*, C. Gair *The American Counterculture*.

¹ B. Lee Cooper, *Rock music in American popular culture III: more rock n' roll resources*, Njujork, 1999, str. 424

Увод

Друштвени и политички проблеми који су почели да потресају Сједињене Државе педесетих година, ескалирали су током шездесетих. На спољнополитичком плану постављала су се питања позиције Америке и надметања са комунистичким блоком. Пажња владајућег врха је највише била усмерена ка тим проблемима, иако је имала далеко озбиљније проблеме код куће. Питање положаја Афроамериканаца и других мањина, положај жена и сиромаштво постали су акутни проблеми који су почели да реметедруштвену стабилност. Јавила се потреба за утицајним председником који ће се суочити са овим проблемима и постати носилац либералних идеја које су америчком друштву биле потребне. Током шездесетих година носиоци либерализма били су председник Џон Кенеди и председник Линдон Џонсон.

Током председничких кампања 1960. године истакла су се два кандидата – Ричард Никсон, потпредседник Двајта Ајзенхауера и сенатор Масачусета Џон Кенеди. Кенеди је потицао из богате породице са добрим конекцијама. Био је млад, харизматичан и амбициозан. Унео је нову врсту говора у политици, који су оставили позитиван утисак на америчку јавност. Оно што је потенцијално могло да спречи Кенедија да победи примедбе на његове године, јер се сматрало да није довољно зрео да преузме улогу председника, поготово у околностима Хладног рата. Такође, Кенеди је био католик. У историји Сједињених Држава ниједан председник није био католик, што је последица генералне нетрпељивости према католицима. Али Кенедијева одлучност и шарм током телевизијских дебата освојио је велики део бирачког тела. Кенеди је увидео значај телевизије, за разлику од Никсона, и самим тим се чешће обраћао јавности на тај начин. На самом крају, неколико хиљада гласова је пресудило у корист Кенедија. Кенеди је освојио 49,9% гласова, Никсон 49,6%. Разлика у електорским гласовима такође није била велика, с обзиром да је Кенеди освојио 303 према Никсоновим 219.²

Кенеди је најавио значајне промене у домену унутрашње политике кроз социјални програм "Нове границе", али његове нове идеје и закони наизлазили су а разне препреке у Конгресу. Иако су демократе доминирале у оба дома, највећи утицај су имали конзервативни јужњаци који су пре гласали за републиканце. Зато су Кенедијеви закони често наизлазили на опструкције или непотребно одуговлачење. Одређени успеси

² Alan Brinkley, *America in modern times: since 1890*, 1997, str. 465.

постигнути су по питању незапослености и инфлације. Велики значај је имао закон о смањењу царина на европске производе, који је значајно потстакao европску привреду.³ Највећу пометњу у друштву за време Кенедијевог мандата представљала је борба за грађанска права, али Америка је такође ушла у турбулентан период и по питању међународних односа. Неколико криза Хладног рата обележила је почетак шездесетих година.

Прва криза односила се на Кубу, након што су Кастрови герилци заузели Хавану. Пад Кубе под комунистичку власт био је велики ударац за Америку. Првенствено због њеног географског положаја, с обзиром да се Куба налази близу америчке обале и због контроле над Панамским каналом. Врхунац нетрпељивости између две државе испољио се кроз операцију искрцавања у Заливу свиња 17. априла 1961. године.⁴ Америчке власти су обучавале кубанске избеглице, које су претходних година пристизале на америчку обалу, како би у одговарајућем моменту извршили инвазију на острво. Покушај инвазије је био неуспешан и Кастрови герилци су са лакоћом одбили овај напад. Иако је Кенеди покушао да умањи улогу Америке у овој неуспешној инвазији, био је ово велики ударац на понос једне од најјачих сила света.

Односи са СССР-ом су такође били напети. Кенедија и Хрушчова је подједнако мучило берлинско питање и Совјети су имали озбиљан проблем са масовним бежањем становника из источног у западни Берлин. Оба лидера сусрела су се у Бечу, али преговори су се неславно завршили. Хрушчов је био изузетно непријатан према Кенедију, називајући га "младићем који има још много да научи и мало да понуди".⁵ Како би решили тај проблем совјетске власти су започеле изградњу најпознатијег симбола Хладног рата – Берлински зид. Његова изградња је почела 13. августа 1961. године. Кенеди је посетио подељени Берлин и исказао солидарност са Берлинцима, али то није поништило овај нечовечни чин. Берлински зид је чврсто стајао и делио град наредних 30 година.

Након берлинске кризе, Куба је поново постала центар надметања СССР-а и Америке. Током лета 1962. амерички авиони су приметили нове испоруке совјетског оружја Кастровим герилцима, а нешто касније примећена је и прва ракета. Совјети су

³ Dubravka Stojanović, *Rađanje globalnog sveta 1880-2015.:vanevropski svet u savremenom dobu*, Beograd, 2015, str. 280.

⁴ George Brown Tindall, David Emory Shi, *America: a narrative history*, vol 2, New York, 2007⁷, str. 1238.

⁵ Исто

правили своје базе на Куби. У Конгресу се водила дуга дебата око неопходних мера које Америка мора да предузме. Због претходног неуспеха, део Конгреса био је против инвазије, али други су сматрали да је она неопходна с обзиром да Совјети представљају све већу опасност. Овај догађај назива се Кубанска ракетна криза. Криза је трајала само недељу дана, од 22. до 28. октобра, али је представљала преломну тачку у Хладном рату. Након дугих и исцрпних преговора, Совјети су пристали да склоне своју базу са Кубе. Сама чињеница да се са лакоћом могло ући у нуклерани рат, понукала је обе стране да одрже преговоре по питању ограничења наоружања.

Кенедијево председништво и живот трагично су окончани 22. новембра 1963. године у Даласу. Убиство Џона Кенедија и даље представља нерешено питање. За злочин је оптужен марксиста Ли Харви Освалд који је ухапшен током истог дана. Његов живот је такође окончан, након што је га неколико дана касније, током пребацивања у други затвор убио власник ноћног клуба Џек Руби. Разне теорије и данас преиспитују да ли су Освалд и Руби самостално делали или се ради о далеко сложенијој организацији. Убиство Кенедија се и данас сматра као један од најтрагичнијих догађаја у америчкој историји који је оставио дубок траг у сећању америчке јавности.⁶

Линдон Џонсон

Линдон Џонсон имао је више успеха од свог претходника по питању доношења закона. Између 1963. и 1966. године, Џонсон је достигао број који је пре њега поставио Френклин Рузвелт. Многи који су жалили трагичну смрт председника Кенедија, подржавали су Џонсову идеју да настави са политиком новог курса. Он је кренуо Кенедијевим стопама, али је додатно надоградио овај програм. Коначни резултат био је пројекат "Великог друштва". Џонсонов и Кенедијев план за реформе на домаћем плану односио се на две ставке: одржавање снажне економије и проширивање одговорности државе у оквирима социјалне помоћи.⁷ Ово је први пут после тридесетих година да држава планира нови социјални програм. Прва ставка односила се на здравство, где би старији од 65 година добили повластице од државе, пошто би она сносила трошкове за њихово лечење. Овај закон је одобрен 1965. године, а наредне године је проширен на

⁶ Alan Brinkley, *нав. дело*, стр. 467.

⁷ Alan Brinkley, *нав. дело*, стр. 470.

америчке држављане свих узраста. Ови закони су заправо играли улогу у решавању далеко озбиљнијег проблема сиромаштва у Америци. Сиромаштво у Америци није било проузроковано мањком новца. Корен проблема налазио се у мањку институција које би омогућиле сиромашнима да сами преузму иницијативу и зараде новац. Како би се тај недостатак надоместио основана је нова институција, Канцеларија за економске могућности (Office for Economic Opportunity), која је организовала низ програма за едукацију, здравство, стамбена питања и запошљавање.⁸ Ови програми су посебно помогли мањинама у Америци, али њихово одржавање било је компиковано и скупо. Често је долазило до злоупотреба и лоше организације, а дешавало се да локалне самоуправе одбију сарадњу. Финансирање ових програма постало је додатно отежано пошто је рат у Вијетнаму изискивао велика новчана средства.

Борба за грађанска права

Борба Афроамериканаца за грађанска, поред Вијетнамског рата, представља један од најтурбулентнијих догађаја шездесетих. Покрет је званично почео још педесетих година, али је посебно ојачао током Кенедијеве и Џонсонове администрације. У Америци су постојали закони сегрегације који су на најоштрији начин сепаратисали друге расе. Закони су били строжији на југу, али сегрегација је била реалност и на северу земље. Афроамериканци нису имали право да користе услуге које су биле доступне белцима, већ су им били доступни посебни објекти. Натписи попут "бели" и "обојени" су се налазили на фонтанама, купатилима, перионицама итд. Позоришне сале, аутобусе и одређени ресторани могли су да користе све расе, али су места за "обојене" била сепаратисана. Тако је у позоришним салама за Афроамериканаце био резервисан искључиво балкон, а у аутобусима седишта у задњем делу аутобуса.⁹ Оно што је представљало највећи проблем јесте сегрегација по питању едукације, здравства и права гласа. Постојале су разне забране које су онемогућавале Афроамериканце да гласају, као што су тестови писмености и висина плаћених такси. Сегрегација се састојала од правила "одвојени али једнаки", што је заправо било далеко од истине. Услови за Афроамериканце и друге расе увек су били драстично лошији од оних које су уживали белци. И након успеха ове борбе, положај Афроамериканаца се и данас разматра у

⁸ Alan Brinkley, *nav. delo*, str. 471.

⁹ Alan Brinkley, *nav. delo*, str. 432.

америчком друштву, као и положај жена и хомосексуалаца. Поставља се питање да ли је заиста дошло до потпуне еманципације ових група у свим аспектима социјалног живота.

Афроамериканци су саставни део америчког друштва још од XIX века и поред свих угњетавања и неправде борба Афроамериканаца ипак није почела раније. Борба за грађанска права почела је педесетих и кулминирала шездесетих зато што су пре тога били испуњени неопходни услови. Првенствено се променио положај Афроамериканаца током Другог светског рата, с обзиром да су били ангажовани и на фронту и код куће. Било је сасвим логично након тих догађаја тражити једнак положај као вид заслуге. Други светски рат је такође омогућио масовну миграцију Афроамериканаца из руралних, изолованих плантажа којима су управљали белци, у градове. Град је нудио више могућности и самим тим су се проширили видици многих појединаца. Живот у граду је такође проузроковао стварање средње црначке класе, коју су чинили студенти, свештеници, професори итд. Њихова освешћеност, храброст и одлучност одржала је покрет кохерентним док није дошло до радикализације. Такође, док није дошло до сепаратизма, Афроамериканци су имали подршку белог становништва. Многи су сматрали, поготово у оквирима Хладног рата, да је Америка демократска држава и да се сегрегација никако не уклапа у концепт демократског друштва.

Први догађаји који су најавили промене били су случај Розе Паркс у Монтгомерију 1955. године и девет афроамеричких ученика у средњој школи у Литл Року 1957. године, у држави Арканзас. Случај Розе Парк везује се за сегрегацију која је постојала у аутобусима, где је Афроамериканцима било дозвољено да седе у задњем делу аутобуса једино ако ниједан белац не стоји. Роза Паркс је одлучила да седне у предњи део аутобуса када се враћала са посла и није пристала да устане када је белац ушао у превоз. Након овог инцидента она је била ухапшена. Афроамеричка заједница побунила се и пружила подршку Рози Паркс у виду бојкота јавног превоза који је трајао 400 дана.¹⁰ Идеју о бојкоту смислио је Мартин Лутер Кинг, протестантски свештеник, доктор филозофије и главни вођа борбе Афроамериканца за грађанска права. Он је такође био заслужан за идеологију прве фазе борбе за грађанска права, која се базирала на Гандијевим методама мирних протеста. Кинг је своју политику назвао "милитантно ненасиље".¹¹ Бојкотовање јавног превоза представљао је велики терет за град, с обзиром да су га Афроамериканци највише користили. Протест је окончан тек након што је

¹⁰ Gary B. Nash, *American Odyssey: The 20th Century and Beyond*, 2004, str. 675.

¹¹ D. Stojanović, *nav. delo*, str. 281.

Врховни суд донео одлуку 20. децембра 1956. године, да је сегрегација у аутобусима Монтгомерија неуставна. Од тог тренутка свако је имао исто право да се вози и седи у превозу.¹²

Случај у средњој школи у Литл Року имао је такође велики значај за борбу с обзиром да се односио на проблем едукације. Школе које су похађали Афроамериканци биле су далеко лошијег квалитета, по условима и по наставним програмима. Такав едукативни систем је на самом почетку стављао Афроамериканце у лошију позицију која би се после одразила на њихове послове и квалитет живота. Државни суд је донео одлуку о десегрегацији ове школе, али када је девет Афроамериканаца покушало да уђе у зграду, чувар је то забранио. Забрану је подржао и тадашњи градоначелник, првенствено из политичких разлога. Пошто су се у исто време спремали избори за новог градоначеника, како би обезбедио реизбор и гласове белаца, градоначелиник је послао националну гарду да "штити" школу и спречи потенцијалне немире. Председник Ајзенхауер је покушао да преговара са градоначелником, али он је одбио да попусти. Врховни суд је неколико дана касније наредио повлачење гарде, а градоначелник је поднео оставку. Гарда је поново била ангажована, али овог пута да спроведе ученике у школу и остала је у Литл Року наредних годину дана. Сличан догађај десио се у држави Мисисипи 1962. године када је афроамеричком студенту забрањено да уђе у зграду Унивезитета. Као и у Литл Року, студент је успео да похађа универзитет једино уз пратњу Националне гарде.

Значајан вид протеста Афроамериканаца била је и "Кампања седења" ("Sit-ins"). Прва оваква кампања одржала се у Гринсбору, Северној Каролини, 1. фебруара 1960. године.¹³ Четворица афроамеричких студената ушли у бар и сели на места која су била предвиђена за белце. Без обзира на увреде и нападе, студенти су се поново вратили сутрадан са још студената, а ускоро су им се придружили и бели студенти. "Sit-ins" кампање су постале доста популарне и у антиратним протестима, а инспирисале су и многе друге попут кампања "teach-ins", "lay-ins" и "kneel-ins".

Априла 1963. године Мартин Лутер Кинг покренуо је низ мирних демонстрација у Бирмингаму, Алабами. Овај град био је познат по изузетно строгим законима

¹² Песма коју су певали демонстранти у Монтгомерију :

" Ain't gonna ride them buses no more,

Ain't gonna ride no more.

Why don't all the white folk know

That I ain't gonna ride no more." . Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 676.

¹³ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 677.

сегрегације. Лоаклна полиција је пружала огроман отпор Афроамериканцима. На демонстранте су пуштени полицијски пси, сузавац и водени топови. Кинг је за време ових демонстрација био у бирмингхамском затвору. Том приликом написао је манифест борбе за грађанска права. Данас се тај документ назива "Писмо из Бирмингама" у којем је Кинг објасио суштину ненасилних протеста.¹⁴ Пре ових демонстрација Кинг је више инсистирао на едукацији белих јужњака о неправди и неоснованости сегрегације. Сада се фокус помера на доношење нови закона, који ће уследити након што расисти буду исказали своју мржњу и нетрпељивост.

Највеће демонстрације одржане су у Вашингтону 28. августа 1963. године, када се на вашингтономском Мољу окупило 200 000 црних и белих активиста који су заједно певали једну од химни грађанског покрета "We shall overcome".¹⁵ Том приликом Мартин Лутер Кинг одржао је свој најпознатији и најенергичнији говор "I have a dream". Овај догађај представљао је врхунац мирних демонстрација, које су укључивале црне и беле активисте, и последњи моменат хармоније.¹⁶ Кенеди је прихватио идеју да укине законе на којима се заснивала сегрегација, али моћне демократе са југа су блокирале нове законе у Конгресу. Непосредно након тога убијен је председник Кенеди и борба за грађанска права постала је проблем Џонсонове администрације.

Џонсонова администрација направила је кључне помаке ка укидању сегрегације и успостављању законске равноправности афроамеричких грађана. Два закона трајно су променила ток борбе. Првенствено је донет Закон о грађанским правима 1964. године и њиме је забрањена расна дискриминација у ресторанима, школама и при запошљавању.¹⁷ Ипак Закон о грађанским правима није представљао крај борбе за грађанска права. Питање гласања је и даље остало нерешено и поводом тога Кинг организује демонстрације у граду Селма, држава Алабама. Кинг је изабрао овај град из два разлога. Први разлог је био да од 15 000 Афроамериканаца који су имали право да гласају било регистровано само 383. Друг разлог је зато што је Селма, као и Бирмингхам имао шефа полиције који је био посебно немилосрдан према Афроамериканцима, тако да је отпор у оваквом граду добио додатну медијску пажњу.¹⁸ Након два месеца уличних нередa,

¹⁴ "Онај ко прекрши неправедан закон, то мора учинити јавно, са љубављу и спремношћу да прихвати казну". Наратив 1235

¹⁵ G.B.Tindall, D.E.Shi, *nav. delo*, str. 1236.

¹⁶ Alan Brinkley, *nav. delo*, str. 478

¹⁷ D. Stojanović, *nav. delo*, str. 295.

¹⁸ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 687.

физичких напада и хапшења, демонстранти су организовали марш од Селме до Монтомерија, али на молбу председника Џонсона колона никада није стигла до своје дестинације. Колона је стигла на средину моста који се налазио на путу до Монтомерија. Кинг је на половини моста упутио полицији која се налазила са друге стране речи "We shall overcome" и затим окренуо колону назад ка Селми.

Након догађаја у Селми донет је посебан Закон о праву гласа 1965. године. Њиме су укинута тестови писмености, који су спречавали велики проценат неписмених Афроамериканца да гласају. Захваљујући овом закону око 250 000 нових гласача добило је право гласа.¹⁹ Ипак, ове промене су дошле доста касно и жртве које су поднели Афроамериканци биле су велике. Као последица закаснелих промена јавила се радикализација у оквирима борбе за грађанска права. Многи Афроамериканци, измучени дуготрајним демонстрацијама, хапшењима и насиљем које су претрпели, закључили су да нису постигли ништа значајно преко мирних демонстрација које је пропагирао Кинг. Јавља се расни сепаратизам који је подразумевао црни понос, односно бити поносан на своју расу. На тим начелима основана је организација Црна снага 1966. године, која се залагала да сви Афроамериканци промене свест о себи кроз увођење моде афрофризура, одеће са афричким мотивима и повратак на афричка имена. Идеологија црног поноса имала је и културну и психолошку ноту зато што је имала циљ да сваким Афроамериканцу усади идеју о расном поносу у друштву које га је представљало као инфериорног у односу на културу белог човека. Црни сепаратизам имао је и своје радикалније покрете као што је била организација "Нација ислама" под вођством Малкома Икса. Малком Икс проповедао је поруку која је укључила верско оправдање за црни сепаратизам. Његово неслагање са методама Мартина Лутера Кинга су се највише односиле на демонстрације без насиља. Веровао да такав вид побуне изазива код белих расиста потребу за насиљем. Однос према белцима је дефинитивно био испуњен сумњом, али његови погледи према белим активистима су се годинама мењали. Малком Икс убијен је у Харлему 1965. године.²⁰ Године 1965. демонстрације су све чешће биле пропраћене нередима. Неколико индивидуалних инцидената забележено је још 1964. у Харлему, али први значајнији нeredи десили су се у Лос Анђелесу. Демонстранти су се окомили на полицију након што је један полицајац ударио демонстранта. У сокобу је погинуло укупно 35 људи. Слични догађаји десили су се у Кливленду и Чикагу, а у

¹⁹ D. Stojanović, *nav. delo*, str. 296.

²⁰ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 692.

нередима 1967. године у Детроиту погинуло је 43 људи.²¹ Убиство Мартина Лутера Кинга 4. априла 1968. године донео је такђе нови талас нереда у гетоима широм америчких градова. Без јаког вођства борба за грађаснак права изгубила је своју стабилност, анереди омогућили су председнику Никсону да се обрачуна са демонстрантима користећи полицијску бруталност, са оправдањем да демонстранти изазивају нереде и представљају опасност за друштво. Ипак, борба је обезбедила законске основе, на основу којих су Афроамериканци могли да наставе своју борбу кроз политички систем.

Вијетнамски рат

Вијетнам је део Индокине, која је имала врло значајан географски положај, с обзиром да је представљала раскрсницу између Индије на западу, Кине на северу, а кроз архипелаге се простирала дуж Кинеског мора. У деветнаестом веку политички термин Индокина подразумевала је државе Вијетнам, Лаос и Камбоџу и оне су биле француске колоније. Француска је Вијетнам поделила на три географске парцеле. Прва, северни Вијетнам називала се Тонкин, а главни град Ханои представљао је центар вијетнамске културе. Централни део, или како су га Французи називали Анам, био је прекривен рекама и планинама које су отежавале комуникацију између севера и југа. Један од значајнијих градова у овом региону називао се Хуе. Југ, или францука Чочинкина, био је прекривен мочварама и џунглама, али изузетно погодно земљиште за узгајање пиринча. Север и југ разликовали су се по климатским условима, а самим тим и по богатствима која су нудила. Север је био далеко хладнији и богат у сировинама, а клима југа била је повољна за узгајање пиринча. Подела између севера и југа настала 1954. године проузроковала је преоптерећење у економском смислу и на тај начин приморао обе стране Вијетнама да се ослањају на помоћ страних сила.²²

Током Другог светског рата Вијетнам је такође постао интересна сфера Јапана. Јапанци су брзо ширили свој утицај и Француска је претрпела велике губитке. Иако је Јапан поражен, чињеница да је нека азијска сила успела да понизи европску, оставио је велики утисак на Вијетнамце. Петенова Француска била је у савезу са Јапаном тако да је

²¹ Alan Brinkley, *nav. delo*, str. 481.

²² Spencer C. Tucker, *Vietnam*, London, 1999, str. 2

француски суверенитет ипак био загарантован на овим просторима. Јапан је ујединио три територије у јединствену државу Вијетнам. Комунистичка партија у Вијетнаму пружала је отпор подједнако Јапанцима и Французима, уз помоћ Америке. На тргу у граду Ханои, 2. септембра 1945. године, вођа организације Вијетмин Хо Ши Мин прогласио је независност Вијетнама од француске власти и јапанске окупације. Слављу се придружила и Америка. Ипак слобода Вијетнама убрзо ће бити угрожена под притисцима Хладног рата и борбе за утицај између Сједињених Држава и Совјетског Савеза. Али, пре тога Француска је представљала највећу опасност за Вијетнам, с обзиром да није намеравала да подржи процес деколонизације. Лаос, Камбоџа и Вијетнам представљале су главне изворе принча, гуме и калаја и Французи нису били спремни да се одрекну своје колонијалне власти која је трајала око шездесет година на овим просторима.²³ Уз помоћ Британаца, Французи су у новембру 1946. године почели са искрцавањем својих трупа на југ Вијетнама. Французи су напредовали ка северу и успели су да заузму све веће градове, али снаге Вијетмина, које су се повукле на села и у џунгле, пружале су јак отпор. Вијетмин је ратовао герилски. Избегавали су веће битке и изводили су брзе нападе из заседе на француске базе. Вијетмин је био у великој предности у односу на Французе, првенствено због домаћег терена али такође зато што су имали помоћ локалног становништва. Ово се показало као пресудно и током сукоба са Америком. Већ 1950. године у овај сукоб умешала се су се и друге силе. СССР и Кина слале су помоћ Вијетмину, док је Америка новчано помагала Французима. Избијање Корејског рата 1950. године повећао је присуство Америке на овим просторима. Самим тим се и финансијска помоћ Французима знатно повећала, а Америка ускоро шаље и прве војне контингенте. Такође, интересовање Америке за ове просторе првенствено је било везано за нове промене које су настале услед деколонизације. Индија, Пакистан, Бурма и Цејлон више нису биле под контролом Велике Британије, и постојала је могућност да лако склизну у руке комунистичких режима. На основу Труманове доктрине донета је одлука о "већем ангажману у оним деловима света у којима је дошло до колапса европских империја".²⁴

Без обзира на помоћ која јој је пристигла, Француска је губила рат у Вијетнаму. Када су 7. маја 1954. године снаге Вијетмина заузеле Дијен Бијен Фу, упориште Француза у северозападном Вијетнаму, дошло је до краја франсуког ратног ангажовања

²³ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 769.

²⁴ D. Stojanović, *nav. delo*, str. 260.

на овим просторима.²⁵ У Вашингтону се водила расправа на који начин би Америка могла додатно да се ангажује на овим просторима, али у међувремену је сазвана конференција. Међународна конференција заказана је за април 1954. године у Женеви и имала је циљ да реши питање на Далеком истоку. Све заинтересоване стране послале су своје представнике: Сједињене Државе, Велика Британија, Француска, СССР, Кина, Лаос, Камбоџа и Вијетмин. Пад Дијен Бијен Фуа био је огроман ударац за Французе и уследио је дан пред почетак конференције. У Женеви је одлучено да се у Индокини направе три независне државе –Вијетнам, Лаос и Камбоџа. Вијетнам је, као и Кореја, привремено подељен на два дела по седамнаестој паралели. Договорено је да Вијетмин повуче своје снаге на северни део, а да Француска повуче своје трупе на југ. Слободни избори би се одржали 1956. године, када ће поново доћи до уједињења. Хо Ши Мин, убеђен у своју победу на предстојећим изборима, пристао је на ове одлуке.

У страху да Вијетнам не падне под комунистичку власт, Ајзенхауверова администрација одлучила је да на југу, у граду Сајгону, постави на васт Дин Дијема, великог антикомунисту. С обзиром да је био из аристократских кругова и католик, Дијем није био омиљен међу Јужновијетнамцима који су већински били будисти. Иако је требао да буде продужена рука Сједињених Држава, Дијем је владао самостално и аутократски. Односио се према јужном Вијетнаму као према личном краљевству. У држави је владао непотизам, пошто се његов кабинет састојао углавном од чланова његове породице, а новац који је Америка слала како би Дијем спровео реформе, користио је у личне сврхе. Америка је увидела да је Дијемова репутација на јако лошем гласу и саветовала га је да спроведе аграрну реформу, како би Вијетнамци без земље стекли неки капитал. Дијем је игнорисао савете и након што је увидео да неће добити изборе одлучио је да их укине, без обзира на одлуке Женевске конференције. Америка је ипак подржала његову одлуку, зато што су такође закључили да ће Хо Ши Мин сигурно победити. Дијем је потом одлучио да одржи референдум у јужном Вијетнаму, који је поред разних малверзација и превара показао следеће резултате: према референдуму Дијем је добио 98% позитивних гласова. Резултати у Сајгону показали су да се ради о намештању. У Сајгону је било пријављено укупно 405 000 гласача, а према резултатима референдума Дијем је освојио 605 000 гласова.²⁶ Овакав потез Дијема изазвао је велико незадовољство које ће резултирати у организовање група које су одлучиле да се војно супротставе режиму. То

²⁵ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 770.

²⁶ Исто

су биле снаге Народно ослободилачког фронта (Вијетконга), чије су вође биле комунисти и које су уживале подршку Вијетмина, СССР-а и Кине.

Вијетнамски рат био је најпогубнији и најдужи рат хладноратовског периода. Он је нарушавао односе између два блока, али је изазивао и кризу унутар саме Америке. Поред сукоба две доктрине и народноослободилачке борбе, овај рат су обележили посебан систем вредности и мотиви америчког ангажовања у земљама трећег света. Америчка омладина масовно је сматрала да су ти мотиви погрешни и строго империјалистички, што ће довести до стварања масовног антиратног покрета који је заједно са контракултуром, суштински променио америчко друштво.

Кенедијево ангажовање у Вијетнаму сводило се на доктрину којом су се водили и његови предходници, Труман и Ајзенхауер. Главна претња је био комунизам и Америка је морала да употреби све силе и могућности да спречи ширење комунизма у југоисточној Азији. У супротном, налазла би се у огромној опасности. Кенедијев план за Вијетнам односио се првенствено на ојачање јужновијетнамске војске америчком технологијом и саветницима, али такође и на финансијску помоћ Дијему како би коначно спровео реформе. Криза у Вијетнаму кулминирала је пролећа 1963. године, када се група будиста окупила у граду Хуе. Протест је организован зато што су власти забраниле јавно приказивање будистичких застава. Напад на будисте изазвао је још већи револт. Сукоб будиста и власти кулминирао је када се један од будиста на демонстрацијама јавно запалио. Ужасавајућа фотографија будистичког свештеника који гори појавила у новинама и на телевизији широм света. Ово су прве слике из Вијетнама које је видела америчка јавност. Дијем је ускоро изгубио подршку Сједињених Држава и чланови јужновијетнамске војске су га по договору, 1. новембра 1963. године, покренуле државни удар како би сменили Дијема. У метежу који је настао Дијем је погинуо. Дана 22. новембра 1963. године председник Кенеди је убијен у Даласу и рат је препуштен потпредседнику Линдону Џонсону.²⁷

Линдон Џонсон, након Кенедијеве смрти, преузео је одговорност да спречи оснивање комунистичке власти у јужном Вијетнаму. Сви председници, још од Хари Трумана, уложили су довољно снаге како би избегли оптужбу да су они ти који су "изгубили" Вијетнам. Џонсон, у страху да његов политички утицај или програм "Великог друштва" не би били угрожени, тежио је да учини исто што и његови претходници. Али

²⁷ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 772.

током његовог мандата, Америка је тонула све дубље у рат и војно ангажовање се драстично повећало. С обзиром да Џонсон није имао искуства са спољнополитичким аферама, он је преузео Кенедијев кабинет: скретар државе Дин Раск, секретар одбране Роберт Мекнамара и државни секретар безбедности Мекџорџ Банди – архитекте америчког рата у Вијетнаму.²⁸ Режим Дијемовог наследника у Сајгону показао се такође као непожељан и Америка је почела да губи свој утицај. Оваква ситуација је изискивала све већа ангажовања у југоисточној Азији, без обзира на жеље владајућег врха. Али, најважније је било наћи повод. Инцидент у заливу Тонкин постаће главни повод за продубљивање америчког ангажовања у Вијетнаму. Догађаји у заливу Тонкин августа 1964. године и даље нису у потпуности разјашњени. Другог августа 1964. године брод северног Вијетнама бомбардовао је амерички разарач Медокс, али овај догађај уследио је тек након што су два јужновијетнамска брода напала бродове северног Вијетнама 31. јула. Трећег августа отпочела је америчка операција 34А, коју је одобрила Џонсонова администрација, како би се извршио додатни притисак на северни Вијетнам. Посада са америчких бродова пријавила је два напада, али северновијетнамски бродови нису били примећени.²⁹ Северни Вијетнам је одмах оповргнуо тврдње америчких власти да је до напада дошло. И даље остаје питање да ли се радило о неспоразуму, да ли је америчка власт у потпуности измислила овај догађај или је стварно дошло до напада. Коначна одлука донета је у виду Резолуције о заливу Тонкин. Резолуција није представљала директну објаву рата, али је дала овлашћења Џонсону да прошири ратна ангажовања.

Шест месеци касније, уследио је још један пресудан догађај за Америку у Вијетнаму. Снаге северног Вијетнама напале су америчку базу у Плеику. Током тог напада осам Американаца изгубило је животе, а било је укупно 126 повређених. Такође, снаге Вијетмина успеле су да униште 25 америчких авиона.³⁰ Ови догађаји резултирали су у првом америчком бомбардовању северног Вијетнама. Операција се звала "Котрљајући гром" и трајала је наредне три године. Идеја о ваздушном бомбардовању постојала је и пре инцидента у Плеику. У Вашингтону многи су сматрали да је бомбардовање северног Вијетнама круцијално за опстанак јужног.³¹ Ипак, касније се испоставило да су ове тврдње биле нетачне. Бомбардовање јесте наносило велике

²⁸ Исто

²⁹ S. C. Tucker, *nav. delo*, str. 207

³⁰ S. C. Tucker, *nav. delo*, str. 110

³¹ "Хо Ши Мин сада има индустријски комплекс који треба да штити; он није више искључиво герилац који нема шта да изгуби". Исто

губитке северном Вијетнаму, али војници Вијетмина су и даље настављали комуникацију са јужним Вијетнамом преко подземних тунела које су још Французи ископали. Константни напади америчких бомбардера су додатно дизали морал и борбеност војника.

Америка је размере свог успеха мерила по броју погинулих непријатеља, не по километражи освојене територије. Када би се упоредио број погинулих Вијетнамаца, односно непријатеља, и америчких војника, извештаји из Вијетнама били су крајње оптимистични, што је понукало многе код куће да верују да Америка сигурно побеђује у овом сукобу. Ипак, ситуација није била тако једноставна и Американци су потценили снаге Вијетконга и њихових савезника Вијетмина. Хо Ши Мин је једном приликом саопштио Французима: "Можете убити десеторицу мојих људи, а ја само једног вашег, и чак у тим размерама, ја ћу победити, а ви ћете изгубити". Речи комунистичког лидера односиле су се и на сукоб са Америком. Иако је америчка власт тврдила да је убила око 220 000 комуниста, рат се и даље наставио.³²

Бомбардовање је постало најзаступљенији вид борбе против непријатеља, зато што су се на тај начин штедели амерички животи, али ипак је било и војних операција на тлу. Пешадија је највише патила у Вијетнамском рату. Шетње по мочварним крајевима и непознатим џунглама су трајале сатима, војници су носили опрему тешку преко 30 килограма. С обзиром да амерички војници нису добро познавали терен, комунисти су имали већу предност и увек су могли да их изненаде брзим нападом. Многи су настрадали од последица мина које су биле закопане у џунглама. Вијетконговци су имали подршку локалног становништва за разлику од америчких војника, што им је доста отежавало боравак и борбу у Вијетнаму. Због тих околности америчке власти наредиле су измештање свих становника у ратне кампове из насеља за која се сумњало да помажу комунистима. Без обзира на све напоре америчке војске и без обзира на број вијетнамских жртава рат се наставио и током 1967. године.

Година 1968. остала је запамћена као прекретница у Вијетнамском рату. Крајем 1967. године опозиција је добијала све већу пажњу у америчкој јавности и Џонсон се спремао за нову председничку кампању, с обзиром да су избори предвиђени за наредну годину. Како би одржао свој политички утицај, Џонсон је из Вијетнама довео генерала Вилијама Вестмореланда који је одржао говор на конференцији 21. новембра 1967.

³² Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 773

године. Његов извештај из Вијетнама био је крајње позитиван: "Апсолутно сам сигуран да, иако је непријатељ побеђивао 1965., данас сигурно губи".³³ Ова изјава требала је да умири америчку јавност и поврати веру у победу над непријатељем, али на фронту су уследили догађаји који су у потпуности демантовали изјаву генерала Вестмореланда. Неколико месеци касније, 30. јануара 1968. године, снаге северног Вијетнама су изненада започеле операцију према југу и за један дан успели су да окупирају преко сто војних база и америчку амбасаду у Сајгону. Успех комуниста није био дуготрајан, с обзиром да су америчке снаге брзо повратиле своје базе. Један од најпотреснијих догађаја Вијетнамског рата била је борба у граду Хуе, када су амерички војници уништили улице овог древног града бомбама и артиљеријом. Иза себе су оставили само рушевине и гомилу лешева. Тет офанзива је пласирана америчкој јавности као победа, што можемо условно рећи да је тачно. Америчке снаге успеле су да врате све заузете базе, а снаге северног Вијетнама нису испуниле главни задатак. Главни циљ Тет офанзиве био је подизање масовног устанка на југу. Ипак Тет офанзива је првенствено показала, што је сада свима било јасно, да ниједна база, па чак ни америчка амбасада, није безбедна. То је значајан моменат када су самопоуздање и вера у победу биле озбиљно нарушене. Телевизијске репортаже пренеле су реалну, бруталну слику догађаја у Вијетнаму, која се у потпуности косила са званичним изјавама америчког владајућег врха. Према обећањима америчког владајућег врха основни циљ америчке интервенције у Вијетнаму, поред сузбијања комунизма, био је и спровођење слободе и демократије. Фотографије америчких војника који убијају младе Вијетнамце на улици, разрушеног града Хуе и поређаних лешева на улицама приказивале су све осим демократије и слободе.

Ови догађаји довели су у питање судбину Џонсонове председничке кампање. Његови противници из демократске партије, Јуџин Меккартни и Роберт Кенеди, постизали су успехе на антиратној платформи. Меккартни је највећи успех имао међу студентима антиратног покрета. Под паролом "*Be clean for Gene*", студенти који су подржавали Меккартнија ошишали су своје косе, обукли одела и придружили се кампањи. Боби Кенеди освојио подршку мањина, сиромашних и радничке класе.³⁴ Тет офанзива представљала је фатални ударац за Џонсонову кампању. Након што је одбио Вестмореландов захтев да се пошаље нових 200 000 војника у Вијетнам, тако што је одобрио слање само неколико хиљада, Линдон Џонсон одржао је говор 31. маја 1968.

³³ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 776

³⁴ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 778

године и обавестио америчку јавност да се неће тражити подршку своје партије за нову председничку номинацију.³⁵ Узбурканост у јавном мњењу додатно су поспешиле трагичне смрти Мартина Лутера Кинга и Бобија Кенедија. Њихове смрти за многе подржаваоце антираних покрета представљале су прекид могућности да се донесу неопходне мере кроз политичку активност. Година 1968. такође је била прекретница у политичком правцу који ће Сједињене Државе следити. Демократска партија и леберализам, због догађаја у Вијетнаму и код куће, окарактерисани су као нестабилни. Самим тим су републиканци стекли већу популарност јер су за већину америчке јавности представљали партију стабилности. Заправо 1968. година и победа Ричарда Никсона на изборима отвориле су нову еру конзервативизма.

Још пре Тет офанзиве студентски кампуси представљали су језгро отпора. Прве демонстрације организоване су у Берклију јесени 1964. године. Први протести организовани су како би се студентима обезбедила слобода говора и бољи услови на кампусима. Кампуси су постали превише мали за велики број студената "бејби-бум" генерације. Пре него што су се студенти активирали по питању Вијетнамскг рата, прва ангажовања односила су се на борбу за грађанска права. Многи студенти напуштали су своје кампусе на северу државе и путовали на југ државе да би се прикључили борби против сегрегације. Велики број студената одрастао је у постратном економском просперитету и припадали су солидно ситуираној средњој класи. Сучени са расимом и сегрегацијом многи су били мотивисани да помогну. Ипак, укупно гледано, мали број студента се бавио активизмом. Многи су проводили своје студентске дане фокусирани на испите и друге школске активности, као што су утакмице или углањивање у братства и сестринства. Али група студената која се бавила активизмом била је гласна, упечатљива и долазила је са престижних колеца широм државе.³⁶ Једна од најстаријих радикалних студентских група основана је на Универзитету у Мичигану 1960. године. Студенти за демократско друштво представљала је основу Нове левице која се залагала за друштвене промене како би се у Америци искоренила неједнакост, сиромаштво и расизам. Прве демонстрације биле су организоване у сиромашнијим деловима градова, како би се указало на проблем незапослености и лоших стамбених услова. Први антиратни протести организовани су јесени 1964. године, а до његовог процвата је дошло након Џонсонове одлуке 1965. године да се бомбардује северни Вијетнам и пошаљу прве

³⁵ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 779

³⁶ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 788

америчке војне трупе. Студенти за демократско друштво су 17. априла 1965. организовали антиратни марш око Вашингтон Моњумента и том приликом студентима се придружило 20 000 људи, обичних америчких држављана, који су делили исте ставове. Музика је често пратила овакве студентске протесте и овом приликом је певачица Џуди Колинс опетевала нумеру Боба Дилана *"The Times They Are A-Changin' "*.³⁷

Један од главних разлога за антиратне протесте била је регрутација. Већина момака који су послати у Вијетнам имали су 18 или 19 година, тако да чак нису имали ни права гласа. Терет одласка у рат најпре је падао на леђа мањина, сиромашних и радничке класе. Велики број момака је избегавао регрутацију уписом на колеџ, али када су се први пут појавила студентска имена на списковима, демонстрације су постале још масовније и радикалније. Многи су јавно спаљивали своје позиве у војску, а у екстремним случајевима неки су напуштали државу и одлазили у Мексико или Канаду. Да би избегли војну службу студенти су често набављали најразличитија лекарска оправдања или су тврдили да им морална и религијска начела не допуштају да учествују у рату.

Пошто је број америчких војника у Вијетнаму растао све више из године у годину, антиратни покрет је постајао све масовнији. Фебруара 1967. године организација "Жене за мир" организовале су демонстрације испред зграде Пентагона и захтевале да виде генерале који су послали њихове синове у рат. Највећи протести 1967. године су одржани у Њујорку и Сан Франциску. Један од најпознатијих скупова одржан је на пролеће 1967. године у Централ парку у Њујорку. Том приликом настала је песмица која је обележила антиратне протесте. Кроз стих "Hey, hey, LBJ, how many kids did you kill today?" омладина је на деонстрацијама лично прозивала председника Џонсона за убијање вијетнамске деце. Врхунац студентских немира забележ је на Колумбија Универзитету на пролеће 1968. године. Студенти су заузели све зграде и настава је била отказана. Напади полиције били су чести, али студентски протести нису губили на снази. Телевизијски преноси одиграли су велику улогу када је у питању радикализација антиратних покрета. Извештаји у новинама постају критичнији након Тет офанзиве, пошто су репортери почели да испитују истинитост изјава владајућег врха. Јуна 1969. године магазин *Life* објавио је фотографије бесомичних тела 242 Американца који су настрадали током једне недеље у Вијетнаму.³⁸ Репортаже из села Ми Лаи у Вијетнаму, када су по наређењу

³⁷ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 789

³⁸ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 792

генерала Келија амерички војници пуцали на цивиле, оставиле су осећај дубоког разочарања у америчкој јавности.

Нови председник Ричард Никсон обећао је промене. Пошто је владало велико незадовољство у јавности по питању броја војника који су послати у Вијетнам, Никсон се одлучио на такозвану "вијетнамизацију рата". Циљ је био вратити што већи број америчких војника кући и борбу препустити Јужовијетнамцима. Ипак демонстрације су се и даље одвијале, чак су постајале и масовније. Скоро два милиона Американаца учествовало је у протестима и захтевало крај Вијетнамског рата. Новембра 1969. године сакупило се око 300 000 људи испред Беле куће у Вашингтону. Демонстрације су постајале све радикалније, поготово након изјаве председника Никсона да ће се ратне операције проширити и на Камбоџу како би се на тај начин рат коначно привео крају. Циљ је био да се бобардовањем Камбоџе и Лаоса прекину комуникације између Вијетмина и Вијетконга. За многе је ова одлука представљала само продубљивање конфликта, а не његово решавање. Насиље, немири и физички обрачуни постајали су све чешћи, што је понукало многе Американце да се забрину за безбедност и будућност Сједињених Држава. Врхунац насиља над студентима десио се у Кент Стејт Универзитету у Охају 1970. године, када су чланови националне гарде пуцали на студенте који су одржавали демонстрације на кампусу. Нереди су избили у Цексон Стејт Универзитету који је био коледж за Афроамериканце. Студенти су 14. маја из револта почели да бацају камење и стаклене флаше. Када је једна од флаша погодила полицајца, без упозорења, отпочела је пуцњава на студенте. Рањених је било укупно 12, а погинуло је двоје студената.³⁹ Након ових догађаја масовних демонстрација више није било. Протести су организовали све до 1973. године, али нису имали значајнији одјек. Радикализација студенских протеста понукала је многе Американце да се окрену конзервативизму, тако да се главни циљ Нове левице о дубинској реформи друштва заправо није испинио. Демонстрације на кампусима су омогућиле промене по питању управљања универзитета и повећале улогу студената у његовом склопу.

Мировни преговори почели су у Паризу 1968. године, а за столом су се нашли представници Сједињених Држава, Вијетмина, Вијеткога и власти у јужном Вијетнаму. Свака страна се строго држала својих захтева и није било простора за попуштање. Обе стране захтевале су повлачење непријатељских трупа. Вијетмин се залагао да Вијетконг

³⁹ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 794

дође на власту у јужном Вијетнаму, док су се амерички представници, залагала да остане већ постојећи режим. Након што је дошло до непремостивих препрека током преговора, Никсон је одлучио да води такозвани тајни рат. Прва акција односила се на тајно бомбардовање Камбоџе, Лаоса и северног Вијетнама, како би се прекинуле конекције између севера и југа. Једини резултат овакве технике био је проширење ратних акција на две суседне државе. Управо када је Никсон објавио своју одлуку америчкој јавности 30. априла 1970. године, иако су га саветовали да то не чини с обзиром да реакција америчке јавности може бити бурна, дошло је до новог таласа протеста. Без обзира на сва улагања у јужновијетнамске трупе и ратне акције у Лаосу и Камбоџи током фебруара 1971. године, Вијетмин и Вијетконг су поразили југ кроз шест недеља. Самим тим су обновљени преговори октобра 1972. године. Америка је овом приликом почела да попушта. Дозволила је снагама Вијетмина да задрже своје трупе на југу и укључила је Вијетконг у расправу око коначног мира. Америка је обећала да ће повући своје трупе, али да Вијетнамци пусте америчке затворенике. Чинило се као да ће рату напосок доћи крај. За Никсонову кампању у предстојећим изборима овај догађај би одиграо значајну улогу. Ипак преговори су пропали након што је председник јужног Вијетнама одбио да потпише мир, знајући да ће његовој власти доћи крај ако Вијетмин остави своје трупе на југу.

Последица ових догађаја била је "Божично бомбардовање". То је био назив новог таласа бомбардовања севера и града Ханои. Бомбардовање је почело 18. децембра и трајало је укупно 12 дана. Хиљаде цивила је погинуло током ових напада, а америчка јавност је оштро критиковала ове догађаје. *New York Times* окарактерисао га је као "дипломатија кроз терор".⁴⁰ Након што се већина америчких трупа вратила кући током 1973. године, снаге јужног Вијетнама су биле ослабљене, што су Вијетмин и Вијетконг искористили. Комунисти су напали Сајгон априла 1975. године. Сајгон је пао у руке Вијетконговаца 30. априла 1975. године и јужни Вијетнам се предао северном.

Ово је био први рат који је Америка изгубила, и самопоуздање које је стекла након Другог светског рата је било трајно нарушено. Посебно је узнемиравала чињеница да је национални покрет успео да порази економски просперитетну и моћну Америку.

⁴⁰Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 800

Победа Ричарда Никсона на председничким изборима најавила је конзервативну еру у Америци. Ричард Никсон обезбедио је победу уз помоћ такозване "тихе већине". Она је подразумевала оне Американце, који су били уморни од либерализма и протеста. Ипак тај конзервативизам имао је своја ограничења. Америка се током шездесетих година суштински променила и самим тим Никсон није могао управљати државом као Ајзенхауер. Демократе су и даље чиниле већину у Конгресу, који је наставио да усваја либералне законе, као што је био закон који је увео право гласа са 18 година, 1970. године.⁴¹ Никсонов конзервативизам се огледао у такозваном Новом федерализму. Циљ је био да се одговорност за социјалне програме пренесе са федералног на државни ниво. Вашингтон би дао средства појединачним држава које би онда распоређивале та средства по њиховој мери и потребама. Америку су такође потресали економски проблеми почетком седамдесетих. Цена рата у Вијетнаму била је висока, а у Сједињеним Државама се догодила сасвим нова појава коју су економисти назвали стагфлација. Она је подразумевала комбинацију рецесије и инфлације и настала је као последица велике државе потрошње и промене на светском тржишту, пошто су се и друге државе економски опоравиле од Другог светског рата и постигле значајан просперитет. Технолошка револуција оставила је многе људе без посла.

Демонстрације и протести, који су додатно радикализовали, представљали су претњу за просперитетно друштво и државу. Никсон је предузео драстичне мере како би се антиратни и други протести завршили. Никсон је поставио Џона Мичела, правника и колегу, да се супротстави друштвеним немирима. Првенствено је појачан утицај полиције и чланови Федералног истражног бироа придружили су се Студентима за демократско друштво и организацијама Афроамериканаца као што су Црни Пантери. Њихов задатак је био да намерно иницирају сукобе између чланова организација и полиције. Један од таквих догађаја десио се 1969. године када је тајни агент који се придружио Црним пантерима, изазвао сукоб са полицијом. Том приликом животе је изгубило 28 чланова Пантера, а преко сто их је било ухапшено.⁴²

Никсонова администрација се ипак много више посветила спољној политици. Сједињене Државе и СССР су заједнички одлучиле да је време да се успостави контрола

⁴¹ D. Stojanović, *nav. delo*, str. 323.

⁴² Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 811.

над производњом нуклеарног наоружања, након Кубанске ракетне кризе. Никсон зато одустаје од политике конфронтације са комунистичким блоком и покреће такозвану политику детанта. Она је подразумевала попуштање затегнутих односа између Америке и СССР, али и Америке и Кине.⁴³ Десна рука Ричарда Никсона у спољнополитичким аферама био је Хенри Кисинџер, првенствено саветник за националну безбедност, а потом државни секретар. Обојица су гајили идеју о практичној политици која је подразумевала да свака држава треба да склапа савезништва и уговоре са другим државама ако у њима лежи национални интерес. Идеологије не смеју да стану на пут. Важно је било постићи баланс између Сједињених Држава, Европе, Кине, Јапана и СССР-а, како би сви били безбедни и напредни. Никсонова спољна политика била је тајна и већина разговора вођени су искључиво између њега и Кисинџера. Јавних расправа било је мало.

Односи између Сједињених Држава и Кине били су затегнути још од 1949. године и победе Кинеске револуције. Током 1969. године амбасадори обе државе преговарали су на састанцима, а први корак за бољим односима остварен је кроз такозвану "пинг-понг дипломатију", када је амерички стонотениски клуб позван да учествује на турниру у Пекингу.⁴⁴ Најважнија фаза у односима између Кине и Америке била је посета Ричарда Никсона Пекингу. Посета је трајала од 21. до 28. фебруара 1972. године.⁴⁵ Обе стране су се сложила да ће интензивирати културну и трговачку размену, као и да ће Америка смањити наоружање на Тајвану, које је било спорно. Званични дипломатски односи успостављени су тек 1979. године, али Никсонова посета отворила је комуникацију између две државе након 25 година. Три месеца касније, Никсон је посетио Москву. СССР је радо ступио у преговоре са Сједињеним Државама како не би био изостављен из односа који су успостављени између Америке и Кине. Током те посете Никсон и Брежњев потписали су уговоре о технолошкој и трговинској размени. Један однајважнијих догађаја у историји Хладног рата био је Московски самит, одржан између 22. и 26. маја 1972. године.⁴⁶ Том приликом потписана су два уговора под именом SALT I и њима је прецизирана дозвољена количина нуклеарног оружја по држави. Ове промене нису дефинитивно помириле два блока, али је дошло до успостављања стабилнијих међународних односа.

⁴³ Gary B. Nash, *nav. delo*, str 817

⁴⁴ Gary B. Nash, *nav. delo*, str 818

⁴⁵ D. Stojanović, *nav. delo*, str. 327

⁴⁶ D. Stojanović, *nav. delo*, str. 329

Ричард Никсон је поново добио изборе 1972. године и деловало је као да је Америка поно стабилна. Али већ током кампање почела је на видело да излази афера која ће окончати Никсонову политичку каријеру. У питању је афера Вотергејт. Никсон је нагажовао чланове специјалне службе да упадну у просторије Изборног штаба Демократске странке у хотелу Вотергејт у Вашингтону. Радило се о шпијунажи и прислушкивању конкурентског изборног штаба. Специјална служба је првенствено настала како би спречила цурење информација о Вијетнамском рату из Пентагона, али убрзо је била упуслена да шпијунира Никсонове противнике. Двојица новинара у *Вашингтон посту*, Боб Вудворд и Карл Бернстин, 17. јуна добили су позив о провали у демократски штаб, након чега су објавили низ чланака, како би афера изашла на видело.⁴⁷ Даља истрага открила је низ кривичних поступака председника и нарушавање личне приватности. Прекретницу у истрази представљала је одлука Врховног суда па председник мора да преда касете које су снимале све разговоре у Овалног кабинета. Снимци су доказали умешаност председника у аферу Вотергејт и Конгрес је покренуо поступак ипичмента. Никсон је званично подено оставку 8. августа 1974.

⁴⁷ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 826

Вијетнамски рат у протестној музици

Вијетнамски рат одигравао се у добу када је створен посебан однос између музике и друштва. Присуство вијетнамског рата у музици десило се из два разлога. Првенствено зато што је музика постала свеprisутна, масовна продаја плоча, мноштво радио станица, јавни наступи на политичким скуповима и концерти. Најзначајнију улогу одиграо је радио, с обзиром да је поред телевизије представљао један од најзначајнијих облика медија, који је имао моћ да обликује мишљење јавности. Кроз радио велики број Американаца чуо је антиратне и патриотске песме, које би потом певали на политичким скуповима. Музика у вијетнамској ери никада није била јавнија, с обзиром на утицај радија и велика озвучења на јавним наступима, али истовремено је постала и приватна са појавом "вокмена".⁴⁸ Ипак морамо поставити питање шта је старије: већ формирано мишљење о рату или музика, односно да ли је музика произилазила из раније прихваћених политичких ставова или је музика утицала на њихово формирање. Моје лично мишљење је да се одговор лежи у такозваном зачараном кругу и да су присутна оба случаја. Музика је дефинитивно пратила одређене политичке догађаје и реаговала на њих. Неки музичар би оформио своје мишљење и написао песму, која би, након емитовања широј јавности, или подржала већ формирано мишљење или би потстакла на преиспитивање. Музика никада није била једини разлог за преиспитивање рата и генерално друштвених вредности код омладине, али представљала је значајан фактор.

Улога слушаоца била је изузетно важна када је у питању популарност песме која се бави вијетнамским ратом, с обзиром да је публика одлучивала која песма ће постати хит, а не индустрија. Одлични примери представљају две песме, антиратна песма "*Eve of Destruction*" и патриотска песма "*The Battle Hymn for Lt. Calley*". Иако су одређене радио станице одбиле да емитују ове песме, њихов комерцијални успех био је велик.⁴⁹

Други разлог лежи у самом карактеру рата. "Вијетнамски рат је постао конфликт новог доба зато што је то био рат са културом протеста".⁵⁰ Током Другог светског рата, ратна музика исључиво је имала патриотски карактер и главни циљ је био подизање морала војника и ратних напора. Али током вијетнамског рата појављује се први широки спектар протестне, односно антиратне музике, која директно исказује свој став против

⁴⁸ Kristofer Bigsbi, *Moderna američka kultura*, Podgorica, 2009, str. 386

⁴⁹ James E. Perone, *Songs of the Vietnam conflict*, Westport, 2001, str. 10

⁵⁰ J. Perone, *nav. delo*, str. 6.

власти и империјалистичке политике. Евидентно је да је дошло до промене између рата и музике баш у време вијетнамског рата, а један од главних разлога био је сам карактер рата. Вијетнамски рат је први рат који је био озбиљно медијски пропраћен. Кроз телевизију, формирало је јавно мишљење. Вијетнамски рат је постао део сваког домаћинства, што је омогућило да свачија дневна соба постане место дебате.

Фракције америчког друштва, које су биле десничарски орјентисане, антиратну музику и контракултуру младих посматрали су као опасност која ће довести до деградације друштва или чак и до екстремних проблема као што је про-комунизам. Патриотски набој, баш као и антиратни покрет, пронашао је своје место у музици шездесетих и седамдесетих са циљем да оповргне тврдње и ставове антиратних песма и да испуни исте циљеве које су имале патриотске и ратне песме у ранијим сукобима. Узнемиреност десничара је такође још један доказ да је музика заправо заузимала важно место у формирању мишљења јавности.

Песме вијетнамског рата нису биле важне само за оне који су остали код куће, већ и за војнике који су се налазили у Вијетнаму. Музика је представљала бег од несигурности, страха и изолације, али такође је нудила повезаност са домовином, породицом и пријатељима, који су били далеко од њих. У војнику се налазио главни мотив музике с обзиром да је она имала "главну улогу у преживљавању и опоравку, и да постави човека и његову причу на главно место, која је често занемаривана у вртлогу политике и мита који су окупирали Вијетнам".⁵¹ Музика је била свеприсутна у Вијетнаму кроз албуме и касете које су послате из Америке. Такође, музика се пуштала и преко радио станица као што су American Forces Vietnam Network и Radio First Term.⁵² Исте песме су се слушале код куће и у Вијетнаму, само што су оне за војнике имале дубље значење. Војници су их слушали са више емоција, што је сасвим логично с обзиром да су се због личног ратног искуства проналазили у текстовима песама. Чак и песме које нису имале везе са витнамским ратом или ратом уопште постале су врло популарне међу војницима те су заправо добиле ратни контекст. Једна од таквих песама је "*These Boots Are Made for Walkin*" која је пружала снагу и мотивацију војницима који су сатима пешачили по вијетнамским џунглама.⁵³

⁵¹ Doug Bradley, *We gotta get out of this place : the soundtrack of the Vietnam War*, 2015, str. 2.

⁵² Исто

⁵³ Doug Bradley, *nav. delo*, str. 3

У овом поглављу разматраћемо који су мотиви и ставови били заступљени у антиратним и патриотским песмама, како су анализирани одређени догађаји и какав однос се градио према војницима у Вијетнаму, а какав након доласка кући.

Песме антиратног покрета

Генерација "бејби бумера" подразумевала је све оне који су напунили 18 година између 1960 и 1972. године.⁵⁴ Бејби бумери су данас упамћени као генерација која је својим понашањем и стилем живота заувек одбацила вредности старијих генерација. Под утицајем литературе Бит генерације, Чарлса Рајта Милса, Јозефа Хелера и музике Битлса, Боба Дилана, Џоан Беаз, Питера Сигера, Фила Оха и многих других успешних музичара, млади су почели да формирају нове погледе на свет и друштво. Настале су многе промене у сфери културе, политике, начина живота и система вредности. Међу многим појавама издвојила су се два феномена – контракултура и хипи покрет и нова левица. Нова левица прихватила је социјалистичке идеале, као што је државно улагање у економију и друштво кроз расподелу богатства. Присталице нове левице најчешће су били млади студенти који су долазили из добро стојећих, образованих и демократски настројених породица.

Код младих се јавио велики осећај кривице када су стекли прилику да упореде своје привилеговане животе са животима оних који нису имали исте могућности, а самим тим се јавила и потреба за оснивање студентских покрета који ће подстицати промене неједнакости. Прва организација звала се Студенти за демократско друштво и основали су је Роберт А. Хабер и Том Хејден 1960. године на Универзитету у Мичигану.⁵⁵ Њихови циљеви били су борба за грађанска права и слободу говора, смањење сиромаштва и борба против ратних ангажовања.

Студетски протести почели су на јесен 1964. године на Универзитету Беркли. Захтеви студената тицали су се најразличитијих ствари, од услова живота на кампусима до озбиљних проблема као што су сегрегација и положај жена. Дешавања на кампусу Беркли Универзитета послужила су као узор и другим америчким универзитетима и већ почетком 1965. године студенти су почели да се буне због све већег војног учешћа

⁵⁴ Richard Brownell, *American counterculture of the 60s*, Michigan, 2011, str. 14.

⁵⁵ Richard Brownell, *nav. delo*, str. 18

америчке власти у Вијетнаму. Наравно, студенти нису били једина група која се успротивила америчком војном ангажовању у Вијетнаму. Најразличитије организације придружиле су се побуни: религијске, антиратне, антинуклеарне, феминистичке, али и организације које су се бориле за грађанска права. Фебруара 1967. око 2500 жена, углавном из средње класе, окупле су се око Пентагона и затражиле да виде генерале "који су послали њихове синове у Вијетнам".⁵⁶ Маса незадовољних људи скупљали су се најчешће испред Пентагова, у Њујорку и Сан Франциску. Убрзо су и значајна политичке личности почеле да критикују рат. Сенатор Вилијам Фулбрајт, који је у почетку подржавао рат, одржао је низ телевизијских емисија где је анализирао политику Сједињених Држава. Јуџин Меккарти и Роберт Кенеди заузели су антиратни став у својим председничким кампањама.

Побуне студената постале су далеко озбиљније оног момента када су се њихова имена нашла на листама за регрутацију. Борба против регрутације студената почела је на демонстрацијама у Берклију, маја 1965. године, када су студенти јавно спалили позиве за рат. Године 1965. број позива се удвостручио, да би их 1966. године било чак 380 000.⁵⁷ Млади су се борили против ових околности кроз јавне маршеве, шетње, говоре и музику. Музика је генерално представљала свакодневницу младих, а у текстовима антиратних песама проналазили су ставове који су се подударали са њиховим. Крајем 1967. године, када је и покрет Афроамериканаца попримио радикалну компоненту, студентски протести постају агресивнији. Конфронтације са полицијом постају све чешће, често се дешавало да студенти нападају полицајце бацањем камења или флаша. Пресудан значај у радикализацији студентских покрета имала је Тет офанзива која је оставила велике последице на америчку борбеност. Бесмисао ратних ангажовања тада је био на свом врхунцу. Такође, до радикализације је дошло зато што је сада нова група млађих студената преузела вођство. Они су се разликовали од старијих студената који су водили Нову левицу и Студенте за демократско друштво. Њих нису занимале друштвене промене, већ уништење естаблишмента. Делили су исто мишљење са покретима црног сепаратизма по питању мирних демонстрација. Оне су представљале губљење времена.

Велики налет демонстрација на студенстским кампусима наишао је на пролеће 1970. године. Незадовољни због одлуке председника Ричарда Никсона да ратне акције прошири и на Камбоџу, како би уништили комунистичке базе на тој територији, студенти

⁵⁶ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 790.

⁵⁷ Richard Brownell, *nav. delo*, str. 50.

су поново пролећа 1970. године, широм државе, преплавили кампусе и почели са демонстрацијама. Декан Колумбија Универзитета је овим поводом изјавио да је мај месец 1970. године "најкатастрофалнији мај месец у историји високог образовања у Америци".⁵⁸ Током демонстрација студенти Кент Универзитета запалили су ROTC⁵⁹ зграду у кампусу, након чега је градоначелник Охаја Џејмс Родеса донео одлуку да 4. маја позове чланове националне гарде да дођу до Универзитета.⁶⁰ Чланови националне гарде по доласку на кампус затекли су око 600 студената који су водили мирне демонстрације. Убрзо је дошло до конфликта, након што су чланови гарде прогласили скуп незаконитим. Пуштен је сузавац да би се студенти разбежали. И даље није сасвим сигурно шта се десило у том хаосу и паници, али убрзо су се чули пуцњеви, а затим је уследио врисак студенткиње: *"Боже, пуцају на нас!"*.⁶¹ Погинуло је четири студената, деветоро је било рањено. Нико од њих није био радикални активиста, а један студент чак није ни учествовао у демонстрацијама, већ се само затекао на погрешном месту док се шетао по кампусу. Војници националне гарде су тврдили да су пуцали из самоодбране, али потоња истрага је доказала да њихов исказ није тачан.

Најпознатија песма која је посвећена погинулима у Кенту је *"Ohio"*, и то је била прва протестна песма Нила Јанга.⁶² Кроз текст песме Јанг је истакао два сукобљена тabora. Са једне стране имамо студенте, који су нападнути. Аутор песме себе сврстава међу њих с обзиром да за студенте користи заменицу *"ми"*. Самим тим трагедија коју су доживели сви присутни студенти у Кенту прераста и у лични губитак аутора, а кроз његову песму постаје и губитак целе нације. Са друге стране аутор наводи агресоре. Он као главне кривце наводи председника Никсона и чланове Националне гарде које је Јанг окарактерисао као хладнокрвне и бескрупулозне називајући их *"лимени војници"*:

*"Tin soldiers and Nixon's coming
We're finally on our own
This summer I hear the drumming
Four dead in Ohio*

*Gotta get down to it
Soldiers are gunning us down
Should have been done long ago*

⁵⁸ G.B.Tindall, D.E.Shi, *nav. delo*, str. 1285.

⁵⁹ Зграда Корпуса за обуку резервних официра.

⁶⁰ G.B.Nash, *nav. delo*, str. 793.

⁶¹ Исто

⁶² Dorian Lynskey, *33 Revolutions per Minute: A History of Protest Songs, from Billie Holiday to Green Day*, 2011, str. 113.

*What if you knew her and
Found her dead on the ground
How can you run when you know"*⁶³

Анализирајући текст ове песме запажамо карактеристике студентских протеста. Првенствено се истиче борбеност и истрајност, с обзиром да се студенти не повлаче чак и онда када им прети смрт. Такође ствара се култ хероја, чија је храброст додатно већа с обзиром да су изгубили своје животе у нади да ће њихове акције довести до стварања бољег света. Ти хероји ће се памтити и остати у свести младих. Из свих ових догађаја произилази и мотив угњетености и изолације. Студенти су угњетени јер се увек налазе под претњом, а да ствари буду додатно страшне и неправедне, њима прети држава, председник и полиција, која заправо има задатак да ради супротно. Изолација се манифестује на следећи начин. Када одређена група престане да се уклапа у постојеће друштво, она првенствено покушава да нађе начин да реши тај проблем, али онда друштво мора да претрпи одређене промене. Ако не дође до одређених промена или уступака, долази до изолације те групе, односно сепарације и радикализације. Иста ствар десила се са студентским протестима и борбом за грађанска права. Млади такође представљају најзначајнију друштвену групу у оквирима сваке државе првенствено зато што представљају њену будућност. Пуцањем на студенте држава заправо убија своју будућност.

И остале песме које су написане након овог догађаја имале су сличан тон. Исказано је посебно жаљење за настрадалим студентима и да би одали посебну почит неки аутори су своје песме лично посветили жртвама.⁶⁴ Баш као и Нил Јанг и Барбара Дрејн исказује солидарност са студентима у својој песми *"Hallelujah, I'm a Bum"* и истиче иста осећања. Песма је директан одговор на изјаву председника Никсона о студентским демонстрацијама када је студенте назвао "гуланферима који праве проблеме по кампусима".⁶⁵ Никсон је дао ову изјаву неколико дана пре инцидента у Кенту. Барбара Дејн такође себе поистовећује са студентима и критикује војнике који су пуцали на студенте, као и Нил Јанг у песми *"Ohio"*.⁶⁶

⁶³ <https://genius.com/Neil-young-ohio-lyrics>

⁶⁴ Песме попут *"Hey Sandy"* (Harvey Andrews) и *"Sandra Allison Jeffrey and Bill"* (Evolution)

⁶⁵ "Nixon Puts 'Bums' Label on Some College Radicals", <https://www.nytimes.com/1970/05/02/archives/nixon-puts-bums-label-on-some-college-radicals-nixon-denounces-bums.html>, (26. јул 2019).

⁶⁶ *"When he first called us bums,
Didn't know what he meant,*

За младе империјалистичка политика у Вијетнаму представљала је симптом болести која је захватила њихову државу и слагали су се у томе да је главни узрок те болести заправо власт.⁶⁷ Кроз читање текстова песама можемо закључити да су и музичари окарактерисали власт као главни узрок проблема. Власт се често представља кроз лик Ујка Сема. Ујка Сем је један од најпознатијих симбола Америке, који се још од деветнаестог века до данас појављивао на хиљадама постера, илустрација и цртаних филмова. Ујка Сем се најчешће приказује са белом брадом и белим цилиндром са плавим повозом и белим звездама. Његове панталоне су прекривене црвено белим пругама. Црвена лептир машина, плави капут и бела кошуља су такође део његовог "америчког одела".⁶⁸ Верује се да лик Ујка Сема потиче још од 1812. године и базиран је на лику Семјуела Вилсона који је током рата снабдевао америчку војску месом. Ујка Сем најчешће представља доброћудног и веселог деку који се у виду маскоте шета на свечаној паради 4. јула, али у тешким тренуцима, као што је рат, Ујка Сем мења своје расположење и добија озбиљан израз лица.

Током Другог светског рата Ујка Сем је постао главни симбол патриотизма, уједињене нације и поноса. Његова главна улога била је пропагандна регрутација. На постерима широм Америке представљан је са прстом упереним у посматрача и озбиљним изразом лица, а на дну постера налазила се упечатљива порука "I Want YOU!" којом се Ујка Сем лично обраћао сваком посматрачу. Пошто су се млади шездесетих и седамдесетих година побунили против старих вредности и након што је рат у Вијетнаму довео до врхунца антиратна и антипатриотска осећања, Ујка Сем добија нову симболику. У песми "*I Feel Like I'm Fixing to Die Rag*" некадашњи симбол патриотизма са мотивационим речима које су многе потстакле да помогну својој држави, сада је виђен из критичког угла, пуног огорчења и цинизма. У њима је Ујка Сем главни негативац који шаље младе у рат против њихове воље да исправљају његове грешке и поткрепљују његове империјалистичке апетите.⁶⁹ Као и у већини антиратних песама и овде имамо

But the Guard has defined it

On the campus at Kent". <https://www.antiwarsongs.org/canzone.php?id=27453&lang=en>

⁶⁷ Terry H. Anderson, "American Popular Music and the War in Vietnam", *Peace & Change*, br.2 (1986), str. 55.

⁶⁸ Terry A. Hicks, *Uncle Sam*, New York, 2007, str. 6

⁶⁹ "*Come on all of you big strong men*

Uncle Sam needs your help again

he's got himself in a terrible jam

way down yonder in Viet Nam so

put down your books and pick up a gun we're

gonna have a whole lotta fun". <https://genius.com/Country-joe-and-the-fish-i-feel-like-im-fixin-to-die-rag-lyrics>

истакнута два супротна табора: један чине они који ће страдати и патити, као што су војници и њихове мајке; са друге стране имамо оне који профитирају на туђој патњи и несрећи, а у овој песми то су Ујка Сем и генерали. Главна карактеристика антиратних песама била је напад на власт и естаблишмент, а ова песма у том аспекту нуди врло јасну и директну поруку. Оваква промена става и одрицање од значајног патриотског и ратног симбола Сједињених Држава и спремност на самокритику говори о потреби младих да њихова држава не буде искључиво демократска *de jure*, већ да заиста постане бастион демократије у хладноратовском свету.

Уверени у идеју "домино ефекта"⁷⁰ председника Ајзенхауера многи Американци су подржали акције америчке власти да у Вијетнаму успостави стабилност, просперитет и демократију. На тај начин је, Вијетнамски рат обавијен у плашт пропаганде која је наметала слику доброг америчког војника који успешно помаже Вијетнамцима против опасности која им прети, оличена у комунистичкој идеологији и режиму, са посебним акцентом на неминовну победу Америке. Џонсонова, па после и Никсонова администрација, никада није одустајала од свог наратива, иако је већ 1965. године амерички новинари почели да преиспитују истинитост информација које влада пласира у јавност.

У складу са овим променама, можемо приметити да се у песмама од 1965. године појављује врло значајан мотив недоследности. Музичарима, попут Тома Пакстона и Фила Оха, као главни мотив за писање антираних песама и истицање става послужиле су недоследности између онога што, председник Линдон Џонсон обећава и конкретних дешавања на самом ратишту. Песма Тома Пакстона "*Lyndon Johnson Told the Nation*" описује искуство војника у Вијетнаму, али посебно критикује председника и државни врх зато што сакрива од јавности истину о умешаности и самој природи америчке интервенције у Вијетнаму. Мотив недоследности у овој песми односи се конкретно на говор Линдона Џонсона о догађајима у заливу Тонкин одржаном 4. августа 1964. године где је председник обећао нацији да ће ратне акције бити минималне.⁷¹ Његова обећања била су далеко од истине, баш као што Паксон наводи у рефрену своје песме. Рефрен са

⁷⁰ Године 1954. Ајзенхауер је објаснио идеју домино ефекта групи новинара: "Замислите ред домина, ако оборите прву и немивно је да ће и последња убрзо бити оборена". Ако јужни Вијетнам припадне комунистима и друге државе југоисточне Азије би дочекале свој ред и припале комунистима, баш као и домене. Gary B. Nash, *нав. дело*, str. 770

⁷¹ "Yet our response, for the present, will be limited and fitting...We still seek no wider war". "Gulf of Tonkin Incident", <https://usa.usembassy.de/etexts/speeches/rhetoric/lbigulf.htm>, (6. јул 2019).

четири стиха представља измишљени говор Линдона Џонсона. После сваког председничког обећања уследила би реченица која би их у потпуности обезвредила и заправо описала стање у Вијетнаму. На овакав начин Паксон је истакао дволичност власти и контрадикторности које се јављају између обећања и реалности. Лицемерје својствено америчком естаблишменту и војном врху изврнуто је руглу и подсмеху. Такође, поред мотива недоследности Паксон је кроз рефрен истакао и бесмисленост циља рата рекавши да амерички војници "спашавају Вијетнам од Вијетнамаца".⁷²

Јаз између обећања и стварних догађаја критикован је кроз антиратне песме и после Џонсонове администрације. У контексту Вијетнамског рата, Никсон је још у својој првој кампањи 1968. године обећао "часни мир".⁷³ Али Америка не само да није обуставила ратна дешавања, већ се рат проширио са суседну Камбоџу и Лаос. Изгледало је као да су сва обећања узалудна и да су мир и срећа све даље, како Џорџ Клинтон истиче у својој песми "*Come In Out of the Rain*". Песма нам нуди један потресан приказ стварности у Вијетнаму, где људи знају само са насиље и смрт. Џорџ Клинтон кроз песму позива све оне који испаштају да самостално направе промену, престану са насиљем и науче да живе заједно у хармонији, јер им председник Никсон то неће омогућити.⁷⁴ У антиратним песмама се често наилази на текстове који обухватају више политичких и друштвених проблема, с обзиром да су заједно чинили део стварности коју су активисти и млади желели да промене. Ова песма шаље такву универзалну поруку и истиче да сви људи морају постати носиоци неопходних промена. У складу са схватањима хипи покрета у песми је истакнуто да то могу учинити кроз ненасиње и љубав:

⁷² "Lyndon Johnson told the nation
Have no fear of escalation
I am trying everyone to please
Though it isn't really war"
We're sending fifty thousand more
To help save Vietnam from the Vietnamese". <https://genius.com/Tom-paxton-lyndon-johnson-told-the-nation-lyrics>

⁷³ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 782

⁷⁴ "Happiness and peace
Is getting more and more out of my reach
Violence and revolution
Seems to be all that the people wanna preach
You're gunning down your brothers
Molestin' your sisters and your mothers in the streets
Whoa-oh, the President's talkin' 'bout change
But nobody's got sense enough to come in out of the rain". <https://genius.com/Parliament-come-in-out-of-the-rain-lyrics>

*"When will the people start gettin' together?
Learnin' to live and love one another?
When will the people stop fightin' each other?
Learning to give and help one another..."*⁷⁵

Поред мотива недоследности, у антиратним песмама истиче се још један врло значајан мотив, а то је мотив судбине војника у вијетнамском рату и њихове судбине по доласку кући. Антиратне песме покривају широк спектар проблема са којима се војник сусреће, од избегавања одласка у рат и дезертерства, до самог преживљавања рата и последица које он оставља.

Дезертерство, односно самоиницијативно напуштање војне службе, постоји колико и сами ратни сукоби. Разлози за дезертерство остали су углавном исти. Ако сагледамо историју свих ратова у којима је учествовала Америка, приметимо да су узроци дезертерства најчешће неслагање са разлозима због којих је рат започет или мањак новчане надокнаде за одрађену војну службу. Али, војници такође одбијају да врше своју дужност услед мањка услова за живот на фронту у виду хране или медицинске неге и због носталгије за домом и потребе да се врате својим породицама.⁷⁶ Вијетнамски рат није одступао у овом смислу. Главни разлози за дезертерство у Вијетнаму били су мањак разумевања саме суштине рата, ужаси са којима су се војници сусретали током сукоба, незадовољство војничким животом, као и жеља да се врате кућама и буду са својом породицом.⁷⁷ Пошто сваки рат доноси људима несрећу и патњу, разлози за избегавање војне службе нису се променили, али оно што се променило јесте однос према дезертерима. Да би дошло до тога, првенствено се променио сам поглед на рат, када је након трагедија Првог и Другог светског рата херојска компонента постала занемарљива у односу на људску патњу и број жртава. Некада је за војника одлазак у рат био оличење поноса и моћи, и самим тим је онај ко напусти бојно поље сматран је кукавицом и издајником, кога, ако га власти пронађу, ишчекује погубљење.

Перцепција америчке власти према дезертерима се није променила, јер је таква врста пометње у војним редовима угрожавала неопходну победу над непријатељем. Али променио се однос дела јавности према дезертерима, војницима и младима који који су избегавали регрутацију. Ова промена настала је због све већег присуства медија и већег броја информација које су се на тај начин пласирале јавности. Први телевизијски преноси

⁷⁵ Исто

⁷⁶ Robert Fantina, *Desertation and American Soldier 1776 – 2006*, New York, 2006, str. 6

⁷⁷ R. Fantina, *nav. delo*, str. 155

ратних дешавања у Вијетнаму, омогућили су великом броју америчких држављана да се суоче са реалношћу. Позитивна страна телевизијских преноса рата налазила се у могућности да сваки држављанин Америке искористи своје право да буде обавештен о спољнополитичким дешавањима, али свакодневни преноси оружаних сукоба створили су парадоксални свет у којем је живот, патња и смрт непознатих војника постали део програма као било која друга телевизијска емисија. Овај нови феномен претрпео је критику кроз песму "*The Unknown Soldier*" америчког рок бенда The Doors. Песма почиње са мелодраматичним гласом Џима Морисона, да би после три стофе уследила нагла пауза и прелаз на инструментални део, који се састоји из бубњева који производе звук марша, а затим следи звук пуцња. Након паузе, Морисон наставља да пева истим тоном о настрадалом војнику. Главна критика се састоји у томе да телевизијски пренос заправо не доноси никакво добро или помоћ ономе коме је највише потребна: непознатом војнику, који живи и гине на ратишту. Сваки војник је посебна особа, и као сваки други човек он има врлине и мане, животне циљеве и надања, и ова песма упозорава јавност да је у целокупном вртлогу ратних дешавања управо то заборавила или занемарила. Занемарила је лични идентитет. Џим Морисон кроз стихове песме војнику даје спокој, мир и идентитет који је изгубио, али тек након његове погибије у виду гробног места.⁷⁸ Такође, модерно поимање рата довело је до тога да се слике ужаса и патње пласирају свима, па чак и деци док седе за столом и доручкују.⁷⁹ И у овој песми такође примећујемо мотив недоследности. Слике раних дешавања преносе се свакодневно преко телевизије, као што наводи Морисон, али државни врх и даље не преноси истините информације, даје половичне и продубљује ратна дешавања.

Музичари, који су били део антриратне струје, су међу првима почели да сагледавају војника на другачији начин, са тежњом да представе околности у којима су се заправо налазили и какве је то последице оставило. Зато настаје велики број сентименталних песама које најчешће говоре о носталгији као главном покретачу за дезертерство баш као у песми "*We Gotta Get out of This Place*". Већ сам наслов песме

⁷⁸ "*Make a grave for the unknown soldier*

Nestled in your hollow shoulder

The unknown soldier". <https://genius.com/The-doors-the-unknown-soldier-lyrics>

⁷⁹ "*Breakfast where the news is read*

Television, children fed

Unborn living, living dead

Bullet strikes the helmet's head". Исто

наговештава, главни задатак војника није борба или победа, већ бег из Вијетнама. Атмосфера у којој се војник налази је загушљива, мрачна и прљава. Последња војникова жеља је да побегне из таквог места, по било коју цену. С обзиром да је било лако поистоветити се са оваквом поруком, јер сваки млад човек се осећао на неки начин заробљено, песма је била изузетно популарна и у Америци и међу војницима у јужном Вијетнаму.⁸⁰

Многи амерички војници у Вијетнаму били су млади и неискусни; просечна старост војника је била само 19 година, што је 7 година мање од просечне старости војника из Другог светског рата.⁸¹ У овим подацима лежи велика неправда – момку од 18 година претила је регрутација, а право гласа добија тек кад напуни 21 годину. Као последица тога највеће жртве су подносили они који нису имали никакве могућности да утичу на политичке токове. Ова неправда била је велики трн у оку младима и самим тим се издвојила као врло значајна тема у песмама шездесетих и седамдесетих. Фил Окс у својој песми *"I Ain't Marching Anymore"* заузима врло јасан антиратни став. Фил се није искључиво бавио ратом у Вијетнаму, јер за њега није само овај посебан сукоб проблематичан, већ рат уопште. Зато кроз песму Фил хронолошки наводи и друге америчке интервенције. Поред главног става да је рат узалудан, Фил управо кроз рефрен ове песме истиче и претходно наведен генерацијски проблем: да су старији ти који започињу ратове, а млади који први страдају:

*"It's always the old to lead us to the war
It's always the young to fall
Now look at all we've won with the saber and the gun
Tell me is it worth it all"*⁸²

Посебан утисак на слушаоца оставља и песма Тома Пакстона *"2+2=?"*, који у четвртој строфи истиче два сукобљена табора: млади момак или дете против старих правила.⁸³

⁸⁰ *"We gotta get out of this place
If it's the last thing we ever do
We just gotta get out of this place
There's a better life, there's a better world
There's a better way
Don't you know, don't you know, don't you know"*. <https://genius.com/The-animals-we-gotta-get-outta-this-place-lyrics>

⁸¹ Gary B. Nash *nav. delo*, str. 775

⁸² <https://genius.com/Phil-ochs-i-aint-marching-anymore-lyrics>

⁸³ *"All I know is that I'm young and your rules they are old
If I've got to kill to live"*

Питање година америчких војника није пронашло своје место само у песмама које говоре о генерацијском сукобу, већ и у песмама које се баве регрутацијом, односно о њеном избегавању. Постојали су разни начини избегавања, од спаљивања ратних позива, лажних лекарских уверења која су потврђивала неспособност појединца да служи војску и екстремних случајева када су млади напуштали државу одлазећи у Канаду или Мексико. Разлози за избегавање и дезертерство нису се посебно међусобно разликовали. Као и војници у Вијетнаму, млади код куће су такође увидели бесмисленост рата и кривили васт због таквог стања. Пошто су патриотске песме окараткерисале момке који избегавају регрутацију као издајнике и кукавице, антиратне песме правдају њихове поступке. Круцијалан део налази се у популарној песми Фила Оха *"Draft Dodger Rag"*. Песма говори о осамнаестогодишњем момку који наводи разлоге због којих избегава регрутацију. Кроз песму су наведени готово сви могући разлози, неки крајње озбиљни, други помало комични, тако да песма добија и саркастичан тон.⁸⁴ Али, врло важна порука налази се у првој строфи:

*"Oh, I'm just a typical American boy from a typical American town
I believe in God and Senator Dodd and a-keepin' old Castro down
And when it came my time to serve I knew "better dead than red"
But when I got to my old draft board, buddy, this is what I said: ..." ⁸⁵*

На овај начин Фил Ох оправдава младиће од оптужби за издају. То су типични амерички момци, који живе животе по америчким вредностима. То што не желе да оду у рат не значи да немају патриотска осећања или да не воле своју државу. Суштина је у томе да они који избегавају регрутацију не раде то због мањка патриотизма, већ из жеље да воде нормалан живот у својој држави. Патриотска осећања се тешко могу одржати ако појединац не види сврху и циљ борбе. То је био суштински проблем Вијетнамског рата

*then there's something left untold
I'm no statesman I'm no general
I'm no kid I'll never be
It's the rules not the soldier
that I find the real enemy". <https://genius.com/Bob-seger-2-2-lyrics>*

⁸⁴ *"I got the weakness woes, I can't touch my toes
I can hardly reach my knees
And if the enemy came close to me
I'd probably start to sneeze". <https://genius.com/Phil-ochs-draft-dodger-rag-lyrics>*

⁸⁵ Исто

– нико није разумео његов циљ. Страх од комунизма је постојао, али тај страх није био довољно интензиван када су у питању дешавања у далеком Вијетнаму. Циљ владајућег врха да успостави демократију у Вијетнаму, за подржаваоце антиратних покрета био је продукт чисте демагогије. Трагичне слике из Вијетнама, које су се пласирале преко штампе и телевизије, говориле су о неконтролисаном насиљу, а не о борби за демократију.

Вијетнамски рат коштао је Америку много и финансијски и у људству. Процењује се да је током вијетнамског рата погинуло око 58 000 Американаца, 300 000 било је повређено, а многи су постали инвалиди.⁸⁶ Они који нису сносили физичке последице имали су психичке, а најзаступљенији међу ветеранима био је пострауматски синдром. Многи од њих живели су годинама у страху од непријатеља и потенцијалних шпијуна на туђој територији где је било скоро немогуће спријатељити се са локалним становништвом. Свакодневно су били изложени трауматичним призорима, као што је смрт или сакаћење њихових сабораца услед константних герилских напада Вијетнамаца или замки које су биле постављене по густим џунглама. Војници који су преживели ове страхоте били су изразито млади, неискусни у ратним обрачунима и самим тим психички нестабилнији. Многи ветерани, по доласку кући, сусрели су се са многим потешкоћама. Већина није била финансијски обезбеђена, проналазак стабилног посла и места за живот био је тежак, а држава није улагала посебна средства да би се побринула за њих. Последица свега било је огромно незадовољство. Привикавање на нове друштвене норме било је тешко и зато су неки тражили излаз у опијатима. Многи од њих су зависност стекли још у Вијетнаму. Конзумирање марихуане и хериона међу војницима почело је да оставља кобне последице у смислу борбености и прецизности на фронту. Каснија истраживања показала су чак и могућност да су војници који су извршили убиство цивила у селу Ми Лају били под утицајем канабиса. Статистика је била поражавајућа: скоро сви војници су експериментисали са дрогама, већина са канабисом, али постојали су и екстремни случајеви који су били хероински зависници. Чак 25% је преминуло услед последица конзумације.⁸⁷ Теме о затвореницима и повратку војника из Вијетнама биле су најзаступљеније у песмама написаним између 1973. и 1979. године. Фокус ових

⁸⁶ G.B. Nash, *nav. delo*, str. 801

⁸⁷ David F. Musto, *The quest for drug control: politics and federal policy in the period of increasing substance abuse, 1963 – 1981*, Michigan, 2002, str. 50

песма био је управо на последицама, као што су пострауматски синдром, питање запослења и адаптације у ново друштво.

Нил Јанг у својој песми "*Lookout Joe*"⁸⁸ такође упозорава ветерана да ће морати да се привикне на потпуно нов начин живота зато што су се времена драстично променила док је био одсутан. Нил Јанг представља ново друштво војнику и истиче у којим сегментима је оно претрпело деградацију. Заправо ради се о променама које је донела контракултура. Првенствено се истиче проблем повећане конзумације дроге, кроз стихове о пријатељу Билу са иглом у венама, кога је богатство навело на разуздан живот. Други сегмент односи се на сексуалну револуцију. Стихови се односе на жене и хомосексуалце. Војник ће морати да се навикне на "нове" жене, које су постале немарне заводнице, и трансвестите. Овај пример је посебно важан, зато што песма Нила Јанга садржи конзервативан став према новим променама, иако се ради о музичару који се борио против естаблишмента и империјализма. Заправо, песма показује да нису сви били спремни на овакве промене, иако нису били суштински конзервативни.⁸⁹

Нажалост, судбина неких америчких војника била је заточеништво у југоисточној Азији. У операцији "Повратак кући"⁹⁰, која је трајала од фебруара до априла 1973., из заточеништва пуштено је око 600 америчких војника, од којих су највећи број чинили чланови морнарице, али међу њима је било и 25 цивила.⁹¹ Затвореници су у вијетнамском рату, али и у другим ратовима били врло значајни, с обзиром да су били кључна ставка током преговора. Највећи број америчких ратних затвореника био је смештен у близини града Ханоя у затвору Хоа Ло који су Американци саркастично назвали "Ханои Хилтон".⁹² Други војници своје дане провели су у затворима у јужном Вијетнаму и Лаосу. Најтежи услови били су у Лаосу, с обзиром да је локално становништво које је надгледало затворенике било слабо обавештено о међународним конвенцијама о

⁸⁸ Термин *GI Joe* означава војника у америчкој војсци, термин је највише коришћен за време Другог светског рата. "*G.I. Joe*", https://en.wiktionary.org/wiki/G.I._Joe, (23. јул 2019)

⁸⁹ *A hip drag queen and
a side-walkin' street wheeler,
Comin' down the avenue.
They're all your friends,
you'll come to love 'em
There's a load of 'em
waitin' for you.* <https://genius.com/Neil-young-lookout-joe-lyrics>

⁹⁰ Енг. "*Operation Homecoming*"

⁹¹ Stuart I. Rochester, *The Battle Behind the Bars: Navy and Marine POWs in the Vietnam War*, Washington, 2010, стр. 1

⁹² S. I. Rochester, *nav. delo*, стр. 11

третирању ратних затвореника. Међу затвореницима су се често налазили и Американци са вишим војним чиновима, а највећи број су заузимали пилоти који су ухваћени након што би вијетнамски војници оборили њихове авионе. Услови у заточеништву били су изузетно лоши, затвореници су мучени како би одали информације, а неки су и настрадали због мањка хране или медицинске неге. Највећи страх код војника изазивала је посебна техника мучења, такозвано "мучење конопцима". Затвореник би био у седећем положају, након чега би чувари спустили његов торзо према ногама и везали му зглобове и руке иза леђа. Тај конопац би затим био провучен кроз куку која је била причвршћена за плафон. Затим би чувари подизали затвореника и на тај начин изазивали неописив бол, са скоро потпуно ишчашеним раменима и отежаним дисањем.

Овакве приче из Вијетнама узбудиле су америчку нацију, а самим тим је судбина затвореника такође постала једна од тема антиратних песама. Кроз песме војницима се често исказује добродошлица, љубав и разумевање.⁹³ У песми *"Welcome Home POW"* аутор говори из перспективе војника који је преживео заточеништво. Док чека воз који ће га одвести кући, војник се бори са најразличитијим емоцијама. Он је срећан што се напokon, после десет година, враћа кући, али и уплашен за своју будућност и како ће се поново снаћи у нормалном животу.⁹⁴

Вијетнамски рат није био изоловани проблем друштва или владујећег врха. Он се паралелно одвијао са многим другим проблемима унутар државе, који су, по мишљењу многих, били далеко битнији од победе америчких трупа у некој далекој земљи југоисточне Азије. Један од горућих друштвених проблема Америке била је борба Афроамериканаца за грађанска права, која је почела још педесетих година двадесетог века. Сваке године разочарање је било све веће пошто власти нису успеле, или нису желеле, да спроведу ефикасне и конкретне промене које ће дубински искоренити сегрегацију. Крајем шездесетих година долази до радикализације афроамеричког покрета и један од узрока је управо Вијетнамски рат. У јеку вијетнамског рата друштво није прошло кроз процес десегрегације, али зато војска јесте. Афроамериканци су

⁹³ *"Prisoner of war, welcome back home*

Prisoner of war, we love you so

You fought for our freedom, but you lost you own". <https://www.youtube.com/watch?v=FhSvPa1tst8>

⁹⁴ *"You're going home, POW,*

Ten long years in a prisoner cell

Ten long years of living hell,

Today I'm free and going home

A happy fear that chills my bone". <https://www.youtube.com/watch?v=wO7m1I7iCEg>

представљали саставни део америчке војске још од Грађанског рата (1861 – 1865.). Током Првог и Другог светског рата, Афроамериканци заузимали су најразличитије позиције у америчкој војсци, од пешадијских рангова, морнарице и ваздушних снага. Без обзира на све заслуге, Афроамериканци су се стално сусретали са маргинализацијом и сегрегацијом.⁹⁵

Негодовање Афроамериканаца због ове неправде пронашло је своје место у музици. Стихови песме *"Vietnam Blues"* исказују незадовољство према власти, али и према активистима који сву пажњу усмеравају на Вијетнам.⁹⁶ Ипак аутор исказује саосећање са војницима и поистовећује се са њима, с обзиром да је и једнима и другима потребно спасење. Незадовољство произилази из чињенице да се борба Афроамериканаца за једнакост и еманципацију у друштву заправо води још од деветнаестог века. Проблем лежи у постављању приоритета. За државу тај приоритет представљају империјалистички походи уместо унутрашње благостања и могућност да сваки становник напредује у друштву, без обзира на расу или националност. Та неправда истакнута је и у песми *"Backlash Blues"* Нине Симон, афроамеричке активисткиње и феминисткиње. Она истиче дрскост владајућег врха, који без обзира на то што Афроамериканцима није обезбедио побољшање животног стандарда, са пуним правом их шаље у бесмислени рат говорећи им да се боре за своју државу. Боре се за исту државу која их је подвргла сегрегацији⁹⁷:

*"Mr. Backlash, Mr. Backlash
Just who do think I am
You raise my taxes, freeze my wages
And send my son to vietnam

You give me second class houses
And second class schools
Do you think that all the colored folks
Are just second class fools
Mr. Backlash, I'm gonna leave you
With the backlash blues"*

⁹⁵ Johnathan Sutherland, *African Americans in Vietnam War*, Milwaukee, 2005, str. 7

⁹⁶ *"Vietnam Vietnam, everybody cryin' about Vietnam
Vietnam Vietnam, everybody cryin' about Vietnam
Dear Lord, all these days they've been killing me in down Mississippi, nobody seems to give a damn".*
<https://genius.com/Jb-lenoir-vietnam-blues-lyrics>

⁹⁷ <https://genius.com/Nina-simone-backlash-blues-lyrics>

Током шездесетих и седамдесетих година настале су разне друштвене фракције у Америци. Велике антиратне демонстрације и хипи покрет били су само један део шаренолике слике америчког друштва, а упоредо са њима постојале су и конзервативне струје. Најрадикалнија међу њима била је група Американаца која је у потпуности подржавала америчко учешће у рату и чак се залагала за што веће ангажовање које би донело сигурну победу над комунистима. Та група називала се *Соколови (Hawks)*, а њихови противници били су *Голубови (Doves)*. Прва политичка група која је добила назив *Соколови* настала је неколико година пре сукоба између Америке и Енглеске 1812. године. Ова група састојала се од младих политичара са запада који су чинили прву генерацију која је ступила у зрело доба након револуције. *Соколови* су се противили политици председника Томаса Џеферсона, који је избегавао директе сукобе са Британцима, и сматрали су да је Америка довољно јака да се супротстави Великој Британији.⁹⁸ Од тада се овај термин користи за групе које подржавају ратне акције.

Такође, важно је напоменути да нису сви млади били део контакултуре или антиратног покрета. Главни део младих у антиратном покрету чинили су студенти, којих је било више у односу на претходне периоде, али они су чинили само једну четвртину од укупног броја младих у Америци.⁹⁹ Погледи младих ван контракултуре били су далеко сличнији погледима њихових родитеља. Тежили су ка томе да себи остваре удобне и безбедне животе, баш као што су то учинили и њихови родитељи. Главна организација које је подржавала младе са конзервативним ставовима називала се *Млади Американци за слободу* и основана је 1960. године у Конектикату. Њена популарност је брзо расла и до 1965. године имали су чак 20 000 чланова широм земље.¹⁰⁰ Подржавали су разлоге за Вијетнамски рат, али су сматрали да Џонсонова администрација није водила рат на добар начин. Посебно незадовољство су исказали поводом одбацивања традиционалних вредности код младих и деградацију која се манифестовала кроз експериментисања са дрогом, сексуалношћу и новим стајлингом.

⁹⁸ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 117

⁹⁹ Richard Brownell, *nav. delo*, str. 53

¹⁰⁰ Исто

Тет офанзива била је велика прекретница са Соколове, али и у самом рату. Тет офанзива проглашена је америчком победом, али губици су били огромни. Главни задатак није испуњен пошто снаге Вијетмина и Вијетконга нису биле до краја уништене. Телевизијске репортаже из Вијетнама представиле су америчкој јавности пустош коју је рат остављао за собом, разрушена села и град Хуе и непомична тела младих Виетконговаца. Оно што је додатно потресло америчку јавности била је сама чињеница да ниједно место у јужном Вијетнаму није било безбедно, па ни сама америчка амбасада у Сајгону, коју су Вијетконговци заузели 31. јануара 1968. године.¹⁰¹ Ови догађаји утицали су на генерално мишљење јавности о рату и многи су почели да преиспитују његову суштину и циљ. Популарност *Соколова* почела је да опада. Статистички подаци показују да су Соколови почетком јануара 1968. године имали за 20% више присталица од својих противника. Већ марта исте године број присталица се изједначио.¹⁰² Ипак велики број Американаца никада у потпуности није прихватио ставове једне или друге групе. Дефинитивно су сматрали да се рат у Вијетнаму мора окончати, али су такође сматрали да су антиратни протести манифестација издаје према војницима који су се борили у Вијетнаму. За њих су антиратни протести изазивали пометњу и нереде у друштву које је већ било поприлично нестабилно. Ричард Никсон је искористио незадовољство овог слоја друштва у својој кампањи 1968. године. Тај слој добио је посебан назив - *тиха већина*, коју је Никсон описао на следећи начин: "То је већина, заборављених Американаца, који не вичу и не потестују".¹⁰³ Та тиха већина сматрала је да су протести највећи непријатељ традиционалних вредности и патриотизма, а без те две компоненте држава може отићи у пропаст.

Подела која је настала у друштву рефлектовала се и на музику. Антиратне песме биле су доста популарније, с обзиром да је антиратни покрет заузимао велику пажњу медија, али далеко од тога да су патриотске песме мање значајне. Неке од њих су се нашле и на врху музичких чарт листи. Њихово постојање је један од низа доказа да ствари никада нису "црно-беле" и да у периоду контракултуре и ослобађања, традиционализам и патриотизам нису нестали.

У патриотским песмама наилазимо на критику младих који су прихватили нове вредности контракултуре и на критику самог антиратног покрета. Млади су најчешће

¹⁰¹ G. B. Tindall, D. E. Shi, *nav. delo*, str. 1258

¹⁰² Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 791.

¹⁰³ Gary B. Nash *nav. delo*, str. 809.

представљени као носиоци деградације и називани погрдним именима. У патриотским песмама се најчешће прави контраст између војника и младих код куће, тако што су приказани како узалудно шетају, носе своје транспаренте и избегавају регрутацију, док се храбри момци боре за слободу у џунглама југоисточне Азије. Тај контраст између војника и младих који подржавају антиратни покрет најбоље уочавамо у песми *"Universal Coward"*. Ова песма Цена Берија је директан одговор на антиратну песму *"Universal Soldier"*. Као што и сам наслов говори, антиратна песма *"Universal Soldier"* није критиковала власт, већ обичне људе који подржавају њихове ратне аспирације тако што добровољно одлазе у рат. Бери управо чини супротно и љутито критикује оне који се залажу за мир. Врло је значајно да аутор посебно издваја студенте са Берклија, с обзиром да је то био један од главних центара студентских антиратних покрета. Студенти су представљени у овој песми као збуњена и твроглава маса, која не може да спозна моћ своје државе и да прихвати њену улогу као чувара мира у свету. Улога Америке као чувара мира и реда у свету је једна од ставки око које су водиле полемике између "патриота" и присталица антиратног покрета. Аутор песме исказује свој патриотски став тако што подржава империјалистичку улогу Америке зарад вишег циља, а то правда њеном супериорношћу. Америка мора да се интензивно укључи у светску геополитичку расподелу, зарад заштите сопствених интереса: политичких, војних и економских. Студенти који не размеју улогу своје државе су кукавице које беже од обавеза и одговорности, од Вијетнама, али на крају заправо беже сами од себе:

*He's young, he's old, he's in-between
And he's so very much confused
He'll scrounge around and protest all day long
He joins the pickets at Berkeley
And he burns up his draft card
And he's twisted into thinking that fighting is all wrong
Oh he just can't get it through his thick skull
Why the mighty USA
Has got to be a watchdog of the world
[...]
He's the universal coward
And he runs from anything
From a giant, from a human, from an elf
He runs from Uncle Sam
And he runs from Vietnam
But most of all he's running from himself¹⁰⁴*

¹⁰⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=SoBWe40pxHs>

Поред антиратног става, у Америци је подједнако био изражен и антикомунистички став. Антикомунизам у Америци постојао је још од 1919. године за време такозваног *Првог црвеног страха*, али експанзију је доживео после Другог светског рата када је, по Черчиловим речима, спуштена *звездена завеса* која је свет поделила на два табора. Пропаганда је вршена на најразличитије начине, кроз постере, филм, музику и самим тим је антикомунистички став био је дубоко усађен у свест Американаца. Главни непријатељи Америке у Вијетнаму су управо били комунистички Вијетмин и Вијетконг и самим тим је антикомунистички став пронашао своје место у америчким патриотским песмама. Један од најбољих примера је песма *"The Dawn of Correction"* која је представљала директан одговор на познати антиратни сингл *"Eve of Destruction"*. Обе песме имале су исту мелодију, али сасвим другачије поруке. Антиратна песма *"Eve of Destruction"* бавила се најразличитијим проблемима америчког друштва. Ова песма је један од најрепрезентативнијих примера како се различити проблеми могу јасно дефинисати у оквиру једног текста. Први мотив који аутор наводи је већ раније обрађиван проблем регрутације, који се односио на раскорак између година које су биле потребне да млад човек постане војник и година које су биле потребне за гласање и политички активност. Песма наставља да се бави и другим проблемима као што су нуклеарна катастрофа и сегрегација, да би се на самом крају истакла последња критика која представља саму срж проблема. То је мржња коју људи гаје једни према другима, због предрасуда, различитости или због лоше перцепције и незнања. На овај начин истакнут је мотив повезаности између свих политичких и друштвених проблема који су обележили овај период. Ако су проблеми повезани мора се наћи начин да се они заједнички и решавају. *"The Dawn of Correction"* заузела је сасвим супротан став. Негирајући све антиратне ставове, ова песма сугерише да западни свет има улогу да очува слободу којој прети комунизам. Борби морају да се прикључе и они који немају основна грађанска права јер победа ће обезбедити утопијски свет без гласања:

*"The western world has a common dedication
To keep free people from Red domination
And maybe you can't vote, boy, but man your battle stations
Or there'll be no need for votin' in future generations"¹⁰⁵*

¹⁰⁵ <https://genius.com/The-spokesmen-the-dawn-of-correction-lyrics>

У песми је такође и одбачен страх од нуклеарне катастрофе, зато што се нико не би усудио да спроведе такву врсту напада и да нуклеарно оружје представља само испразну претњу.¹⁰⁶ Овакав став је површан и ноншалантан, с обзиром да сви знају последице нуклеарне катастрофе на основу конкретних примера Хирошиме и Нагасакија.

Регрутација је тема која је била доста заступљена у антиратним и патриотским песмама, али су се ставови у потпуности разликовали. Већина младих је избегавала одлазак у војску тако што је јавно спаљивала позиве за војску, а неки су у екстремним случајевима напуштали Сједињене Државе. Музичаре, који су били део антиратног покрета, регрутација је асоцирала на смрт, патњу и неправду. У патриотским песмама регрутација је представљена сасвим супротно. Они који спаљују своје позиве и избегавају регрутацију су најоштрије критиковани и називани кукавицама.¹⁰⁷ Учествовање у рату је била обавеза и част. Самим тим део патриотских песама позивала је народ да подржи момке који се боре у Вијетнаму за слободу, јер су они то заслужили, а не да протестују. У песми *"Let's Back Those Boys in South Vietnam"*, Тед Колинс управо истиче војника и власт као хероје који ће ратовањем обезбедити слободу. Антикомунистички став заступљен је и у овој песми кроз један вид претње која је упућена демонстрантима: ако би се побунили под комунистичком влашћу следила би им сигурна смрт.¹⁰⁸ На овај начин комунистички систем је приказан као репресиван и насилан, систем у којем су права ускраћена. У патриотским песмама комунизам се често спомиње у контексту поређења са америчким системом, како би се други посебно величао и хвалио, или је једноставно окарактерисан као главни непријатељ. Десничари су антиратне демонстрације, уз захтеве демонстраната који су нагињали ка левичарским идеологијама, окарактерисали као опасност за интегритет и просперитет државе.

¹⁰⁶ *"There are buttons to push in two mighty nations
But who's crazy enough to risk annihilation?
The buttons are there to ensure negotiation
So don't be afraid, boy, it's our only salvation"*. Исто

¹⁰⁷ *"There's an army of cowards
See them marching in line
While the country's in danger
They just carry a sign"*. <https://genius.com/Billy-carr-whats-come-over-this-world-lyrics>

¹⁰⁸ *"Why burn up your draft cards? Why demonstrate?...
You still have your freedom and also your rights
Let's quite this parading and get out and fight
I'm sure you know what would happen to you
If you tried demonstrating under communist rule"*. <https://www.youtube.com/watch?v=E5nsJD0n7u4>

Један од најшокантнијих догађаја у Вијетнаму био је маскр у Ми Лају, 16. марта 1968. године, када су амерички војници по наређењу поручника Вилијама Келија погубили скоро 350 Вијетнамаца у истоименом селу.¹⁰⁹ Америчка јавност сазнала је за овај догађај годину дана касније. Ово је била значајна прекретница у антиратном покрету, с обзиром да је ова трагедија један од главних разлога који су довели до омасовљења покрета и радикализације. Поручник Кели је прво добио доживотну казну, али је због притиска дела јавности која је правдала поручника да је само извршавао наређења, казна смањена.¹¹⁰ Овај догађај постао је инспирација многим музичарима за писање песама и данас их укупно има око деведесет. За разлику од антиратних песама које су се бавиле трагедијом самог догађаја, патриотске песме су се окренуле судбини поручника Келија. У очима патриота поручник је заправо војник, који се бори у Вијетнаму за слободу, који обаља свој посао и слуша наређења. У песми "*Set Lt. Calley Free*" поручник Кели је управо представљен као обичан воник који испуњава наређења и самим тим не може да сноси последице за масакр. Да би се приказало колика је његова жртва аутор га пореди са Исусом и тиме се патриотски мотив преплиће са хришћанским, што је у складу са конзервативним духом. Они деле исту судбину пошто су обојица неправедно осуђени и кажњени. Према речима аутора, Келија је осудило "болесно друштво које га је заковало на дрво".¹¹¹

У претходном поглављу о антиратним песмама закључили смо да се неке песме шездесетих и седамдесетих не баве искључиво једном темом или јединим проблемом, него да долази до комбиновања зато што постоје узрочно-последичне везе. Као посебан пример истакнути су Афроамериканци у вијетнамском рату. Врло занимљиво и упечатљиво поређење ове врсте примећујемо у песми "*Thank God, Calley Wasn't Black*". Песма носи патриотски став, с обзиром да аутор брани поручника Келија, али доноси

¹⁰⁹ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 792

¹¹⁰ Исто

¹¹¹ "*We're a sick, sick society,
We've nailed Lt. Calley to a tree,
We Americans are tired of a war that can't be won,
Where a soldier is charged with murder if he uses his gun,
We never want to see another soldier crucified,
We're a sick society if we don't set Lt. Calley free,
They sent Lt. Calley to the Village of My Lai,
He carried out his orders and never asked why,
He was treated like a criminal, brought to trial,
The jury found him guilty and the country went wild*". <https://www.youtube.com/watch?v=dBErF6jAX2E>

значајан закључак да би судбина поручника била далеко трагичнија да је Афроамериканац.¹¹²

Кроз тумачење текстова можемо закључити да се патриотске песме најчешће баве темама као што су антикомунизам, регрутација и критика антиратног покрета, али значајно место заузима и појединачан догађај у селу Ми Лају. Ово није изоловани случај и у једно од следећих поглавља биће посвећено и другим сличним догађајима који су узбудили нацију. У патриотским песмама најважнији је мотив храброг војника, који се појављује и у наведеним темама, али и у засебним песмама које су за циљ имале подизање морала и борбености.

Нове промене

Као победница у Другом светском рату, Америка се позиционирала на месту најмоћније државе света. Иако ће се Совјетски Савез наметнути као озбиљан супарник, непосредно након рата Америка је била далеко стабилнија. Тком Другог светског рата америчка територија није била угрожена зато што рат никада није стигао до обала Сједињених Држава. То су били главни предуслови за велики економски раст Америке током педесетих година и стварање модерне америчке културе и начина живота. Предграђа су цветала и нудила су Американцима миран и складан живот у лепо уређеним срединама. Аутомобили су постали доступнији и пружали су широк спектар могућности у послу. Образовање, некада предвиђено само за богате, постаје доступно средњој класи. Ипак, ова идилична америчка прича није била доступна свима. Афроамериканци су били ограничени сегрегацијом, која је подразумевала слабије плаћене послове, и самим тим ретко ко је могао да приушти овај лагодан живот. Друге мањине такође су биле искључене или запостављене у америчком друштву. Овај живот био је доступан искључиво средњим и вишим класама, углавном белог становиштва. Ни жене нису у потпуности уживале све могућности које нуди држава у успону, с обзиром да се њихова улога везивала за кућне послове и мајчинство. Посебно се издвајала још једна група која је одлучила да одбаци материјалистички свет и то је радила, не зато што није имала

¹¹² "There was a young man named Calley,
Over there fighting and suffering,
He finally had to kill or be killed,
While people over here trying to make a stand,
Calley's being judged ?
Thank God Calley wasn't black" . <https://www.youtube.com/watch?v=uhNTxd8-z8M>

других могућности, већ зато што је то била њихова одлука. У питању су млади, односно генерација "бејби бумера" која под утицајем литературе и музике, касних педесетих и раних шездесетих, створа нове идеје друштва, живота и међуљудских односа. Музика је одувек имала посебну чар и могућност да представи дух одређеног периода. Певачи са фолк музичке сцене, попут Дилана и Џоан Баез, кроз своје песме пропагирали су идеје слободе, мира и једнакости.

Нове промене које су настале у америчком друштву биле су отелотворене кроз литературу, музику и ликовну уметност. Контракултура омогућила је нови вид уметничке експресије, а уметничка дела Ендија Ворхола, попут Конзерви Кампбелове супе, у ранијим временима не би се ни сврставала у појам уметности. Једна од нових промена која је пратила појаву контракултуре била је слободно експериментисање са дрогама. У групама попут удружења младих које се окупило у Сан Франциску око аутора дела *"Лет изнад кукавичјег гнезда"* Кена Кизија, на журкама и окупљањима увек се експериментисало са дрогама, најчешће са ЛСД-ом. Утицај дроге доспео је и на музичку сцену. Средином шездесетих бендови попут Jefferson Airplane и Iron Butterfly, који су често имали јавне наступе на журкама које је организовао Кизи, почели су да експериментишу са звуком и текстовима. Идеја је била да се импровизацијом и надреалним текстовима дочара осећај који настаје након конзумације ЛСД дроге. Тај музички жанр добио је име есид рок.¹¹³ Такође су И Битлси су такође направили огроман раскорак. Кретали су се од поп рок музике, коју су свирали током америчке турнеје, до психоделичних нумера као што су *"Lucy in the Sky With Diamonds"* или *"With a Little Help From My Firends"*. Песме, заједно са неконвенционалним начином облачења и стилем живота, инспирисале су младе широм Америке и подржале промене.

Носиоци контракултуре били су хипици. Термин хипик односио се на свакога ко је одбијао да прихвати конвенционални начин живота, донео је одлуку да води свој живот на основу својих правила.¹¹⁴ Живели су у комунама, а животна филозофија хипика водила се идејама ненасиља, слободе, једнакости и љубави. Један вид експресије био је начин одевања и изгледа. Као вид раскидања са традицијом, хипици су имали дуге косе, винтиџ одећу са јаким и шареним мотивима. Бити хипик је ипак више представљало стање ума него начин одевања и стил фризуре.¹¹⁵ Контракултура је у оквирима хипи

¹¹³ Richard Brownell, *nav. delo*, str. 30

¹¹⁴ Richard Brownell, *nav. delo*, str. 44

¹¹⁵ "Хипи покрет није брада, није ни чудан, шарени костим, а није ни марихуана. Хипи покрет је филозофија, начин живота, а хипик је онај који у то верује." *nav. delo*, str. 44-45

покрета, али и изван њих, поред дроге, донела још једну нову промену, а то је сексуална револуција. Сексуална револуција говори о кризи вредности у друштву и зато је једна од појава која је оставила највише трага. Она је највећи утицај имала за жене, тако да су се познате певачице, попут Џенис Џоплин и Лорете Лин, кроз музику бавиле главним темама као што су појава контрацептивне пилуле, односи између мушкарца и жене и улогом жене у новонасталим околностима.

Последња тема којом ћемо се бавити у овом поглављу односи се на екологију и природу. Иако се раније говорило о нарушавању еко система кроз индустријализацију и урбанизацију, ова тема постала је популарна у Америци тек седамдесетих година. Све веће ангажовање јавности око заштите природне средине и конверзација о посебним еколошким катастрофама, као што је то био случај језера Кајахога у Охају имале су пресудан значај да ова тема постане актуелнија. Такође, појам природе и повратак природи представљали су важан део хипи културе. Они који су одлучили да воде живот по правилима хипи покрета, напуштали су градове и одлазили у природу. Живот у таквим комунама више је подсећао на живот деветнаестог века. Чланови су гајили своју храну и нису уводили струју и воду у своје куће.

Конзумирање дроге

Линдон Џонсон, након што је постао председник уместо преминулог Џ. Ф. Кенедија, добио је тежак задатак да управља државом коју су пореметили најразличитији проблеми, били они код куће или у свету спољнополитичких односа. Џонсонову администрацију првенствено је мучио нерешени проблем положаја Афроамериканаца, а ситуација је постала додатно компликована након развијања ратних дејстава у Вијетнаму. Незадовољство грађана ескалирало је крајем шездесетих година, с обзиром да власт није понудила права решења и да суштински није дошло до битних промена. Убрзо је наступила ракидализација оба покрета: антиратног покрета и покрета Афроамериканаца. Насиље и нeredи постали су америчка свакодневница, а поврх свега тога на површину је испливао нови проблем: све масовнија конзумација илегалних супстанци, највише марихуане.¹¹⁶

¹¹⁶D. F. Musto, *nav. delo*, str. xvii

Конзумација најразличитијих врста дроге у Сједињеним Државама знатно се смањила после 1920. године, са изузетком краћег временског периода после Другог светског рата. Крајем педесетих и почетком шездесетих година, конзумирање дроге било је најчешће везано за личности које су живеље у сиромашним деловима града и које су углавном биле умешане у свет криминала. Ипак, са дрогом су експериментисале и групе интелектуалаца, песника и сликара, као што је на пример "Бит генерација", која су убрзо постала један од главних узора америчке омладине. Већ почетком шездесетих година, марихуана је постајала све популарнија међу младима средње класе, да би се њена конзумација драстично повећала 1966. и затим експлодирала 1967. године.¹¹⁷ Поред марихуане, проблем је представљала и све већа конзумација ЛСД-а и хероина. Џонсонова администрација тежила је да овај проблем реши кроз реорганизацију институција и закона, који би омогућили строжије казне за почињене злочине који су били у вези са дистрибуцијом или конзумацијом опијата, као и кроз едукативне и рехабилитационе програме. Ипак, испоставило се да је решавање проблема дроге далеко компликованије, баш као и решавање других друштвених проблема у Америци овог периода. Прва мера коју је донела Џонсонова администрација састојала се из два закона, донета 1965. године. Један закон бавио се рехабилитацијама и лечењима, а другим законом успостављена је нова институција – *Биро за контролу злоупотребе дрога*.¹¹⁸ Њен задатак је био да се искључиво бави проблемом "опасних дрога које имају халуциногене ефекте попут ЛСД-а".¹¹⁹ Ипак, нова институција је убрзо укинута с обзиром да дилери наркотика нису имали праксу да искључиво продају само једну врсту дроге, те је константно долазило до сукоба између Бироа и Управе за храну и лекове око јуриздикције. Управа за храну и лекове основана је још почетком двадесетог века и Биро је убрзо постао њен део.

Када је, јануара 1969. године, Ричард Никсон постао председник Сједињених Држава, све већа конзумација дрога представљала је деценијски проблем. Пораст конзумације забележен је међу младима који су били на колеџу и односио се на дроге попут марихуане, ЛСД-а и хероина.¹²⁰ Ипак, треба нагласити да је у Америци и даље био изузетно низак проценат оних који би се сматрали тешким случајевима. Већина младих

¹¹⁷ D. F. Musto, *nav. delo*, str. 3

¹¹⁸ Eng. *Bureau of Drug Abuse Control (BDAC)*

¹¹⁹ D. F. Musto, *nav. delo*, str. 15

¹²⁰ D. F. Musto, *nav. delo*, str. 38

је експериментисала са дрогом у друштву, али многи нису спадали у групу озбиљних зависника. Ипак, проценти су расли и самим тим је расла и забринутост.

Председник Никсон искористио је овај проблем у својој политичкој кампањи против Џонсоновог "Великог друштва"¹²¹ и либерализма. Све већа конзумација дроге представљена је јавности као проблем који је у директној коорелацији са порастом криминала и да се самим тим морају предузети најстрожије мере како би се искоренила оба проблема. Борбом против дрога и наркотика, Никсон је намеравао да увери своје гласаче средње класе да ће очувати традиционалне вредности. Никсонов план против криминала и дроге био је врло темељан. Први корак односио се на смањење производње мака у Турској, зато што је чак 80% хериоина на америчком тржишту потицало из ове државе.¹²² Америка је уложила значајна финансијска средства да подстакне турске фармере да почну да узгајају друге пољопривредне културе. Овај план није дао значајније резултате, с обзиром да се показало да количина хериоина на тржишту није опала. Без обзира на недоговање Америке, турска власт је повукла забрану гајења мака марта 1974. године. Слична политика примењена је и у државама југоисточне Азије, у Панами и Мексику, али резултати нису били обећавајући. По узору на Џонсонову администрацију, нова власт је такође одлучила да је неопходно изградити нове институције чији ће главни задатак бити борба против дрога. Ипак, поново се показало да ова пракса не доноси жељене резултате, с обзиром да често долазило до сукоба између институција око јуриздикције.

Конзумација дроге, као друштвена појава, под окриљем контракултуре добија сасвим другачији изглед од ранијих периода. Конзумација се раније углавном везивала за индивидуалне случајеве, али од друге половине шездесетих и седамдесетих година појављује се такозвана токсикоманија групе или заједнице. Те заједнице су биле хипи комуне. У контракултури се правила разлика између "добрих" и "лоших" дрога. У "добре" дроге спадали су ЛСД, марихуана и печурке, и хипицу су веровали да конзумација ових дрога може отворити нове погледе који ће појединца довести у стање да одбије конзервативно, традиционално, индустријско друштво и постигне јединство са природом.¹²³ Такође конзумирање дроге у контракултури имала је још две улоге. Са једне

¹²¹ Програм Великог друштва званично је покренут 1965. године. Главни циљеви су били борба против сиромаштва, незапослеости, обнова америчких градских центара, прве еколошке мере, закон о имиграцији итд.

¹²² D. F. Musto, *nav. delo*, str. 45

¹²³ Bron R. Taylor, *The Encyclopedia of Religion and Nature*, vol 1, Bristol, 2005, str. 780

стране она има активну улогу зато што је идеја хипика била да она представљала вид побуне младих против естаблишмента који, као главни носилац традиционалних вредности, представља главну препреку за потпуно ослобађање. Кршење закона доносило је посебну сатисфакцију, али у том смислу била је значајна и улога дроге у контракултури као средство за опуштање и забаву, поготово што је перцепција младих била да стари систем осуђује све радње које су искључиво служиле за потребе уживања. Сваки човек има право на личну сатисфакцију и његове радње не морају искључиво бити у служби неког вишег циља.¹²⁴ Са друге стране, она је пасивна јер омогућава удаљавање од света и реалности. Ипак можемо закључити да је дрога више имала пасивну улогу, него активну, с обзиром да се идеали свет хипика без рата и патње тешко могао остварити преко ноћи. Самим тим се појављује разочарање и потреба да се појединац, уз помоћ дроге, удаљи од реалности. Контракултура је такође носила са собом и нове погледе на политику, друштво и свет уопште, тако да је и улога дроге у контракултури била да омогући младима нова искуства и авантуре. Баш као и кроз сексуалну револуцију, млади су настојали да кроз употребу дрога реше традиционалног морала чији је циљ био задржавање контроле над телом. Суштина се налазила у потпуној слободи, и ума и тела.

Поред тога што је дрога постала распрострањена међу младима, она је своје место пронашла и на музичкој сцени шездесетих и седамдесетих. За значајан број песама се шпекулисало да су глорификовале дрогу или да су аутори писали песме под њеним утицајем. Почетком седамдесетих посебно место заузима и психоделија као музички жанр, чак и код бендова попут Битлса који су своју каријеру започели са поп-рок песмама. Ипак, доста песама налазило се на самој граници и тешко је било са сигурношћу одредити да ли инспирација била осећај који појединац доживи након узимања одређене дроге или се радило о машти музичара. Један од најпознатијих примера је песма Битлса *"Lucy in the Sky with Diamonds"*. Иако је Џон Ленон објаснио да су цртеж његовог сина и дела Луиса Керола, које је изузетно ценио и волео, послужили као инспирација за песму, многи и данас сматрају да се песма заправо односи на ЛСД.¹²⁵ Многи су то мислили првенствено зато што иницијали песме гласе ЛСД, али експериментални звук и халуцинантне слике света који је представљен у песми, где се изнад вас налази небо од

¹²⁴ "У нашој култури је забрањено да радимо било шта зарад ужитка. Увек морамо поседовати виши циљ. Ја уживам у дрогама зато што ми се свиђају". Timothy Miller, *The hippies and American values*, Knoxville, 2011, 5

¹²⁵ "Lucy in the Sky With Diamonds", <https://www.beatlesbible.com/songs/lucy-in-the-sky-with-diamonds/>, (1. август 2019)

мармеладе, велико жуто и зелено цвеће од целофана и умирујући глас у позадини сугеришу на дејство дроге.¹²⁶

За разлику од ове песме, постојале су и нумере чија је инспирација била далеко очигледнија, као што је била песма *"White Rabbit"* америчког бенда из Сан Франциска Jefferson Airplane. Овај бенд је често наступао на раније споменутим журкама Кена Кизија где се често конзумирао ЛСД и друге дроге. Главна инспирација за песму био је роман *"Алиса у Земљи чуда"*, у којем је певачица видела најразличитије метафоре за опијате кроз представу света измењене реалности где Алиса проводи време и кроз изглед и понашање ликова са којима се сусреће.¹²⁷ Песма *"Heroin"* још директније говори о конзумацији дрога, односно хероина. Иако се хероин у хипи покрету сматрао *"лошом дрогом"* која уместо да проширује видике и машту, изазива затупљеност, тромост и на крају смрт, у овој песми хероин нема негативну конотацију. Он пружа исте могућности као и *"добре дроге"*. Кроз песму посматрамо исповест једног зависника, који у хероину види спас од зла која окупира овај свет. Он заправо једно зло замењује другим и на тај начин ствара искључиво привид бољег окружења и осећања. Хероин постаје излаз из тешке реалности и зависник наговештва да за њега нема повратка назад.:

*"I don't know just where I'm going
But I'm gonna try for the kingdom, if I can
'Cause it makes me feel like I'm a man
When I put a spike into my vein
And I tell you things aren't quite the same*

[...]

¹²⁶ *"Picture yourself in a boat on a river
With tangerine trees and marmalade skies
Somebody calls you, you answer quite slowly
A girl with kaleidoscope eyes

Cellophane flowers of yellow and green
Towering over your head
Look for the girl with the sun in her eyes
And she's gone".* <https://genius.com/The-beatles-lucy-in-the-sky-with-diamonds-lyrics>

¹²⁷ *"One pill makes you larger, and one pill makes you small
And the ones that mother gives you, don't do anything at all
Go ask Alice, when she's ten feet tall
And if you go chasing rabbits, and you know you're going to fall
Tell 'em a hookah-smoking caterpillar has given you the call
And call Alice, when she was just small".* *"White Rabbit by Jefferson Airplane"*, <https://www.songfacts.com/facts/jefferson-airplane/white-rabbit>, (1. август 2019)

*You can't help me now, you guys
And all you sweet girls with all your sweet talk
You can all go take a walk
And I guess I just don't know
And I guess that I just don't know*

[...]

*Heroin, be the death of me
Heroin, it's my wife and it's my life
Because a mainline into my vein
Leads to a center in my head
And then I'm better off than dead"* ¹²⁸

Опет, са друге стране, део музичара приметило је деструктивне последице које оставља конзумација опијата на омладину и кроз своје песме су подржали борбу против дрога. Суштински гледано можемо рећи да не постоје "добре" дроге, већ само оне које остављају мање последице по свест и организам, а зависност од хероина представља један од најтежих облика зависности. Порuke ових песама биле су далеко директније и најчешће се појављује наратив о особи која се бори са зависношћу. Опис зависника у песми *"That Smell"* били су застрашујући и посебно драматични, са циљем да слушаоца одврате од било какве помисли да експериментише са опијатима.¹²⁹ Аутори песме позивају се управо на најосетљивије чуло мириса, како би се изазвао јак осећај гађења. Песма *"Sam Stone"* се такође бави врло значајним проблемом, а то је разрдор у породици који настаје када један члан постане зависник. У песми зависник је отац, који је служио у Вијетнаму, и по доласку кући треба да буде узор својој деци и да издржава породицу. Ипак, због конзумирања дроге он је узрок несреће и немаштине:

*"Sam Stone came home,
To the wife and family
After serving in the conflict overseas.
And the time that he served,
Had shattered all his nerves,*

¹²⁸ <https://genius.com/The-velvet-underground-heroin-lyrics>

¹²⁹ "Ooooh that smell

Can't you smell that smell

Ooooh that smell

The smell of death surrounds you

Angel of darkness is upon you

Stuck a needle in your arm

So take another toke, have a blow for your nose

And one more drink fool, will drown you". <https://genius.com/Lynyrd-skynyrd-that-smell-lyrics>

*And left a little shrapnel in his knees.
But the morphine eased the pain,
And the grass grew round his brain,
And gave him all the confidence he lacked,
With a purple heart and a monkey on his back.*

*There's a hole in daddy's arm where all the money goes,
Jesus Christ died for nothin I suppose" ¹³⁰*

Обе наведене песме су изузетно ригорозне према људима са завиношћу и не нуде никакво решење таквог стања. У првој песми они који конзумирају дрогу раде то искључиво због забаве, јер у песми *"That Smell"* раде то уз присуство скупих кола и боца вискија, што наговештава да се ради о богатом слоју људи.¹³¹ У песми *"Sam Stone"* сусрећемо се са ветераном, преоптерећеним траумама рата и страдања. Оправдање за конзумацију дроге не треба тражити, управо због других људи који страдају због тога, као што је у овом случају породица Сема Стона, али два случаја дефинитивно нису иста. Заправо према Сему можемо да осетимо сажаљење.

Сексуална револуција

У оквирима контракултуре и нових појава које су окарактерисале друштво шездесетих и седамдесетих година, значајно место заузима сексуална револуција. Потребa за колективним ослобађањем испољила се на пољу љубавних, односно сексуалних односа, у виду култа еротизма и права на задовољство. Током историје у друштвима се нису сексуалани односи искључиво посматрали као вид репродукције, већ је постојао и концепт сексуалних односа као вид задовољства, али радило се о изузетцима, не о правилу. Оно што издваја сексуалну револуцију шездесетих година јесте њена масовност. У Америци је до тога је дошло због низа узрока, а најзначајнији је висок проценат становништва млађег од двадесет пет година. Такође, владало је генерално мишљење да однос не представља посебан ризик ако се користи контрацептивна пилула, поготово што се у овом периоду није знало за сиду.

¹³⁰ <https://genius.com/John-prine-sam-stone-lyrics>

¹³¹ "Whiskey bottles, and brand new cars

Oak tree you're in my way

There's too much coke and too much smoke

Look what's going on inside you". <https://genius.com/Lynyrd-skynyrd-that-smell-lyrics>

Стара морална начела подржавала су идеју ступања у сексуалне односе након склапања брачне заједнице и самим тим би особа имала искључиво једног партера. Ступање у сексуалне односе пре брака и са више партера одузело је посебност том чину, односно он постаје обична ствар. Самим тим емоције играју секундарну улогу у односу на жељу за физичком сензацијом. Наравно, битно је напоменути да је пре сексуалне револуције било изузетака, али да су се ти изузеци углавном односили на мушкарце. Сексуална револуција је зато највише променила однос према женама, јер оне се више не везују са мајчинство, него добијају улогу слободног сексуалног бића. Једна од песама која је најбоље наговестила ову промену је песма Џенис Џоплин *"One Night Stand"*. Поред самог текста песме, изузетно је важно и ко изводи ову нумеру. У свету музике, жене су најчешће биле певачице и публика се није само фокусирала на њихове песме, него и на њихов изглед, од чијег стандарда је Џенис Џоплин свакако одскакала. Њено подбуло лице, широк осмех и чупава коса, њени наступи испуњени скакањем, енергичним подизањем песнице у ваздух и заводљивим плесањем, њен начин певања испуњен шапатима, уздисајима и узвицима у сваком аспект су одбацивали традиционално.¹³² Песма *"One Night Stand"* нуди нову слику жене. Она је самостална, слободна и способна да сама бира партнера, а не да буде изабрана. У овом односу главу улогу преузима жена, односно певачица. Она диктира темпо ове игре и одлучује какав ће њен бити крај, а у овом случају је то искључиво забава за једно вече. Самим тим, песма говори о "новој жени" која кроз овакав вид односа стиче више партнера и сексуалне односе поистовећује са забавом и опуштањем. Могућност да бира више партнера, жени даје посебан осећај независности. Овакав став даје женама посебну моћ да управљају и доносе одлуке у смислу сексуалних односа, што је углавном било резервисано за мушкарце.¹³³

Дистрибуција контрацептивне пилуле у Америци 1960. године представљала је један од значајнијих момената у сексуалном ослобађању жена. Ова тема постала је врло актуелна још у деветнаестом веку, а њене најзначајније заговорнице биле су

¹³² Sheila Whiteley, *Women and popular music: sexuality, identity and subjectivity*, Abington, 2000, str. 51

¹³³ *"Don't you know that you're nothin' more than a one night stand.*

Tomorrow I'll be on my way, an' you can catch me if you can.

Honey, take me by the hand and play that game again, yeah.

Everywhere I go, the people want to make some time with me.

That's okay, if the next day I can be free.

Well, it's feelin' good and you're the one I'm lovin' tonight,

Well, don't you go and spoil it, babe, by trying to get yourself all uptight". <https://genius.com/Janis-joplin-one-night-stand-lyrics>

феминисткиње Маргарет Сангер, једна од главних активисткиња за контрацептивну пилулу у Америци, и Кетрин МекКормик, активистиња за женска права.¹³⁴ Суштина њиховог залагања била је да жене, ако желе да постигну потпуну једнакост, морају успоставити контролу над репродукцијом. Такође су сматрале да би пилула имала велики значај и за здравствено стање жена, за које су веровале да бива нарушено након више порођаја. Њихов покрет носио је радикалистички приступ и самим тим је настала и јака опозиција у Америци. Иако су видови контрацепције били доступни, педесетих година двадесетог века контрола рађања губи свој значај, а главни доказ је "бејби бум". Две активистиње увиделе су да би темељно научно истраживање имало огроман значај за масовну дистрибуцију пилуле и тај задатак припао је доктору Пинкусу, који се већ бавио репродукцијом на Харварду.¹³⁵ Он је произвео контрацептивну пилулу 1956. године и након тестирања и добијања сагласности од Министарства за храну и лекове, постала је доступна америчкој јавности.

Важно је напоменути да контрацептивна пилула није била први или најважнији окидач за сексуалну револуцију. Контрацептивна пилула имала је улогу да омогући изражавање већ постојеће женске сексуалност.¹³⁶ Заправо контракултура користи ово медицинско откриће и развија читаву идеју о пилули као средство којим жене, удате и неудате, стичу аутономију и могућност да уживају у сексуалним односима без страха од нежељене трудноће. Једна од важнијих циљева феминисткиња, међу којима је Глорија Стајнем била једна од најзначајнијих представница покрета, био је да ово схватање потисне конзервативни поглед према пилули, који је у њеном конзумирању видео деградацију моралних начела и функцију брака и породице. Други значајни циљ феминисткиња и контракултуре био је да растера страх жена да конзумирање пилуле може да остави најразличитије негативне последице као што су срчане сметње, повећање шећера у крви, неуролошки проблеми и многе друге. Иако пилула није била главни окидач за покретање сексуалне револуције, она је заправо постала врло значајно средство женске еманципације, иако то није била њена примарна улога. Главни циљ је заправо био спречавање пренасељености, која је доводила до сиромаштва и људске патње.¹³⁷

¹³⁴ Elaine Tyler May, *America and the Pill: a history of promise, peril and liberation*, New York, 2010, str. 14

¹³⁵ E. T. May, *nav. delo*, str. 23

¹³⁶ Глорија Стајнем: "Пилула је наравно важна за сексуалну и контрацептивну револуцију, али није главни окидач ниједне". E. T. May, *nav. delo*, str. 71

¹³⁷ E. T. May, *nav. delo*, str. 14

Контрацептивна пилула доста је значила младим, неудатим женама, али далеко већи значај је представљала за жене које су већ биле у браку. Учестали порођаји условљавали су удате жене да искључиво испуњавају мајчинску улогу, поприлично монотону у односу на улогу и живот који су водили њихови мужеви. Песма *"The Pill"* Лорете Лин је прва песма посвећена контрацептивној пилули. Песма је објављена 1975. године, када је пилула постојала на тржишту већ петнаест година. Стварање ове песме тек петнаест година касније након изума пилуле, представља важан доказ да је она средином седамдесетих година постала ствар женске еманципације и једнакости, а не искључиво средство за смањење повећаног наталитета. Кроз текст пресме пратимо метаморфозу једне удате жене и мајке. Она доноси одлуку да узме пилулу и демонстративно мења своју трудничку одећу за кратку, вечерњу хаљину, што заправо симболише њено ослобађање од претходног живота који је искључиво био везан за кућу и децу. Она најављује улазак у нови живот, испуњен изласцима и уживањима.¹³⁸ Тиме жена не успоставља само контролу у аспекту репродуктивног живота, већ и друштвеног живота. Она почиње да парира свој партеру и да ради исте ствари као и он.¹³⁹ Ипак, важно је напоменути да песма не поништава значај брака као таквог, већ наговештава да он може бити успешнији уз пилулу која омогућава безбедан сексуални однос. Њена улога мајке и супруге није доведена у питање.:

*"It's gettin' dark it's roostin' time
Tonight's too good to be real
Oh but daddy don't you worry none
'Cause mama's got the pill
Oh daddy don't you worry none
'Cause mama's got the pill"* ¹⁴⁰

¹³⁸ *"This old maternity dress I've got
Is goin' in the garbage
The clothes I'm wearin' from now on
Won't take up so much yardage
Miniskirts, hot pants and a few little fancy frills
Yeah I'm makin' up for all those years
Since I've got the pill"*. <https://genius.com/Loretta-lynn-the-pill-lyrics>

¹³⁹ *"All these years I've stayed at home
While you had all your fun
And every year that's gone by
Another babys come
There's a gonna be some changes made
Right here on nursery hill"*. Исто

¹⁴⁰ Исто

Погледи мушкараца и жена на сексуалну револуцију драстично су се разликовали. Жене су виделе могућност да се коначно понашају слободније, барем кад се ради о аспекту љубавних односа. Са друге стране, мушкарци су жене окарактерисали као "доступније", тако да су жене углавном остајале и даље субмисивне.¹⁴¹ Живот у хипи комунама није изменио мушко-женске односе, пошто су девојке и даље обављале "женске послове": гајење деце и обављање кућних послова. Често се дешавало да девојкама које стигну у Сан Франциско, момци нуде смештај у замену за сексуални однос. У најекстремнијим случајевима неки мушкарци су нудили сексуалне услуге својих партнерки, што је заправо био облик проституције. Самим тим се поставља питање да ли дошло до суштинске промене односа између мушкараца и жена или је дошло само до одбацивања традиционалних вредности и промене женског става према сексуалним односима, док је став мушкараца према женама остао исти или се погоршао тиме што су жене биле сексуално слободније и доступније. Реалност је ипак била ближа другој тврдњи и то су примећивали и мушкарци и жене који су били у свету музике. Занимљиво је да је управо Џенис Џоплин, која је својим изгледом, наступима и музичким стваралаштвом представљала значајан симбол контракултуре, у својој песми "*Women is Losers*" истакла проблем ограничености сексуалног ослобађања код жена. Кроз стару причу о односу мушкараца и жене, где се мушкарац служи ласкањима и упорношћу како би достигао свој циљ, након чега напусти девојку, Џоплин долази до закључка да жене увек губе у љубавним односима и да ће се увек налазити испод мушкараца. Мушкарци су заинтересовани за жену док не постигну сексуално задовољство, након чега губе интересовање. У таквој ситуацији жена је деградирана и бива губитник:

*"Women is losers, oh,
Say honey women is losers.
Well, I know you must have heard it all,
And everywhere
Men always seem to end up on top.

Oh, if they told you they want you
They'll come around by your door.
Whoa I say they'll hurt you, they'll desert you,
They'll leave you and never be here for more.
Oh yeah!"*¹⁴²

¹⁴¹ S. Whiteley *nav. delo*, str. 54

¹⁴² <https://genius.com/Janis-joplin-women-is-losers-lyrics>

Главни еколошки проблеми после Другог светског рата односили су се на производњу хране, брзу урбанизацију и одлагање токсичног отпада.¹⁴³ Производња хране морала је драстично да се повећа с обзиром на све већи број становника, а како би се одговарајући контингенти хране произвели, производи су у све већој мери били изложени хемијским адитивима који су омогућавали њихову свежину и дужи рок трајања. Заправо, испоставило се да је немогуће задовољити потребе становништва и пласирати здраву храну на тржиште. Развој индустрије и урбанизација довели су до загађења ваздуха, а токсични отпади најчешће заврше на депонијама или у рекама, језерима и морима што дубински нарушава постојећи еко систем. Услед константног развоја индустрије, градови, као њихови центри, окарактерисани су као главни извори загађења, а њихово ширење престављало је велику претњу селима. Тај проблем истакао је Мари Букчин, пионир еколошког покрета у Америци, у својој књизи *"Криза градова"*, тако што је константи пораст градова окарактерисао као "рапидни карцином који се шири по селима и уништава пловне путеве и велике површине земљишта чије очување може пружити неопходну пољопривредну границу која ће обезбедити опстанак човечанства у потоњим временима."¹⁴⁴

Као и у другим протестима млади су, и када се радило о питању екологије, били главни активисти. Најактивнији су били чланови групе *Студенти за демократско друштво*, који су преко својих испостава играли значајну улогу у организовању студентских протеста на кампусима широм Америке. Заједно са афроамеричким покретом за грађанска права, међу првима се истакао и антинуклерани покрет, самим тим што су тестирања нуклеарног оружја, која су могла да доведу до катастрофе, представљала највећу опасност за еколошки систем. Нуклеарна претња за Америку појавила се 1949. године када је Совјетски Савез успешно тестирао своју атомску бомбу, а потом је уследила трка у наоружању, чиме се страх јавности постао свеprisутан. Борба за очување животне средине, заједно са другим покретима, као што су борба за грађанска права или протести против Вијетнамског рата, послужили су младима да остваре свој

¹⁴³ Robert Gottlieb, *Forcing the spring: the transformation of American enviromental movement*, Washington, 2005, str. 128

¹⁴⁴ R. Gottlieb, *nav. delo*, str. 129

циљ који је представљао стварање алтернативног света са утопијским карактеристикама, у којем неће постојати стални страх од нуклеарне катастрофе и где ће сви људи бити једнаки, имати иста права и живети у срећи и благостању. Ипак, реализација ове идеје била је далеко, а реалан страх је и даље био присутан. Страх од нуклеарне катастрофе као једна од тема и инспирација за писање песама шездесетих и седамдесетих година углавном се појављује у склопу сентименталних текстова, који су посвећени настрадалима у Хирошими и Нагасакију, међу којима је најпопуларнија била песма Пита Сигера *"I Come and Stand at Every Door"*. Аутор кроз текст песме нуди опис несрећне судбине једног дечака, чији дух након његове смрти лута улицама града. Даље слушање песме изазива посебан осећај туге и неспокоја код слушаоца, посебно током треће строфе која описује сам моменат страдања појединца, где се само кроз неколико секунди људско биће претвори у pepeo који разнесе ветар.¹⁴⁵ Сама помисао да оваква трагедија може свакоме да се догоди изазива страх али такође изазива саосећање и потребу за револтом. Кроз песму се истиче важан моменат солидарности и пројекције света где су сви људи једнаки и сви имају право да живе у миру, ослобођени од страха. Управо се зато ствара потреба за протестима, демонстрацијама и борбом против нуклеарног наоружања, да би, као што Сигер наводи у својој песми, свако дете овога света могло да живи и расте, да се игра и смеје.¹⁴⁶

Трка у наоружању била је специфична последица Хладног рата, с обзиром да је парадоксално атомска бомба, која је у том тренутку представљала најопасније оружје на свету, представљала и осећај сигурности и нудила равнотежу снага. Заправо на тој компоненти се Хладни рат контролисао и обуздавао да никада не прерасте у конкретан наоружани сукоб између западног и источног блока, јер би то представљао крај за неку од зараћених страна. Барем је то био поглед политичког врха. Са друге стране, трка у наоружању се могла сагледати као чиста демонстрација моћи и поприлично ризикантна политика која се игра са људским животима. Управо се мотиви демонстрације моћи и

¹⁴⁵ *"My hair was scorched by a swirling flame
My eyes grew dim, my eyes grew blind
Death came and turned my bones to dust
And that was scattered by the wind"* . <https://genius.com/Pete-seeger-i-come-and-stand-at-every-door-lyrics>

¹⁴⁶ *"All that I ask is that for peace
You fight today, you fight today
So that the children of this world
May live and grow and laugh and play"*. Исто

равнотеже проналазе у песми Тома Лерера *"Who's Next?"*. Кроз саркастичан тон, аутор критикује државни врх, који зарад моћи оправдава производњу наоружања и улива лажну наду јавности да се цела ситуација налази под контролом, иако се број атомских бомби константно повећава. Овде се такође, као и у песмама које говоре о Вијетнамском рату, појављује мотив недоследности. Власт води паралелну игру у којој предузима одређене акције, али их пласира јавности на супротан начин. Кроз текст песме пратимо како константно нове државе попут Русије, Француске, Кине, Израела, а аутор саркастично наводи чак Луксембург и Монако, набаљају атомску бомбу уз оправдање да штите своје интересе и одржавају равнотежу:

*"First we got the bomb and that was good,
'Cause we love peace and motherhood.
Then Russia got the bomb, but that's O.K.,
'Cause the balance of power's maintained that way!
Who's next?"*

*France got the bomb, but don't you grieve,
'Cause they're on our side, I believe.
China got the bomb, but have no fears;
They can't wipe us out for at least five years!
Who's next?"*¹⁴⁷

На тај начин аутор представља да је атомска бомба постала део дипломатије, иако се ради о смртоносном оружју.

Страх од нуклеарне претње и еколошких последица које могу настати услед катастрофе биле је присутне још од педесетих година двадесетог века, док су питања загађења ваздуха и природне средине услед брзе урбанизације постала актуелна тек од 1970. године. Заштита природне средине била је скрајнута тема у односу на горућа питања попут вијетнамског рата и борбе за грађанска права. Ипак, аутори шездесетих обезбедили су темељ за каснију дебату и борбу за заштиту природне средине, а једна од најзначајнијих публикација издата је у Америци 1962. године. У питању је књига Рејчел Карсон *"Silent Spring"*, у којој се ауторка највише бавила последицама хемијске индустрије на околину, али изузетно је значајно да се на њеним тврдњама базирала идеја да природа, која је под штетним утицајима, представља питање квалитета живота свих појединаца.¹⁴⁸ Карсон је имала и своје следбенике. Они су посебан утицај имали на Нову левицу, као што су аутори попут раније наведеног Мари Букчина, затим Пола Гудмана и

¹⁴⁷ <https://genius.com/Tom-lehrer-whos-next-lyrics>

¹⁴⁸ "По први пут у историји света, свако људско биће је изложено контакту са опасним хемикалијама, од момента зачећа до смрти".¹⁴⁸ R. Gottlieb, *nav. delo*, str. 121

Херберта Маркуза, који су истицали процес урбанизације као кључни проблем. Последице немарности према природној средини највише су се истакле на примеру језера Кајахога у Охају. Новине *Тајмс* објавиле су 1969. године чланак који је описао застрашујући приказ језера, окружено у потпуности индустријама, где су се годинама сливали токсични отпади, да би језеро постало толико загађено да се на одређеним деловима дешавало да букне пламен.¹⁴⁹ Утицај наведених аутора и посебни случајеви, попут језера Кајахога, довели су до организовања првог Дана планете Земље, 22. априла 1970. године у Америци. Као и други покрети овог периода, питање заштите природне средине пласирано је кроз демонстрације и такозване *"teach-ins"*.¹⁵⁰ Еколошка питања постају и део расправе у Конгресу, с обзиром да је Дан планете земље организиран захваљујући сенаторима Гејлорду Нелсону и Едмунду Маскију. Али, баш као што је сенатор Нелсон истакао, покрет за заштиту природне средине кренуо је самостално да се развија, још од краја 1969. године, када су по његовој иницијативи почели да се организују први *"teach-ins"* који су се бавили еколошким проблемима.¹⁵¹

Као и други друштвени и политички проблеми Сједињених Држава, екологија је такође пронашла своје место у текстовима популарне музике, највише током и после 1970. године. Однос према природи имао је посебно место у контракултури, а кроз музику екологија се спомињала у контексту две главне теме. Прва тема која је била заступљена садржала је мотиве као што су напуштање градова и бег у природу. Друга тема односила се на жаљење и оплакивање мајке Земље. Самим тим песме које су садржале мотиве обе теме имале су протестну улогу, а једна од најпознатијих протестних песама са еколошком тематиком у Америци била је песма *"Big Yellow Taxi"*¹⁵² Џони Мичел. У својој песми, Мичел је истакла два главна мотива. Први се односио на претњу коју урбанизација представља за природу. Та претња је метафорички представљена у виду контраста између објеката које је саградио човек као што су паркинг, розе хотел и бутик са једне стране и природног раја са друге стране. Ауторка песме жали и протестује

¹⁴⁹ Hardeep Phull, *Story behind the protest song: a reference guide to the 50 songs that changed the 20th century*, Westport, 2008, str. 105

¹⁵⁰ Teach-in представља посебно организовани едукативни програм о неком комплексном питању, најчешће о тренутним политичким питањима и аферама. "Teach-in", <https://en.wikipedia.org/wiki/Teach-in>, (19. август 2019).

¹⁵¹ "Када сам најавио прве 'teach-ins', они су били спроведени самостално. Да смо искључиво ми били одговорни за њихову организацију, требало би нам неколико година и милиони долара да то изведемо. На крају, Дан планете земље је постао самосталан догађај". R. Gottlieb, *nav. delo*, str. 149

¹⁵² Иако је Џони Мичел канадска певачица, ова песма била је изузетно популарна у Америци и нумера је често извођена и на америчкој музичкој сцени. Hardeep Phull, *nav. delo*, str. 104

зато што су ти објекти заузели место некадашњег дрвећа и зеленила.¹⁵³ Други мотив се односио на људску немарност према природи и тенденцију да људи вређују одређене ствари тек након што оне нестану или постану недоступне. Мичел упозорава на крхост природе кроз сликовите стихове о дрвећу које ће у будућности проналазити своје место само у музејима дрвећа и на тај начин постаће део прошлости. Иако се песма бави природом, Мичел такође у строфи о музеју дрвећа, озбиљно критикује и капиталистички систем који ће чак и од овакве несреће, као што је уништење свих дрвећа, направити профит. У последњим стиховима она говори да ће наплаћивати улаз у музеј долар и по да би људи видели дрвеће. Самим тим Мичел кроз ове, али и наредне стихове, истиче и обичај да људи цене нешто, у овом случају дрвеће, тек када оно престане да буде доступно.¹⁵⁴ Иако је песма *"Big Yellow Taxi"* истакла жаљење за угроженом природом, песма је била испраћена веселом музиком и тиме се ефекат туге и жаљења донекле изгубио. Ипак Мичел је кроз песму истакла главне еколошке проблеме и на тај начин допринела општој борби за спасење планете Земље.

У оквирима контракултуре и хипи покрета издвајао се и мотив љубави према природи. Хипици су оштро критиковали уништавање природе, а као главне кривце су означили индустријски и технолошки развој. Постојала су два начина опхођења према природи. Први се односио на филозофију и уређивање живота према природи. Други се односио на активизам зарад спасавања животне средине. У филозофском смислу један од начина да хипици успоставе потпуно јединство са природом сводио се на лишавање свега што је направљено од вештачких материјала. Неки хипици су такође сматрали да ЛСД и алкохол спадају у вештачке материјале, ту су избегавали њихову конзумацију. У неким случајевима одбацивали су производе модерне технологије, као што су на пример кола и друге модерне машине. Нагост у комунама је такође охрабривана, с обзиром да је

¹⁵⁴ *"They took all the trees
And put 'em in a tree museum
And they charged the people
A dollar and a half to seem 'em*

*No no no
Don't it always seem to go,
That you don't know what you've got
Til its gone
They paved paradise
And put up a parking lot". <https://genius.com/Joni-mitchell-big-yellow-taxi-lyrics>*

и она представљала један вид поистовећивања са природом, односно да сваки човек слободно хода у облику у којем је дошао на свет. Активизам хипика резултирао је у организовању две радикалније организације – Green Peace и Earth First!.¹⁵⁵ Песма "Out In the County" најбоље је описала есенцију бегу у природу. Главни разлог одласка су градови, који су представљени у песми као бучна, тесна места, препуна људи, у којима нема довољно ваздуха. У контрасту са градом постављен је идеал природе. Она је естетски лепа, мирна, тиха и нуди велико пространство где човек може да се изолира од друштва. Многи хипици су управо то чинили, бежали су из великих градова у потрази за мирним животом у контакту са природом и својим мислима. У поређењу са градом, где људи под тежином његове урбаности не добијају ни тренутак слободног времена за опуштање, природа нуди неопходан излаз.¹⁵⁶

Мањине и маргинализоване групе у популарној музици

Сједињене Државе претрпеле су значајне промене у на политичком и културном плану, али и такође и у домену друштвених структура. Америчко друштво је хетерогено и њега чине људи различитих националности и раса. Дobar квалитет живота у послератној Америци доживела је углавном средња класа становништва. На први поглед она је представљала хомогену групу која је уживала економски пораст, заједнички систем вредности и лични просперитет. Ипак, многи нису имали могућности да постану чланови тог хетерогеног друштва, с обзиром да нису имали исте могућности и исте вредности, али ни унутар тог друштва ствари нису биле идеалне. Чак и унутар средње класе је постојао отпор, углавном међу женама и интелектуалцима. За њих је потрошачка култура представљала крај напредовања, па чак су неки сматрали и да је заглупљујућа.¹⁵⁷

¹⁵⁵ B. Taylor, *nav. delo*, str. 780

¹⁵⁶ "Whenever I need to leave it all behind
Or feel the need to get away-ay-ay
I find a quiet place, far from the human race
Out in the country

Before the breathin' air is gone
Before the sun is just a bright spot in the night-time
Out where the rivers like to run
I stand alone and take back somethin' worth rememberin'".
<https://www.azlyrics.com/lyrics/threedognight/outinthecountry.html>

¹⁵⁷ A. Brinkley, *nav. delo*, str. 425

Економски просперитет је успео да смањи сиромаштво, али не и да га у потпуности искорени. Највећи број сиромашних били су Афроамериканци и Латиноамериканци. Њихово сиромаштво било је константно и убеђење да ће глобални економски просперитет побољшати финансијско стање свих класа, испоставило се као нетачно. Афроамериканци и друге мањине живе су у такозваној "култури сиромаштва". Лоши услови за живот, слабије плаћени послови, мањак едукације, насиље и криминал били су део живота у градским гетоима и ове карактеристике су се преносиле са генерације на генерацију. Бег из тог зачараног круга био је готово немогућ.¹⁵⁸

Афроамериканци су трпели најразличитије врсте дискриминације, од економске, политичке до културне. На југу је положај Афроамериканаца био најугроженији пошто се легализована сегрегација одржала до половине двадесетог века, али предрасуде и дискриминација пратила је Афроамериканце у свим деловима државе. Пошто је изостала акција власти да предузму одређене мере, Афроамериканци су ступили у борбу за своја права која ће прерасти у један од најмоћнијих покрета двадесетог века. У овом поглављу биће обрађене две теме кроз песме написане после 1965. године: борба за грађанска права и црна снага, односно црни сепаратизам. Поред афроамеричких музичара попут Арете Френскин и Џејмса Брауна, који су били главни представници развоја соул музике, тумачићемо у песме Фила Оха, једног од најпознатијих белих протестних музичара.

Жене такође нису биле задовољне својим положајем у америчком друштву, с обзиром да искључиво улога мајке и супруге није била задовољавајућа. Други талас феминизма тежио је ка томе да разбије разбије стереотипе о женама као домаћицама и отвори нове могућности. Такође постављало се и питање положаја Афроамериканки, које нису имале могућност за удобан живот који су уживале жене средње класе. Пошто је у претходном поглављу обрађена промена улоге жене кроз сексуалну револуцију, у овом поглављу бавићемо се другим таласом феминизма и новом улогом жене у глобалном, друштвеном погледу кроз музику. Кроз текстове песама обрађиваћемо главне мотиве који су имали улогу да изграде нову улогу жене или да опишу њен статус у друштву. Последњи поднаслов односи се на хомосексуалце, који су такође трпели дискриминацију у друштву.

¹⁵⁸ A. Brinkley, *nav. delo*, str. 427

Афричко становништво од самог доласка у Америку имало је потчињену улогу и представљали су већински део бесплатне радне снаге. Одвојени од своје домовине, претворени су у робове који су масовно радили тешке физичке послове на плантажама јужне Америке скоро сваки дан. Мали број робова имао је среће да ужива у привилегији других, мање исцрпљујућих послова, као што је рад у кући робовласника. С обзиром да робовласници нису гледали на робове као на људска бића, него су их посматрали искључиво као оруђе које доноси профит, чинили су им најразличитија злодела. Физичко злостављање представљало је свакодневницу, али заступљено је било и психичко застрашивање робова, када би им робовласници запретили да ће их продати и одвојити од њихових породица. Многи су спас проналазили у хришћанству и библијским причама о ропсту и ослобађању, које су комбиновали са афричким традицијама и веровањима. Афроамериканци су створили посебан спој традиционалне музике и протестантских религијских текстова, тако да је музика још у деветнаестом веку, Афроамериканцима пружала извор утехе али је служила и као инспирација за побуну.¹⁵⁹ Робовласништво се дуже задржало на југу, него на северу, а званично је укинато првенствено Прокламацијом председника Абрахама Линколна 1. јануара 1863. године, а потом Тринаестим амандманом 1865. године. Афроамериканци су стекли своју слободу, али процес еманципације је тек следио. Први значајнији помаци у том аспекту забележени су током Другог светског рата, када су многи Афроамериканци добили прилику да обављају добро плаћене послове услед мањка радне снаге. Та промена била је темељ борбе за грађанска права. Ипак, еманципација Афроамериканаца је дуг процес, за који многи верују да и данас није у потпуности завршен.

Почетак борбе Афроамериканца за грађанска права односио се управо на спровођење права на еманципацију у пуном смислу, која је обећана Тринаестим амандманом. Афроамериканци су након завршетка Другог светског рата били далеко од статуса роба, али њихове животне могућности биле су далеко од оних које је уживало бело становништво. Правило "одвојени али равноправни" правило је огроман раздор у мултиетничком друштву Америке, поготово што је термин "равноправни" био далеко од истине. Термин "одвојени" је био истинит пошто су услуге и институције за Афроамериканце, попут школа, ресторана, чекаоница и градског превоза, биле

¹⁵⁹ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 167

сепаратисане у односу на остале. Додатни проблем је представљао и њихов упитан квалитет. Проблем квалитета био је највећи проблем за школски систем, јер су се управо тако Афроамериканци од самог почека живота лошије позиционирани у односу на белце. Главне карактеристике прве фазе борбе Афроамериканаца, на којој су се базирале демонстрације које је организовао Мартин Лутер Кинг, биле су стрпљење, смиреност и одлучност. Током шездесетих година, црква постаје главна окосница борбе за грађанска права где су се одржавала сва окупљања. Црквена музика Афроамериканаца, која је настала у периоду ропства и која је тада представљала главни вид утехе, сада је постала централни део борбе за грађанска права. Њена улога је била да инспирише стрпљење, али и да инспирише понос, тако што ће успоставити конекцију између млађих генерација и трагичне историје Афроамериканаца у Америци. Оне су представљале и извор утехе и снаге у најтежим моментима борбе.

Мотиви као што су понос и снага, нису се искључиво везивали за црквену музику. Инспирација се могла пронаћи и у популарној музици, а једна од најпознатијих таквих песама била је *"We are a Winner"*. Као и црквена музика, ова песма је, као што можемо да видимо и по самом наслову, носила у себи осећај поноса и напретка. Она је нудила све елементе који су Афроамериканцима били потребни током ове борбе. Првенствено то је осећај морања, у смислу да сваки појединац мора да се бори, да тежи ка вишем циљу и да мора да успе у томе. Посебно је важан однос према прошлости, с обзиром да се кроз песму појављује мотив напретка и да прошлост не сме више да представља извор самосажаљења или да буде препрека за постизање главног циља.¹⁶⁰ Зато су Афроамериканци су у овој песми названи "победницима", иако су кроз историју боравка у Сједињеним Државама заправо били губитници. Првенствено су изгубили своју слободу, а након укидања ропства, остали су маргинализовани, обесправљени и мета расистичких коментара и напада. Епитет "победници" прави коначни раскид са трагичном историјом и нуди пут ка остварењу снова. Важно је истаћи да се у песми спомињу две централне личности, односно два идола, који ће омогућити победу и који

¹⁶⁰ *"We're a winner*

And never let anybody say

Boy, you can't make it

'Cause a feeble mind is in your way

No more tears do we cry

And we have finally dried our eyes

And we're movin' on up (movin' on up)

Lawd have mercy". <https://genius.com/Curtis-mayfield-were-a-winner-lyrics>

представљају главну узданицу. То су вође покрета борбе за грађанска права, попут Мартина Лутера Кинга, и сам Господ.¹⁶¹

Током буђења студентског бунта и протеста, почетком шездесетих година, Афроамериканци су имали подршку дела белих студената и студенткиња, оних који су приметили проблеме и неправде које се дешавају у њиховој држави. Четири беле студенткиње придружиле су се својим колегама када се организовао први "sit-in" у ресторану у близини Пољопривредног факултета у Северној Каролини, 1. фебруара 1960. године.¹⁶² После првог организовања, кампања "sit-in" ширила се рапидном брзином широм Америке и до септембра 1961. године учествовало је укупно 70 000 Афроамериканаца и белих студената.¹⁶³ Бели студенти били су активни и у другим кампањама и често су волонтирали на регистарским местима за гласање. Улога белаца у покрету Афроамериканаца за грађанска права била је значајна и она се није само манифестовала кроз кампање или студентске протесте, већ и кроз музику. Аутори песама које се баве овом тематиком на различите начине, било да имају протестну или охрабрујућу улогу, нису искључиво били Афроамериканци. Борба за грађанска права у очима једног од најутицанијих музичара овог периода, Фила Оха, представљала је један од друштвених проблема који је подлегао критици кроз текстове његових песама, као и многе друге теме као што су рат у Вијетнаму, полицијска бруталност и многе друге. Фил Окс је своје три песме "*Links on the Chain*", "*Here's to the state of Mississippi*" и "*Talking Birmingham Jam*" на различите начине критиковао положај Афроамериканаца. Све три песме имају истакнуту протестну ноту и посвећене су критици опресора. У песми "*Links on the Chain*", Ох се првенствено бавио положајем радника и синдиката, а главни мотиви ове песме су успони и падови њихове борбе за боље услове рада. Аутор кроз песму хронолошки наводи догађаје који су се односили на борбу синдиката за боље услове рада, пре и после 1954. године, што даје посебан легитимитет његовом ставу и тврдњама. Историјски контекст је врло значајан, с обзиром да он нуди представу истинитости. Мотив успона, аутор објашњава кроз метафору ланаца, и како се њихова дужина стално повећава, пошто радници заједничким трудом и борбом стављају једну по једну карику,

¹⁶¹ "We'll just keep on pushin'
Like your leaders tell you to
At last that blessed day has come". Исто

¹⁶² Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 677-678

¹⁶³ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 678

и на тај начин успевају да изађу из потчињеног положаја. Посебну прекретницу у борби синдиката, Фил Охс примећује у њиховој грешци да препознају значај борбе за грађанска права. Аутор поистивећује раднике и Афроамериканце који се боре за грађанска права, зато што је њихов положај у америчком друштву оптерећен истим проблемима и осећајем потлачености. У оном тренутку када синдикат није стао уз Афроамериканце, по Оху, јавља се моменат назадовања које је такође представљено кроз метафору ланца, само што су овом случају карике нестајале:

*"And then in 1954, decisions finally made,
The black man was a-risin' fast and racin' from the shade,
And your union took no stand and your union was betrayed,
As you lost yourself a link on the chain, on the chain,
As you lost yourslef a link on the chain." ¹⁶⁴*

Врло је значајно то што је покрет Афроамериканаца стављен у контекст са још једним друштвеним проблемом и представљен као покретач или инспирација за ослобађање и тешку борбу за једнакост и боље услове за живот.

Слично као и у песми *"Links on the Chain"*, Фил Ох у песми *"Here's to the state of Mississippi"* бави питањем Афроамериканаца кроз шири контекст. Борба за грађанска права у виду демонстрација и бојкота одигравала се паралелно у различитим деловима Сједињених Држава и реакције јавности варираше од државе до државе. За званичнике, полицију и обично становништво у држави Мисисипи сматрало се да су били најрадикалнији у циљу да очувају сегрегацију. У таквим околностима расизам и насиље је било изузетно заступљено у овој држави. Вођа *Националног удружења за напредак Обојених* Медгар Еверс погинуо је у Мисисипију, када га је упуцао бели снајпериста.¹⁶⁵ Фил Ох критикује све аспекте живота у Мисисипију, од школског система, преко људи са уским погледима до злобног полицијског кадра. Посебан сегмент песме посвећен је судству које је обојено расизмом и Ох на овај начин истиче неједнакост и неправду коју су доживљавали Афроамериканци, иако је Устав Сједињених Држава гарантовао једнакост.¹⁶⁶ Медијски највише пропраћене демонстрације Афроамериканаца биле су у

¹⁶⁴ <https://genius.com/Phil-ochs-links-on-the-chain-lyrics>

¹⁶⁵ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 686

¹⁶⁶ *"And, here's to the judges of Mississippi*

Who wear the robe of honor as they crawl into the court

They're guarding all the bastions of their phony legal fort

Oh, justice is a stranger when the prisoners report

When the black man stands accused the trial is always short

Oh, here's to the land you've torn out the heart of

Бирмингену, Алабми. Полицијски одред водио је Јудин Конор и његове методе борбе против демонстраната биле су радикалне. На демонстранте су пуштени полицијски пси, док су деца на улици претрпела поливање из водених топова.¹⁶⁷ Аутор кроз песму "*Talking Birmingham Jam*" ригорозно критикује ситуацију у Бирмингему и посебну пажњу посвећује најпотреснијим догађајима, као што је опхођење Јудина Конора према демонстрантима.¹⁶⁸ Поред полиције, критику је поднео и градоначелник који, према аутору песме, са поносом забрањује Афроамериканцима да похађају школе које су намењене искључиво за белце.

Последње мирне и заједничке демонстрације одржале су се јуна 1966. године у Мисисипију, након чега је дошло до осипања и стварања више фракција које су имале различите идеје, циљеве и планове за Афроамериканце. Промене које су настале у виду Закона о гласању 1965. године дошле су прекасно. Још и пре 1966. године постојале су и радикалније идеје од Кингових, који је увек инсистирао на мирним и ненасилним демонстрацијама. Афроамериканци су поднели велике жртве током борбе, скоро сваки демонстрант био је бар једном ухапшен, а неки су и погинули услед нереда или циљаних напада. Чланови *Националног удружења за напредак Обојених* дефинитивно су одлучили да је дошло време за промену и главни проблеми са којима су се сусрели представљали су улогу белаца у покрету, питање опредељења ка црном сепаратизму и питању да ли ненасилна тактика борбе доноси жељене резултате.¹⁶⁹ Такође, удружење није успело да се адекватно укључи у политички систем, што је додатно потстакло Афроамериканце на сепаратизам. Корене сепаратизма средином шездесетих година можемо и протумачити као историјску последицу, с обзиром да је прошлост обележена дехуманизованим односом према Афроамериканцима. Сепаратизам је представљао покушај да Афроамериканци преузму ствари у своје руке и да своју будућност граде самостално.

Mississippi find yourself another country to be part of". <https://genius.com/Phil-ochs-heres-to-the-state-of-mississippi-lyrics>

¹⁶⁷ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 685

¹⁶⁸ "Well, I said, "There must be some man around,
There can't be only you dogs in town."
They said, "Sure, we have Old Bull Connor,
There he goes, walkin' yonder,
Throwin' some raw meat to the Mayor,
Feedin' bones to the City Council!". <https://genius.com/Phil-ochs-talking-birmingham-jam-lyrics>

¹⁶⁹ Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 691

Сепаратизам је такође подразумевао становиште да интеграција у општеприхваћену културу, у овом случају доминантну културу белог човека, представља у мањој или већој мери разарње изворне културе њихових предака, односно афричких робова. Уз такво становиште неопходно постоји и одређена мера неповерења или нетрпељивости према белом становништву које је било одговорно за једну од највећих трагедија људске историје. Самим тим јавља се и потреба за отпором и потреба да се изгубљени сегменти културе предака поново истакну. Такође оно што је одвојило Афроамериканце од белаца је криза идентитета, која је проузрокована пропагандом белих робовласника. Поред тога што су окарактерисани као другачији, Афроамериканци су за време ропства означени и као ружни и инфериорни, што представља превелик терет за сваког појединца. У борби за грађанска права, па потом и у оквирима црног национализма и сепаратизма, Афроамериканци су управо тражили замене за те епитете, тако да су срамоту заменили поносом а инфериорност достојанством. Посебно је важно било створити посебне стандарде лепоте, доброг понашања и остварености, а не робовати стандардима које је наметнуо бели човек. Из тог разлога првенствено долази до промене изгледа, млади почњу да пуштају своје природне афро фризуре и облаче шарену одећу са афричким мотивима. Суштински проблем лежи у чињеници да америчке власти, још од Грађанског рата, нису пружиле конкретне оквире за хармонизацију између раса и националности. Афроамериканци нису стекли осећај посебног идентитета у оквиру мултиетничког и мултинационалног друштва као што је америчко друштво.¹⁷⁰

Тај идентитет пружале су нове организације које су настале након 1966. године. Првенствено то је организација Црна Снага, која је била у најмањој мери радикална. Управо је та група започела тренд афро фризура и одеће. Далеко агресивнија била су организација Црни Пантери, основана у Калифорнији 1966. године, који су имали полувојну организацију, јавно су носили оружје и одлучили се за ислам као вид посебности. Ислам је такође био заштитни знак организације Нација Ислама, настале 1931. године у Детроиту, и која је добила посебну афирмацију међу Афроамериканцима, након што је њен вођа постао Малком Икс.¹⁷¹

Један од главних мотива који је обележио црни сепаратизам био је понос према раси и пореклу. Песма "*Say it Loud –I'm black and I'm proud*" кроз рефрен и сам наслов

¹⁷⁰ Raymond L. Hall, *Black Separatism and Social Reality: Retic and Reason*, New York, 1977, str. 25

¹⁷¹ Dubravka Stojanović, *nav. delo*, str. 296

представља врхунац поноса Афроамериканаца у музици. Песма првенствено истиче фрустрацију која је настала током векова, с обзиром да су Афроамериканци, и после укидања ропства, увек радили за друге и осећали потлаченост. Али та фрустрација не паралише, она постаје извор борбености и искључивости у постизању циља. Аутор Џејмс Браун то истиче кроз врло моћан стих који поручује опресору да ће радије умрети пред његовим ногама него што ће поново клечати.¹⁷² У складу са тим, аутор кроз текст песме истиче мотиве самосталности и самоиницијативе што представља срж црног сепаратизма и поноса. Суштина црног поноса налази се такође у самом наслову песме. Тако што су термин "црн" и " понос" стављени у исти контекст и реченицу. Он наговештава ту велику прекретницу у борби за грађанска права, и наводи кроз стихове да Афроамериканци захтевају да самостално наставе.¹⁷³

За организацију Црни Пантери од великог значаја је био активизам и музички таленат Илејн Браун. Она се након смрти Мартина Лутера Кинга преселила у Калифорнију и тамо стекла контакте са Црним Пантерима. Њен албум *"Seize the Time"*, изашао је 1969. године који је у музичком изразу дефинисао еру црне снаге. Све песме на албуму носиле су са собом снажне политичке поруке, а посебно се истицала песма *"The End of Silence"*. Први мотив који запажамо у овој песми је некадашња потлаченост Афроамериканаца, када нису имали свој глас с којим ће постићи једнакост, већ само надања и утехе. Али Илејн патње и неиспуњене наде ставља у контекст прошлости и најављује нови период где ће Афроамериканци уз заједничку снагу и оружје прекинути вишевековну тишину. Крај тишине може се такође протумачити као раскид са претходним мирним демонстрацијама за које се залагао Мартин Лутер Кинг. С обзиром да је Илејн била чланица Црних Пантера, можемо закључити да је нагињала ка радикалнијој струји покрета. Вишевековна тишина, коју описује Илејн у својој песми, биће заувек окончана оног момента када уједињени узму "пушке у своје руке и постану мушкарци":

¹⁷² *"We rather die on our feet than keep livin' on our knees"*. <https://genius.com/James-brown-say-it-loud-im-black-and-im-proud-lyrics>

¹⁷³ *"Now we demand a chance to do things for ourselves
We tired of beatin' our heads against the wall
And workin' for someone else look a-here"*. Исто

*"Well then, believe it my friend
That this silence will end
We'll just have to get guns
And be men"* ¹⁷⁴

Полицијска бруталност према демонстрантима била је свакодневна, као што смо приметили и у песмама Фила Оха. Локалне самоуправе биле су изузетно моћне у Америци и њихови погледи на државна питања, као што је била сегрегација, разликовала су се од идеје слободе која је загарантована Уставом. Конторла над полицијским снагама била је поприлично захтевна, а и њихова функција да штите грађане од злочина и обезбеде њихову сигурност пружала им је често невероватну али неприметну моћ над животима обичних грађана. У оваквим случајевима, као што је борба за грађанска права, долазило је до злоупотребе положаја и до занемаривања професионалног зарад личних ставова, што власти одређених држава нису ни кажњавале. Полицијска бруталност иако је била свеprisутна током демонстрација Афроамериканаца према њујоршком песнику Гил Скот-Херону, изостала је из телевизијских репортажа. Телевизија је била главни извор информација и требала је да одигра важну улогу у трансформисању америчке свести о сегрегацији кроз репортаже које би приказивале насиље али и понос који Афроамериканци поседују кроз борбу за једнака права. У песми *"Revolution Will Not Be Televised"* њујоршки песник упозорава Афроамериканце на незадовољавајући ефекат који телевизија оставља на јавност. Сам начин извођења ове песме је важан, с обзиром да се песник обраћа појединцу, а начин певања, односно више рецитована, подсећа на мотивационе говоре. Уз посебно жустро изражавање, прекор постаје још упечатљивији. Скот-Херон критикује низ небитних слика које се константно приказују на телевизији, али које имају афирмацију и значај за америчко друштво. Оне се манифиестују на рачин револуције, пошто слике председника Никсона и подпредседника Сиро Егнуа, Зирокс корпорације, глумаца и глумица неће промовисати или представити покрет за грађанска права. Суштина лежи у томе да се слика борбе за грађанска права, или како је песник назива револуцијом, не преноси јавности у пуном светлу.¹⁷⁵

¹⁷⁴ <https://genius.com/Elaine-brown-the-end-of-silence-lyrics>

¹⁷⁵ *"The revolution will not be brought to you by Xerox
In 4 parts without commercial interruption
The revolution will not show you pictures of Nixon
Blowing a bugle and leading a charge by John Mitchell*

Живот америчких жена драстично се променио у двадесетом веку. На самом почетку века улога белих жена у америчком друштву сводила се на улогу пожртвоване мајке, вредне домаћице и удате жене. Њена улога строго је била везана за брак и за мушкарца. Образовање које су добијале било је лошије котирано од образовања које је било доступно мушкарцима и самим тим нису имале могућност да преузму јавне функције или учествују у политичким догађајима, уз неколико ретких изузетака. Самосталан живот жене готово да није ни постојао. Развод је представљао реткост, с обзиром да је друштво ка томе гајило велике антипатије. Такође, развод је био и непрактичан за жену, с обзиром да је већина напуштала радно место непосредно након удаје и самим тим је била финансијски зависна од свог мужа. Наравно, овај "идиличан" живот био је искључиво резервисан за беле жене средње класе, док су Афроамериканке радиле скоро цео свој живот како би прехраниле породицу и додатно обављале све кућевне послове. Такође, Афроамериканке и жене друге расе суочавачле су се са двоструким проблемом који се односио и на сексуалну и расну дискриминацију.

Други талас феминизма појавио се почетком шездесетих година и трајао скоро две деценије. Положај жене се променио у неколико аспеката током овог периода. Уз повољне економске, политичке и друштвене услове, као и разбијање стега традиционалног друштва кроз феномене контракултуре и сексуалне револуције, жене су стекле могућност да заузму бољи положај у друштву. Такође, обнова феминизма се може довести и у везу са борбом за грађанска права, антирасистичким и антиратним покретима. Положај белих жена у односу на Афроамериканце био је далеко повољнији, али заступници оба покрета делили су осећај заробљености и тежили су ка истом циљу, а то је била једнакост.

Феминистиње другог таласа приметиле су да се положај жена погоршао у односу на претходне периоде. Деградација је првенствено наступила у два главна аспекта живота – економском и образовном. Просечна плата америчке жене износила је 1955.

*General Abrams and Spiro Agnew to eat
Hog maws confiscated from a Harlem sanctuary*

"The revolution will not be televised".

<https://www.azlyrics.com/lyrics/gilscottheron/therevolutionwillnotbetelevised.html>

године 63 долара, да би већ 1968. године она износила 58,20. Број запослених жена се повећао до 1968. године, али је постојала дупло већа разлика између просечне плате мушкарца и жена. У аспекту образовања статистика показује да је број жена са титулом магистра био мањи 1965. него 1930. године, с обзиром да су девојке често напуштале колеџе ради удаје. Иако су теме вијетнамског рата и борбе за грађанска права биле далеко више заступљене у америчкој јавности, феминисткиње другог таласа бориле су се да се стекне већа политичка свест о тренутним проблемима. Закон о једнаким ценама, донет 1963. године, прописао је да су послодавци у обавези да обезбеде исту плату за мушкарце и жене за обављање истог посла. Наредне године у склопу Седмог члана Закона о грађанским правима забрањена је дискриминација при запошљавању на основу пола и расе.¹⁷⁶ Жене су убрзо схватиле да у јеку друштвених превирања не могу да се ослане на помоћ мушкараца у борби за једнакост, те су одличиле да своја права обезбеде самостално кроз нове организације. То је првенствено Национална организација жена (National Organization for Women, скраћено NOW), која је основала Бети Фридан 1966. године. Ова организација залагала се за примену антисексистичких закона и бавила се конкретним проблемима као што су право на материнско одсуство и плаћено чување деце. Постојале су и радикалне организације као што су Радикалне жене Њујорка (1967.). Оне су углавном настајале на локалној основи тако да, као и у Њујорку, сличне организације су основане у Бостону и Чикагу. Росебно су екстремистички биле настројене феминисткиње из организације Society for Cutting Up Men (SCUM). До радикализације је дошло услед неодређеног статуса жена у оквирима антиратних и студентских организација. Постизање једнакости није био циљ ове организације, већ понижавање мушкараца. Кривиле су их за најразличитије ствари: ратове, брак, проституцију, душевне болести, цензуру и многе друге ствари. По њиховом мишљењу револуција је требала да почне изолацијом жена из друштвеног живота, што би неминовно довело до колапса државе. Ова организација се у сваком аспекту разликовала од феминистичког покрета Бети Фридан, зато што није подржава еманципацију и једнакост, већ доминацију и изолацију. На основу тога се могу повући и паралеле између црног радикализма и феминистичког радикализма, јер оба у себи садрже одређену дозу освете.

Главни узрок промене положаја жене представљало је образовање које је у највећој мери пружало женама могућност да стекну нову улогу изван оквира мајчинства

¹⁷⁶ Gary B. Nash, *nav. delo*, стр. 726

и куће. Средње образовање постало је доступније и женама и мушкарцима свих раса, док се солидан број жена одлучивао и на више образовање. Током двадестог века број жена са дипломом вишег образовања дупло се повећао, и износио је око две петине укупног женског становиштва.¹⁷⁷ Виши степен образовања давао је могућност избора, тако да су жене биле у могућности да нађу боље плаћене послове и на тај начин постану независне. Брак није више представљао једини извор финансијске сигурности и самим тим су жене одлагале ступање у брачну заједницу, а неке су просто остале неудате. Контрацептивна пилула и легализација абортуса у Америци 1973. године, омогућили су удатим и неудатим женама да контролишу свој репродуктивни живот. Ипак, појавом сексуалне револуције и ослобађање од традиције, довело је до све већег броја развода и рађања ванбрачне деце, те су жене најчешће преузимале улогу самохраног родитеља.¹⁷⁸ Односи мушкараца према овим променама су се разликовали. Део је прихватио нову улогу жена и адаптирао своје ставове, али са друге стране постојао је и део мушкараца који су осећали фрустрацију због промена. Промене су за њих представљале дизбаланс, претњу њиховом положају и несигурност породице.¹⁷⁹ Такође, у претходном поглављу је разматран поглед мушкарца према улози жене у склопу сексуалне револуције и да је еротизација заправо више довела до деградације положаја, а не до ослобађања.

Постоји узајаман однос између популарне музике и феминизма, с обзиром да подједнако можемо тврдити да жене узимају све већу улогу на рок и поп сцени захваљујући утицају феминизма, али такође ангажовање жена на музичкој сцени допринео је мењању става по питању улоге жене и начина опхођења према њој. Улога жена на музичкој сцени педесетих била је дефинисана у оквирима тадашњих ставова друштва према женама. Идеална жена педесетих година била је лепо дотерана домаћица, тако да се и у мужичкој индустрији вредовала женственост, суптилност и љупкост код певачица. Уз појаву контракултуре, разбијање традиција и оживљавање фолк рок музике идеал жене певачице се драстично мења. Првенствено долази до масовног стварања песама са озбиљнијим друштвеним тематикама, с обзиром да је фолк рок музика одувек са собом носила идеје мира, слободе, једнакости и опозиције рату. Оваква промена настала је услед политичких околности и друштвеног бунта, који је на крају омогућио да

¹⁷⁷ Kristofer Bigsbi, *nav. delo*, str. 217

¹⁷⁸ K. Bigsbi, *nav. delo*, str. 218

¹⁷⁹ "Долази до тога давише не знамо шта да очекујемо када уђемо на врата. Ако отворимо врата сачекће нас женски феминизам и прек поглед. Ако не отворимо онда смо непристојни аљкавци". Gary B. Nash, *nav. delo*, str. 727

се створи богата музичка сцена протестних песама, али и да жене постану важан њен део. Традиционално поимање женствености губи на значају када је у питању физички изглед певачица, а најбоље примере представљају Џоан Баез и Џенис Џоплин. Њихове дугачке косе, распуштена одећа и сам начин свирања, певања и наступа представљали су ригидан прекид са традицијом.

Жене музичари, током шездесетих и седамдесетих, писале су о најразличитијим темама и аспектима америчког друштва, али у овом поглављу бавићемо се искључиво песмама које су бавиле положајем жена у друштву. Популарне песме шездесетих и седамдесетих на различите начине означиле су главне аспекте феминизма, а најзаступљеније теме односиле су се на понашање према женама, однос између полова, појам нове жене и положајем Афроамериканки.

Песма "*Respect*" Арете Френклин представља комбинацију две теме: понашање према женама и однос између полова. Важно је напоменути да постоје две верзије ове песме. Њу је првенствено изводио певач Отис Рединг и снимљена је 1965. године. Отис Рединг пева песму из угла мушкарца који је спреман да све пружи својој вољеној, у емотивном и материјалном смислу, а једино што тражи заузврат је поштовање. Извођење Арете Френклин претрпело је мање измене у тексту песме. Пресудан моменат је замена улога која се одиграла на овај начин и самим тим песма добија невероватан значај по питању положаја жена и феминизма. Првенствено, песма нуди представу жене која је комплетна. Она зна колико вреди и колико може да понуди. Она не тражи заузврат много, него оно што заслужује свако људско биће, а то је поштовање. Кроз мотив поштовања, односно у овом случају његовог мањка, можемо да закључимо да је однос жене у односу на мушкарца био неједнак и у значајној мери подвргнут његовом утицају. Кроз захтевање поштовања, жена је постављена у доминантну улогу у односу на мушкарца и тиме наговештава промену у односу. Та доминантна улога се суптилно провлачи кроз концепт новца који у овом случају поседује жена. Замена улога је овде најдрастичнија, с обзиром да су жене током историје углавном финансијски зависиле од мушкараца.¹⁸⁰ Оно што је

¹⁸⁰ "I'm about to give you all of my money
And all I'm askin' in return, honey
Is to give me my propers". <https://genius.com/Aretha-franklin-respect-lyrics>

посебно значајно јесте универзална порука ове песме, са њом су се могле попиштовети све жене, без обзира на расу или узраст, које су сматрале да заслужују поштовање.¹⁸¹

Једна од најпознатијих феминистичких химни седамдесетих година била је песма *"I'm a Woman"* певачице Хелен Реди. Реди је кроз своју песму истакла саму суштину феминистичке борбе која се базира на женској снази. Та борба је представљена у виду напретка и препорода улоге жене кроз историју. Тај напредак је назауостављив, чиме ауторка наговештава да борба није готова и да ће жене увек морати да се боре за своју позицију и једнакост са мушкарцима, што је ако погледамо из тренутне перспективе тачно.¹⁸² У песми је такође круцијална представа жене и кроз епитете који се проналазе у стиховима видимо да је она у складу са феминистичком идејом о улози жене. Она је део већег колектива и самим тим је снажнија и моћнија. Она је осетила тежину осећаја подређености на својој кожи што у њој изазива одлучност да се више никада не врати у тај положај. Због свих претходних искустава она је мудрија и јача. Освешћеност је све присутнија и све већи број жена зна да може боље, што је врло значајан мотив у песми. Чим се број подржавалаца повећава, покрет напредује и постаје снажнији. Кроз овакав опис Реди свакој жени која послуша ову песму нуди осећај стабилности, храбрости и моћи. Она кроз песму разбија стереотипе о жени која зависи од других и нуди њену нову представу, која је у односу на традиционални приказ жене у потпуности контрадикторна.

Положај Афроамериканки био је далеко неповољнији у односу на беле жене. Кроз историју Афроамериканке су се сусреле са далеко више трагедија кроз изузетно потресне моменте ропства и сегрегације, који су обележили њихове животе од доласка на америчко тло. Њихова позиција у друштву трпела је због политичких околности, а њихове могућности биле су изузетно ограничене. Нина Симон, афроамеричка певачица и активискиња за грађанска права, написала је песму *"Four Women"* 1966. године.

¹⁸¹ *"What you want
Baby, I got it
What you need
Do you know I got it?
All I'm askin' is for a little respect when you get home"*. Исто

¹⁸² *"I am woman watch me grow
See me standing toe to toe
As I spread my lovin' arms across the land
But I'm still an embryo
With a long, long way to go
Until I make my brother understand"*. <https://genius.com/Helen-reddy-i-am-woman-lyrics>

Певачица у песми наводи судбине четири жене и њихове судбине и карактеристике представљају архетипове Афроамериканки. Прва жена је робиња, што можемо да закључимо на основу њеног физичког изгледа. Она је црна, има дугачке руке и јака леђа која свакодневно подносе физички бол. Друга жена је мулатњина, зачета након што је богати бели човек силовао њену мајку. Она се налази између два света и њено постојање је још један пример страдања Афроамериканаца због окружности белих робовласника. Трећа жена је проститутка, која задобија пажњу мушкараца свих раса, првенствено зато што због своје равне косе одудара од класичног афричког изгледа, али понајвише зато што нуди своје тело. Трећа жена и њен физички изглед врло су значајни, Симон на тај начин истиче да једино ако Афроамериканка има равну косу и више подсећа на белкињу може да буде привлачна. Последња жена је јака али и огорчена, свесна свих трагедија које су преживели њени преци. Овом песмом Нина Симон дала је потресан приказ положаја Афроамериканки и неправде која је учињена. Иако она не нуди архетип жене феминисткиње, изузев донекле кроз опис четврте жене, песма има сентименталну ноту, а највеће трагедије покретале су читаве масе на побуну. Такву улогу има и ова песма. О томе нам сведочи чињеница да је током двадесетог века у више наврата извођена од стране најразличитијих музичара и бендова.¹⁸³

Улога жене се дефинитивно променила током друге половине двадесетог века, али и даље је остао јаз између реторике и реалног живота. Заправо свакој жени је било тешко да пронађе своје место у друштву, с обзиром да се она увек налази између два света. Један је везан за мајчинство и породицу, други за ванкућне активности. "Род и тумачење билошких улога, и дање је у великој мери утицало на могућности које су стајале на располагање женама".¹⁸⁴ Проблем нису представљале само недоумице у вези положаја жене, већ и контрареакције која је уследила. Други талас феминизма, али посебно њене радикалне организације, изазвале су конзервативистичку реакцију осамдесетих година. Повећање броја ванбрачно рођене деце, стопе развода и самохранитељских породица где отац није стални члан породице послужили су као главни разлози за напад на феминизам. Феминизам је окарактерисан као идеја која обмањује младе девојке и главна последица придржавања феминистичких идеја је одлагање ступања у брачну заједницу, док истиче биолошки сат. Иако се број радно активних жена повећао током седамдесетих година, дискриминација на основу пола и

¹⁸³ <https://genius.com/Nina-simone-four-women-lyrics>

¹⁸⁴ К. Bigsbi, *nav. delo*, стр. 218

данас постићи на тржишту рада. Такође повећао се број жена, свих раса, које су почеле да зарађују исту количину новца као и мушкарци, али у глобалу, кад упоредимо са мушкарцима, далеко је мањи број жена на високим функцијама. Суштински проблем није решен, он се и даље своди на борбу жена да ускладе каријеру и породични живот уз слабу јавну подршку.¹⁸⁵

Музика и текстови песама познатих певачица овог периода, који су имали уметничку вредност, али и комерцијални успех, одиграле су значајну улогу по питању тема ослабања жене и трансформације мушко-женских односа. Феминистички покрет добио је још један вид вокализације, како би на што бољи и ефикаснији начин дошло до промена у квалитету живота сваке жене, било које расе или сталежа.

Покрет хомосексуалаца

Покрет хомосексуалаца дели велики број сличности са покретом Афроамериканаца и феминизмом. Феминизам је почео да преиспитује патријархат и традиционални концепт брачне или ванбрачне заједнице. Залагања по питању једнакости и ослобађања представљала су такође заједничку компоненту. Осећај угњетености посебно их је повезивао са етничким мањинама. Као што је дело Бети Фридан покренуло други талас феминизма, дело Доналда Вебстера Корија *Хомосексуалац у Америци*, објављено 1951. године, представља почетак покрета хомосексуалаца. Аутор наводи предрасуде као разлог због којег је дошло до искључења хомосексуалаца из друштва и до ускраћивања њихових одређених права. Она представљају још једну заједничку компоненту између покрета хомосексуалаца и националних мањина. На тим основама настало је удружење Витезови Часовника у Лос Анђелесу 1950. године, које је имало за циљ да успостави везе између црних и белих хомосексуалаца.

Као што су то чиниле феминисткиње и Афроамериканци, и хомосексуалци су да би постигли своје циљеве почели да стварају организације. Године 1963. оснивају се два удружења, организација хомофила источне обале и Национална конференција организација хомофила, а 1964. у Сан Франциску, бастиону контракултуре и хипи покрета, осинава се Друштво за права појединца. Посебно је значајно оснивање организације Покрет за ослобађање хомосексуалаца јуна 1969. године.

¹⁸⁵ К. Bigsbi, *nav. delo*, str. 238-239

Хомосексуалци су трпели дискриминацију највише при запошљавању, поготово ако се радило о војној служби. У тренутку када сви маргинализовани чланови друштва траже корените промене по питању њиховог положаја, хомосексуалци организују штрајкове испред војних центара. Главни разлог за дискриминацију хомосексуалаца било је широко заступљено мишљење, такође подржано од стране лекара, да је хомосексуалност болест или психички поремећај. Такво тумачење стварало је стигму међу конзервативним члановима друштва, они се не либе моралне осуде и поистовећивања хомосексуалности са пороком. Оно што је разликовало хомосексуалце од осталих група, и стављало их у још гору позицију, била је претња од стране закона. По америчким законима хомосексуалност је била званично забрањена, а у држави Њујорк за такав "злочин" претила је казна од двадесет година. Ти закони нису се дословно примењивали, али ипак су представљали претњу и кршење права на приватност и личну слободу, што није било случај са женама или Афроамериканцима. Ипак полицијска агресија била је све присутна и о томе најбоље говоре догађаји из бара *Stonewall Inn* у Гринич Вилиџу, Њујорк. Ово је био познат локал у који су хомосексуалци могли слободно да излазе и друже се. Иако је објекат, али заправо и цео кварт града, где су се налазили слични објекти, требао да пружи осећај сигурности, полицијске рације биле су честе. Полиција је спроводила хапшења искључиво због анимозитета према хомосексуалцима, а често су се дешавали и физички напади на појединце. Забележен је случај када је полицајац гурнуо трансвестита, на шта му је она одбрусила тако што га је ударила торбом. Након тога полицајац је немилосрдно изударао трансвестита пендреком, што је изазвало велику побуну међу људима који су се нашли у том кварту.¹⁸⁶ Након нереда који су се десили услед протеста хомосексуалаца јуна 1969. године, полиција је затворила објекат.

Жеља хомосексуалаца била је да их америчко друштво прихвати као такве и право да живе слободно и поносито као што је наведено у песми "*I Was Born This Way*". Текст песме говори из перспективе срећног и задовољног хомосексуалца. Његова сексуална опредељеност није болест или нешто нељудско, већ природно стање као и свако друго. Он се обраћа онима који га критикују, исмевају и осуђују из незнања. Незнање о хомосексуалности проузрокује неразумевање и одбијање, и чини да и данас представља круцијални проблем са којим се они сусрећу. Песма не осуђује оне који не разумеју већ их позива на помирење, разумевање и заједнички живот. Генерална идеја била је да нико

¹⁸⁶ Richard Brownell, *nav. delo*, str. 74

неће бити угрожен у свету где хомосексуалци живе животе исте као и хетеросекауалци, баш као што положај мушкараца неће бити нарушен ако жене остваре своје циљеве, или Афроамериканци стекну пуну еманципацију. Све се заправо своди на једнакост, а не на доминацију одређене групе.¹⁸⁷

¹⁸⁷ "I'm walking through life in nature's disguise

You laugh at me and you criticize 'cause I'm happy, carefree and gay - Yes, I'm gay

It ain't a fault it's a fact

I was born this way Now I won't judge you

Don't you judge me

We're all the way nature meant us to be" . <https://genius.com/Carl-bean-i-was-born-this-way-lyrics>

Закључак

Рат у Вијетнаму, нове промене и положај угрожених и маргинализованих група у америчком друштву нису једине теме које су обрађиване кроз музику шездесетих и седамдесетих година. Посебно су значајне теме попут незапослености, едукативног система и однос према полицији, с обзиром да су и песме са таквом тематиком носиле са собом критику друштва и државе.

Незапосленост и сиромаштво су били акутни проблеми америчког друштва, које су председник Кенеди и председник Џонсон покушали да реше уз помоћ социјалних програма. Током Никсоновог мандата многи људи су изгубили посао услед великог технолошког напретка. Незапосленост и сиромаштво углавном се везивало за изоловане делове градова, попут гетоа, који су били одвојени по расној или националној основи. Зарада и посао за маргинализоване групе није гарантовала добре услове живота, могућност напретка или задовољење свих потреба. Само постојање гета сведочи о томе да обезбеђивање посла не значи и решавање свих социјалних проблема. Већина песама које се баве темом сиромаштва и незапослености игноришу сложеност америчке економије. Текстови су врло често једноставни и песме се најчешће баве последицама које сиромаштво и незапосленост оставља на појединца, не на групу.¹⁸⁸ У фокусу је патња појединца и најчешће његове породице чији опстанак зависи од његовог посла. Такав мотив запажамо у песми Алберта Кинга *"Angel of Mercy"*, кроз коју извођач описује потресну причу болесног и измореног човека, који се окреће ка Богу и спиритуалном за помоћ и снагу како би задржао свој посао и прехранио своју породицу. Алберт Кинг био је Афроамериканац и самим тим можемо закључити да се песма представља приказ једне сиромашне породице из гета, која се и даље мучи са сиромаштвом иако је појединцу обезбеђен посао. Сиромаштво је сагледано и кроз другачије углове у популарним песмама шездесетих и седамдесетих као што су околности расе, националности и окружења, мањак интересовања појединца за стабилан посао или генерално незадовољство тренутним запослењем.

Популарна и протестна музика шездесетих и седамдесетих припадала је младима и самим тим се бавила широким спектром њихових приоритета, вредности или брига. Бриге су могле бити индивидуалне као што су љубавни проблеми или су имале шири

¹⁸⁸ B. L. Cooper, *nav. delo*, str. 109

контекст и већу вредност за колектив као што су песме везане за секаусалност, рат, нуклеарну претњу или урбанизацију. Једна од значајнијих тема за младе, као колектив, била је едукација. Школа и едукација у оквирима контракултуре и популарне музике добиле су негативне епитете попут "дехуманизујуће, безначајно, отуђујуће, нешто вредно исмевања".¹⁸⁹ Однос према школи у музици није одувек имао негативне конотације. Музика двадесетих и тудесетих година, када би се бавила темом школских дана, посматрала би их из позитивног угла носталгије. Ипак, шездесете године донеле су кључне промене и школе које су биле под законима сегрегације нису посматране кроз мотиве младости, наивности и безбрижних дана. Иако је већина песама писана и емитована због комерцијалног успеха и с обзиром да их нису писали студенти и ученици не можемо тврдити да су оне чврст доказ погледа омладине на едукативни систем. Исто то можемо рећи и за друге протестне песме овог периода, али оне су свакако, барем због своје популарности, представљале вид експресије младих људи. Песме су кртиковале најразличитије аспекте школског система, од саме школе, учионице, професора, надређених и на самом крају едукативни програм.

Током студентских, антиратних и расних демонстрација, полицијска бруталност била је свеprisутна. У раду смо истакли неколико песама које су се бавиле овом темом попут "*Talking Birmingham Jam* " и "*Ohio*", али такође можемо у овај сегмент уврстити и песме које су се односиле на поручника Келија, с обзиром да песме које кртикују полицију или војни врховни кадар заправо представљају општу критику државног система и власти. Као последица догађаја током најразличитијих демонстрација однос према полицији у песмама углавном је обојен "сумњом, цинизмом и отвореном оштрином".¹⁹⁰

Музика шездесетих и седамдесетих оставила је великог трага у историји. Првенствено због широког спектра песама које су се бавиле најразличитијим социјалним и културним проблемима, али и због стварања најразличитијих жанрова музике, који су одговарали на тренутне трендове и мотиве. У једном кратком временском периоду од двадесет година, најразличитији жанрови, од фолк музике, рокенрола и психоделије, пронашли су своје место на музичкој сцени и на својствен начин представили одређене друштвене проблеме или нове појаве. Ова разноликост је настала услед бурних друштвених промена које су захтевале посебан начин изражавања, барем када је музика

¹⁸⁹ B. L. Cooper, *nav. delo*, str. 179

¹⁹⁰ B. L. Cooper, *nav. delo*, str. 244

у питању. Тако да су песме које су алудирале на конзумацију дроге у жанровском смислу најчешће припадале есид року, који је у мелодијском смислу највише подсећао на доживљај који појединац осети након конзумације. Рок музика, са агресивнијим тоновима и стилем певања најчешће се везивала за песме које су се односила на трагичне последице рата, као што је страх од нуклеране катастрофе, или на песме које су настојале да пркосе традиционализму. Музика са лаганијим тоновима и сетним изразом везивала се за песме о трагичним догађајима и страдањима појединца, одређене групе или, као што смо видели у другом поглављу, екологије. Песме које су обрађене у раду представљају само један мали део популарне и протестне музике шездесетих и седамдесетих. Чак и оне песме које нису посебно истицале одређене друштвени проблеме, имају посебан значај с обзиром да представљају производ друштвених и културних услова у којима су настале. Ипак, у раду је фокус стављен на песме које су у већој мери указивале на друштвене промене и проблеме, како бисмо увидели однос између најважнијих историјских момената овог периода и музике.

Музика шездесетих и седамдесетих имала је двоструку улогу. Она је постављала главана питања, али такође је давала одговоре и формирала мишљења и ставове. Без обзира на жанр, музичари и бендови су кроз своју музику и текстове пружали одређени вид слободе и бунта према властима, који су младима и маргинализованим групама били преко потребни. Теме које су обрађене у овом раду, наставиле су да играју значајну улогу као инспирација за стварање музике и у каснијем периоду. Интересовање музичара за Вијетнамски рат забележено је током Реганове ере, али ова тема такође је била присутна у песмама деведесетих и двехиљадитих. Песме су се највише бавиле утицајима које је рат имао на америчко друштво. Слично као и песме претходног периода, песме осамдесетих су такође оштро критиковале узалудност рата и осуђивале владајући врх због споровођења ратних дејстава. Трећи талас феминизма, који је наступио деведесетих година, потстакао је многе жене да започну своје музичке каријере у оквирима жанрова који су им раније били недоступни, попут панка. Такозвани "Riot Grrrl" покрет, који је поново оживео феминизам, водио је порекло са панк сцене у Вашингтону и инспирисао је многе младе девојке да своју слободу постигну служећи се продуктима субкултуре. С обзиром да су мушкарци доминирали панк музичком сценом, покрет је подстицао оснивање жених панк бендова.¹⁹¹

¹⁹¹ Johanna Fateman, *The Riot Grrrl Collection*, New York, 2013, str. 3

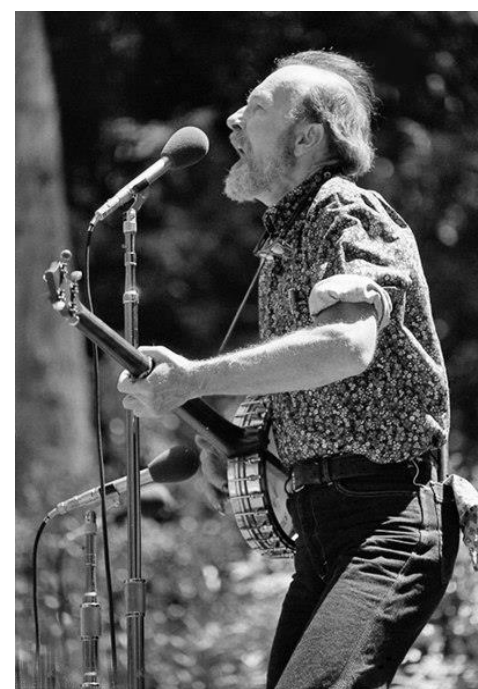
Критика политике и друштва проналази место и данас у најразличитијим жанровима, од хип-хоп музике, хеви метал музике (System of a Down, Sabaton), панк рок музике (Green Day, Rise Against), реп метала (Rage Against The Machine) и многих других алтернативних жанова. Самим тим, ако посматрамо тренутне догађаје, морамо уважити значај савремен музике као критичара друштвених вредности.

Прилог

Филип Дејвид Охс рођен је 1940. године у Тексасу. Постаје политички активиста након одласка на колеџ. Кроз своје протестне песме Фил се бавио најразличитијим темама: грађанска права, права радника и Афроамериканаца, сиромаштво и рат. Писање песама није био једини вид његовог политичког активизма. Фил је учествовао на антиратним протестима и демонстрацијама Афроамериканаца, путовао је на југ Америке и укључивао се у маршеве. Након завршетка Вијетнамског рата, 1975. године организовао је концерт како би се прославио тај догађај. Том приликом отпевао је песму *"The War Is Over"*. Неколико година пре овог концерта Филова музичка каријера је почела да стагнира. Првенствено због оштећења гласних жица. Оштећење је настало током покушаја пљачке када је Фил замало био задављен. Његово психичко стање је такође било нарушено. Његов живот трагично се завршио 1976. године, када је извршио самоубиство.

Пит Сигер рођен је 1919. године у Њујорку и потиче из музички образоване породице. Пит је учествовао у свим значајним протестима двадесетог века у Америци. Током шездесетих и седамдесетих учествовао је у борби за грађанска права, антиратном покрету и еколошком покрету. Током студија на Харварду био је члан комунистичке омладинске организације. Сигер је пружио своју подршку Афроамериканцима још на самом почетку борбе за грађанска права. Путовао је по југу Америке и певао на скуповима. Услед црног сепаратизма, Сигер се повукао и свој музички таленат преусмерио на други проблем – Вијетнамски рат. На антиратном скупу у Вашингтону 15. новембра 1969. године пред 500 000 демонстраната, Сигер је отпевао песму Џона Ленона *"Give Peace a Chance"*. Након 1975. године, Сигер је посветио екологији, након што га је инспирисала књига Рејчел Карсон *"Silent Spring"*. Пит Сигер умро је 2014. године, а његов активизам оставио је богато наслеђе.

Џон Ленон рођен је 1940. године у Ливерпулу. Након што су се Битлс распали, Ленон је наставио своју соло каријеру. Што се тиче политичког активизма, Ленон је био најпосвећенији антиратном покрету. Заједно са својом супругом Јоко Оно започео је такозвану Бед-ин кампању 1968. године када се антиратни покрет налазио на свом врхунцу. Јоко Оно и Џон Ленон одржали су две бед ин кампање, једну у Амстердаму и другу у Монреалу и искористили су своју популарност да привуку медије да испрате ове догађаје. Бед ин кампање настале су по узору на сит ин кампање које су започели Афроамериканци. Главни циљ био је да се подрже ненасилне демонстрације. Ленонова песма "*Give Peace a Chance*" постала је химна антиратног покрета. Ленон је био антиратни активиста све до своје смрти 1980. године.

Џони Мичел рођена је 1943. године у Канади. Након развода од музичара Чака Мичела 1967. године, Џони се преселила из Детроита у Њујорк где је њена каријера кренула узлазном путањом. Иако протестна музика није била њен главни фокус, Џони је неколико, врло познатих нумера посветила горућим политичким и друштвеним проблемима. Једна од њених најпознатијих песама "*Big Yellow Taxi*" бави се еколошким проблемима. Њене песме такође су биле испуњене и феминистичким ставовима.

Џенис Џоплин рођена је 1943. године у Тексасу. Џенис се и данас сматра једном од икона контракултуре, али и феминистичког покрета. Иако није била члан неке феминистичке групе, имала је велики феминистички утицај на младе девојке. Тај утицај произилазио је из њене музике и појаве. Џенис Џоплин је несвесно постала феминистички симбол. Она је дала самопоуздање многим девојкама да искажу своју природну лепоту и пркосе традиционалним стандардима лепоте. Њена музика је добар пример да иако аутор или извођач нису имали директну намеру да освесте неки од друштвених проблема или потреба, ипак могу да оставе велики утицај и остваре управо тај циљ. Џенис је кроз своју музику исказала жељу да буде једнака мушкарцима и да буде сексуално ослобођена. Џенис је била зависник и умрла 1970. године због предозирања хероином.

Нил Јанг рођен је 1943. године у Канади. Након што је започео музичку каријеру шездесетих преселио се у Лос Анђелес. Нил Јанг се бавио најразличитијим темама кроз протестне песме. Нил Јанг је критиковао појединце, попут председика, Вијетнамски рат, борбу за грађанска права и деградацију америчког друштва услед масовне конзумације дроге. Посебно је значајна песма "*Ohio*" кроз коју је директно критиковао председника Никсона и одлуку националне гарде да пуца на студенте. Нил Јанг се и данас бави активизмом кроз своју музику.

моћна на музичкој сцени
и добитница престижних
награда.

Јунис Кетлин Вејом познатија под сценским именом **Нина Симон**, рођена је 1933. године у Северној Каролини. Почетком шездесетих година, Нина Симон је постала активистиња у борби за грађанска права. Учествовала је у маршевима од Селме до Монтгомерија. Њене песме, попут "*Mississippi Goddam*", постале су химне покрета за грађанска права. Кроз своју музику, Нина Симоне није искључиво дала глас борби за грађанска права, већ и феминистичком покрету, односно положају црне жене у америчком друштву. Заправо, она је увидела да проблеми са којима се сусретала црна жена не потичу искључиво из расизма, већ да је она била оптерећена и проблемима полних односа, што је било заједничко за већину жена, без обзира на расу.

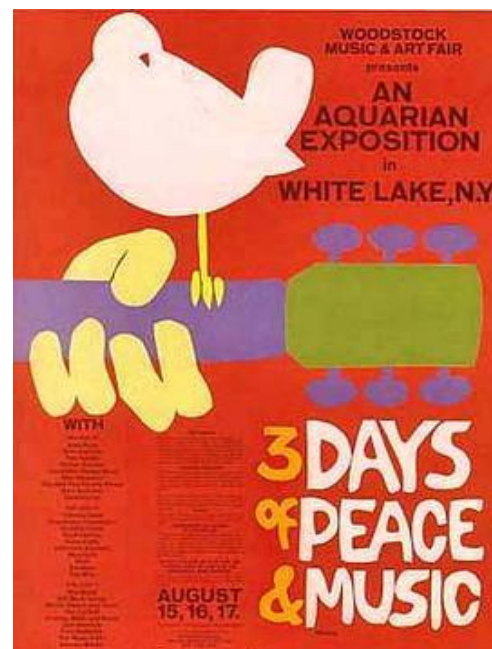
Арета Френклин рођена је 1942. године у Тенесију. Арета Френклин је своје песме користила као вид изражавања подршке феминизму и сексуалном ослобађању. Била је моћна заштитница заједнице Афроамериканаца, а посебно жена. Њене песме биле су сведочанство о борби црне жене за права и једнакост. Она је кроз своје песме и активизам успела да споји црни понос са феминизмом. Од краја шездесетих до средине седамдесетх, песме Арете Френклин налазиле су се на врху свих топ чарт музичких листи. Била је изузетно

Џејмс Браун рођен је 1933. године у Јужној Каролини. Данас се сматра за једног од оснивача фанк музике. Био је изузетно цењен и вољем у афроамеричким заједницама. Поред тога што је многе својим песмама и музиком потстакао на плес, Браун је преносио и врло значајне поруке. Свој успех и утицај пренео је и на активизам и био је врло активан током афроамеричких демонстрација шездесетих година. Браун је створио многе нумере које су обухватале разне политичке и друштвене проблеме.

Вудсток фестивал био је тродневни музички фестивал у Вајт Лејку, држава Њујорк. Од 15. до 18. августа 1969. године на фестивалу се окупило између 300 000 и 400 000 посетилаца. Овај фестивал организован је како би млади могли да послушају концерте својих идола, али такође и да искажу своју слободу успед масовне радикализације разних активистичких покрета. Овом приликом наступали су најпознатији музичари и бендови тог времена попут Џоан Баез, Џими Хендрикса, Џенис Џоплин, Арло Гатри и групе Ху и Џеферсон ерплејн. Услови на фестивалу били су доста лоши, с обзиром да је вода и храна убрзо нестала због великог броја људи. Хигијенски услови су такође били изузетно лоши. Без обзира на све сметње, фестивал је доживео велики успех и постао један од најзначајнијих момената у свету музике и контракултуре. На фестивалу млади су постигли да живе у мирној заједници, у братству и јединству.

1. Вијетнам 1954 – 1967.¹⁹²

2. Вијетнам 1968 – 1973.¹⁹³

¹⁹² Gary B.Nash, *nav.del*, str. 769

¹⁹³ Gary B.Nash, *nav.del*, str. 777

3. Последице масакра у Ми Лају 1968. године¹⁹⁴

4. Војници у Вијетнаму¹⁹⁵

¹⁹⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/File:My_Lai_massacre.jpg

¹⁹⁵ Gary B.Nash, *nav.delo*, str. 778

**WOODSTOCK
MUSIC & ART FAIR**
presents
**AN
AQUARIAN
EXPOSITION**
in
WALLKILL, N.Y.

FRI., AUG., 15
Joan Baez
Arlo Guthrie
Tim Hardin
Richie Havens
Incredible String Band
Sweetwater
Ravi Shankar

SAT., AUG., 16
Keef Hartley
Canned Heat
Creedence Clearwater
Grateful Dead
Janis Joplin
Jefferson Airplane
Santana

SUN., AUG., 17
The Band
Jeff Beck Group
Blood, Sweat and Tears
Joe Cocker
Crosby, Stills and Nash
Iron Butterfly
The Moody Blues
The Who
Johnny Winter

All programs subject to change
without notice

**3 DAYS
OF PEACE
& MUSIC**

Art Show—Paintings and sculptures on trees, on grass, surrounded by the Hudson valley, will be displayed. Accomplished artists, "Ghetto" artists, and would-be artists will be glad to discuss their work, or the unspoiled splendor of the surroundings, or anything else that might be on your mind. If you're an artist, and you want to display, write for information.

Crafts Bazaar—If you like creative knickknacks and old junk you'll love roaming around our bazaar. You'll see imaginative leather, ceramic, bead, and silver creations, as well as Zodiac Charts, camp clothes, and worn out shoes.

Work Shops—If you like playing with beads, or improvising on a guitar, or writing poetry, or molding clay, stop by one of our work shops and see what you can give and take.

Food—There will be cokes and hotdogs and dozens of curious food and fruit combinations to experiment with.

Hundreds of Acres to Roam on—Walk around for three days without seeing a skyscraper or a traffic light. Fly a kite, sun yourself. Cook your own food and breathe unspoiled air. Camp out: Tents, water, restrooms, and camping equipment will be available.

Music starts at 4:00 P.M. on Friday, and at 1:00 P.M. on Saturday and Sunday.—It'll run for 12 continuous hours, except for a few short breaks to allow the performers to catch their breathe.

Please Print
☐ Send me information on the WOODSTOCK MUSIC & ART FAIR
Send me _____ tickets for Fri., Aug. 15, at \$7.00 each
Send me _____ tickets for Sat., Aug. 16, at \$7.00 each
Send me _____ tickets for Sun., Aug. 17, at \$7.00 each
Send me _____ 2 day tickets for Fri. & Sat., Aug. 15, 16, at \$13.00 each
Send me _____ 2 day tickets for Sat. & Sun., Aug. 16, 17, at \$13.00 each
Send me _____ Complete 3 day tickets for Fri., Sat., Sun., Aug. 15, 16, 17, at \$18.00 each

Name _____
Address _____
City _____ State _____ Zip _____

Be sure to enclose a self-addressed, stamped envelope, with your check or money order (no cash please) payable to: WOODSTOCK MUSIC, P.O. BOX 596, RADIO CITY STATION, NEW YORK 10019

5. Флајер Вудсток фестивала¹⁹⁶

6. Џенис Џоплин на Вудстоку

7. Посетилац фестивала¹⁹⁴

¹⁹⁶ <https://en.wikipedia.org/wiki/File:6908-woodstock-ad.jpg>

8. Студентски протести на Универзитету Колумбија 1967. године¹⁹⁷

9. Спаљивање позива за војску¹⁹⁸

¹⁹⁷ R. Brownell, *nav. delo*, str. 59

¹⁹⁸ R. Brownell, *nav. delo*, str. 50

10. Студенти Колумбија Универзитета 1964. године¹⁹⁹

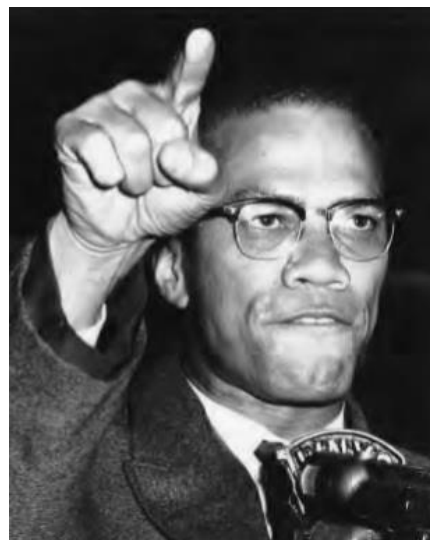
11. Опраштање од Роберта Боби Кенедија²⁰⁰

¹⁹⁹ R. Brownell, *nav. delo*, str. 33

²⁰⁰ Gary B.Nash, *nav.delo*, str. 780

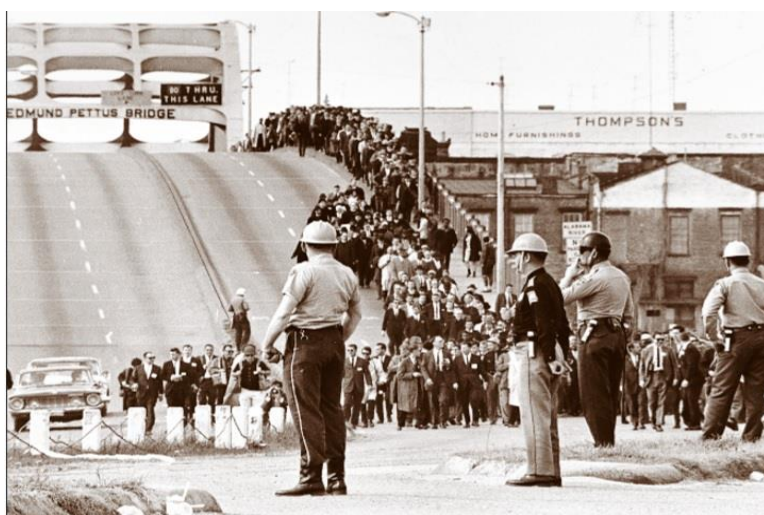
12. Ралф Абернати и Мартин Лутер Кинг
у Бирмингему²⁰²

13. Малком Икс²⁰¹

14. "Sit-ins"²⁰³

15. Мост у граду Селма²⁰⁴

²⁰¹ Gary B.Nash, *nav.delo*, str. 692

²⁰² Gary B.Nash, *nav.delo*, str. 684

²⁰³ Gary B.Nash, *nav.delo*, str. 677

²⁰⁴ Gary B.Nash, *nav.delo*, str. 688

Извори

1. The Animals, "*We Gotta Get out of This Place*", 1965., . <https://genius.com/The-animals-we-gotta-get-outta-this-place-lyrics>
2. Armstrong James, "*Thank God, Calley Wasn't Black*", 1973., <https://www.youtube.com/watch?v=uhNTxd8-z8M>
3. Bean Charles, "*I Was Born This Way*", 1977., <https://genius.com/Carl-bean-i-was-born-this-way-lyrics>
4. The Beatles, "*Lucy in the Sky with Diamonds*", 1967., . <https://genius.com/The-beatles-lucy-in-the-sky-with-diamonds-lyrics>
5. Brown Elaine, "*The End of Silence*", 1969., <https://genius.com/Elaine-brown-the-end-of-silence-lyrics>
6. Brown James, "*Say it Loud –I'm black and I'm proud*", 1969., <https://genius.com/James-brown-say-it-loud-im-black-and-im-proud-lyrics>
7. Carr Billy, "*What's Come Over This World*", 1965., <https://genius.com/Billy-carr-whats-come-over-this-world-lyrics>
8. Country Joe and the Fish, "*I Feel Like I'm Fixing to Die Rag*", 1967., <https://genius.com/Country-joe-and-the-fish-i-feel-like-im-fixin-to-die-rag-lyrics>
9. Collins Ted, "*Let's Back Those Boys in South Vietnam*", 1965., <https://www.youtube.com/watch?v=E5nsJD0n7u4>
10. Dane Barbara, "*Hallelujah, I'm a Bum*", 1970, <https://www.antiwarsongs.org/canzone.php?id=27453&lang=en>
11. The Doors, "*The Unknown Soldier*", 1968., . <https://genius.com/The-doors-the-unknown-soldier-lyrics>
12. Fault Eldon, "*Welcome Home POW*", 1973., <https://www.youtube.com/watch?v=FhSvPa1tst8>
13. Franklin Aretha, "*Respect*", 1967., <https://genius.com/Aretha-franklin-respect-lyrics>
14. Holeman Billy, "*Prisoner of war*", <https://www.youtube.com/watch?v=FhSvPa1tst8>

15. The Impressions, "*We are a Winner*", 1967., <https://genius.com/Curtis-mayfield-were-a-winner-lyrics>
16. Jan & Dean, "*Universal Coward*", 1966.,
<https://www.youtube.com/watch?v=SoBWe40pxHs>
17. Jeffercon Airplane, "*White Rabbit*", 1967., <https://www.songfacts.com/facts/jefferson-airplane/white-rabbit>
18. Johnson Big Bill, "*Set Lt. Calley Free*", 1969. ,
<https://www.youtube.com/watch?v=dBErF6jAX2E>
19. Joplin Janis, "*One Night Stand*", 1970., <https://genius.com/Janis-joplin-one-night-stand-lyrics>
20. Joplin Janis, "*Women is Losers*", 1967., <https://genius.com/Janis-joplin-women-is-losers-lyrics>
21. Lehrer Tom, "*Who 's Next?*", 1965., <https://genius.com/Tom-lehrer-whos-next-lyrics>
22. Lenoir J.B., "*Vietnam Blues*", 1970., <https://genius.com/Jb-lenoir-vietnam-blues-lyrics>
23. Lynn Loretta, "*The Pill*", 1975., <https://genius.com/Loretta-lynn-the-pill-lyrics>
24. Lynyrd Skynyrd, "*That Smell*", 1977., . <https://genius.com/Lynyrd-skynyrd-that-smell-lyrics>
25. Mitchell Joni, "*Big Yellow Taxi*", 1970., <https://genius.com/Joni-mitchell-big-yellow-taxi-lyrics>
26. Ochs Phil , "*Draft Dodger Rag*", 1965., <https://genius.com/Phil-ochs-draft-dodger-rag-lyrics>
27. Ochs Phil, "*I Ain't Marching Anymore*", 1965., <https://genius.com/Phil-ochs-i-aint-marching-anymore-lyrics>
28. Ochs Phil, "*Here's to the state of Mississippi*", 1965., <https://genius.com/Phil-ochs-heres-to-the-state-of-mississippi-lyrics>
29. Ochs Phil, "*Links on the Chain*", 1965., <https://genius.com/Phil-ochs-links-on-the-chain-lyrics>
30. Ochs Phil, "*Talking Birmingham Jam*", 1965., <https://genius.com/Phil-ochs-talking-birmingham-jam-lyrics>
31. Parliament, "*Come In Out of the Rain*", 1970., <https://genius.com/Parliament-come-in-out-of-the-rain-lyrics>

32. Paxton Tom , "*Lyndon Johnson Told the Nation*", 1965., <https://genius.com/Tom-paxton-lyndon-johnson-told-the-nation-lyrics>
33. Paxton Tom, "*2+2=?*", 1965., . <https://genius.com/Bob-seger-2-2-lyrics>
34. Prine John, "*Sam Stone*", 1971., <https://genius.com/John-prine-sam-stone-lyrics>
35. Reddy Helen, "*I'm a Woman*", 1971., <https://genius.com/Helen-reddy-i-am-woman-lyrics>
36. Scott-Heron Gil, "*Revolution Will Not Be Televised*", 1970.,
<https://www.azlyrics.com/lyrics/gilscottheron/therevolutionwillnotbetelevised.html>
37. Seeger Pete, "*I Come and Stand at Every Door*", 1966., <https://genius.com/Pete-seeger-i-come-and-stand-at-every-door-lyrics>
38. Simone Nina, "*Backlash Blues*", 1967., <https://genius.com/Nina-simone-backlash-blues-lyrics>
39. Simone Nina, "*Four Women*", 1966., <https://genius.com/Nina-simone-four-women-lyrics>
40. The Spokesmen, "*The Dawn of Correction*", 1965., <https://genius.com/The-spokesmen-the-dawn-of-correction-lyrics>
41. Three Dog Night, "*Out In the Country*", 1970.,
<https://www.azlyrics.com/lyrics/threedognight/outinthecountry.html>
42. [The Velvet Underground](#), "*Heroin*", 1967., <https://genius.com/The-velvet-underground-heroin-lyrics>
43. Young Neil, "*Lookout Joe*", 1975., . <https://genius.com/Neil-young-lookout-joe-lyrics>
44. Young Neil, "*Ohio*", 1971, <https://genius.com/Neil-young-ohio-lyrics>

Литература

Anderson Terry H., ''American Popular Music and the War in Vietnam'', *Peace & Change*, br.2 (1986).

Bigsbi Kristofer, *Moderna američka kultura*, Podgorica, 2009.

Bradley Doug, *We gotta get out of this place : the soundtrack of the Vietnam War*, 2015.

Brinkley Alan, *America in modern times: since 1890*, 1997.

Brownell Richard, *American counterculture of the 60s*, Michigan, 2011.

Cooper B. Lee, *Rock music in American popular culture III: more rock n' roll resources*, Njujork, 1999.

Fantina Robert, *Desertation and American Soldier 1776 – 2006*, New York, 2006.

Fateman Johanna, *The Riot Grrrl Collection*, New York, 2013.

Gottlieb Robert, *Forcing the spring: the transformation of American enviromental movement*, Washington, 2005.

Hall Raymond L., *Black Separatism and Social Reality: Retic and Reason*, New York, 1977.

Hicks Terry A, *Uncle Sam*, New York, 2007.

May Elaine T. , *America and the Pill: a history of promise, peril and liberation*, New York, 2010.

Miller Timothy, *The hippies and American values*, Knoxville, 2011.

Musto David F., *The quest for drug control: politics and federal policy in the period of increasing substance abuse, 1963 – 1981*, Michigan, 2002.

Nash Gary B., *American Odyssey: The 20th Century and Beyond*, 2004.

Lynskey Dorian, *33 Revolutions per Minute: A History of Protest Songs, from Billie Holiday to Green Day*, 2011.

Perone James E., *Songs of the Vietnam conflict*, Westport, 2001.

Phull Hardeep, *Story behind the protest song: a reference guide to the 50 songs that changed the 20th century*, Westport, 2008.

